

EEN VRAAGGESTUURDE EVALUATIE VAN SPECIFIEKE ASPECTEN VAN DE

Onderzoek en redactie: Carine Steverlynck en Trui Van Rie

Februari 2016

OPLEIDING ERVARINGS- DESKUNDIGE IN DE ARMOEDE EN SOCIALE UITSLUITING

Februari 2016

Onderzoek en redactie: Carine Steverlynck en Trui Van Rie

ONDERWIJS
INSPECTIE
OOG VOOR KWALITEIT

Verantwoordelijke uitgever
Lieven Viaene, inspecteur-generaal
Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel

Onderzoek en redactie
Carine Steverlynck en Trui Van Rie

Grafische vormgeving
Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming
Afdeling Informatie en Communicatie
Kim Baele

Drukwerk
Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming: Copycenter

Fotografie
EDAS-cursisten

Deel 1: Situering van het onderzoek	6
Inleiding	6
Onderzoeksopdracht	7
Methodologie	8
Onderzoeksfasen	9
Beperkingen van het onderzoek	9
Het rapport	10
Een woord van dank	11
Deel 2: De onderzoeksbevindingen	12
Onderzoeksvraag 1: De organisatie van het voortraject ende beroepsopleiding	12
Onderzoeksvraag 2: De toeleiding tot de opleiding	25
Onderzoeksvraag 3: Het alternatieve voortraject	28
Onderzoeksvraag 4 en 6: De begeleiding van de cursisten en de groepsdynamiek	34
Onderzoeksvraag 5: De procesbegeleiding	36
Onderzoeksvraag 7: De doorstroom van cursisten naar andere opleidingen	43
Onderzoeksvraag 8: De samenwerking tussen de centra voor basiseducatie en de centra voor volwassenenonderwijs	53
Onderzoeksvraag 9: De ondersteuning door Vzw De Link	55
Deel 3: De mening van de betrokkenen	59
Deel 4: Conclusies en aanbevelingen	64
Bijlagen	67
Lijst met gebruikte afkortingen	73
Bronnenlijst	74

Deel 1: Situering van het onderzoek

Inleiding

Volgens het opleidingsprofiel van de opleiding Ervaringsdeskundige in de armoede en de sociale uitsluiting (EDAS) (Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs: Studiegebied Bijzondere Educatieve Noden –Ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting. Versie 1.0 – BVR. (2008)) dient armoede zich in de praktijk aan als een hardnekkig probleem. De wereld van de generatiearmen is dermate verschillend van die van de middenklasse, dat het voor generatiearmen moeilijk is om aansluiting te vinden bij de samenleving. Onder invloed van armoede worden basiskennis en -vaardigheden om zich te handhaven in een diverse, hoogtechnologische en complexe samenleving niet verworven. Ondanks de inspanningen van hulpverleners is de huidige armoedebestrijding weinig effectief. Onbekendheid met de wereld van armen en het fenomeen van de missing link spelen hierbij een rol (Wuytack F. Documentaire The Missing Link. Vzw De Link.). In deze vaststelling vindt het concept van de EDAS-opleiding zijn bestaansreden.

Opgeleide ervaringsdeskundigen hebben door hun ervaring en door hun opleiding bij uitstek een positie om de missing link en de beleving van armoede te duiden via de methode van de dialoog. Ervaringsdeskundigen maken met andere woorden van hun eigen ervaring in de armoede en de sociale uitsluiting gebruik. De eigen ervaring is het basisinstrument van de professioneel opgeleide ervaringsdeskundige.

Het beroep Ervaringsdeskundige in de armoede en de sociale uitsluiting is een sectoroverschrijdend beroep. Alle sectoren die rechtstreeks of onrechtstreeks met de armoedeproblematiek te maken krijgen, kunnen een beroep doen op ervaringsdeskundigen. Ervaringsdeskundigen zijn een belangrijke schakel in de hulp- en dienstverlening aan armen en kunnen een relevante bijdrage leveren aan de armoedebestrijding op alle niveaus.

De ervaringsdeskundige werkt vanuit een professionele status mee aan veranderingsgerichte en structurele ingrepen in de werking van diensten en instanties om ze meer toegankelijk, efficiënt en humanaan te maken.

De ervaringsdeskundige signaleert en maakt hulpverleners, beleidsmensen en organisaties attent op situaties of beslissingen die geen of onvoldoende rekening houden met de leefwereld van armen. Hij participeert in de activiteiten van de organisatie vanuit zijn specifieke invalshoek, gefocust op het recht en de gelijkwaardigheid van de kansarme. Hij gaat in dialoog met kansarmen, collega's, de organisatie en het beleid om het inzicht in wederzijdse werelden te verhogen. Hij brengt het perspectief van de armen binnen, stelt het expliciet aanwezig en doorprijkt hierbij de vele vanzelfsprekendheden ingegeven door het dominant aanwezige middenklasse-perspectief. De ervaringsdeskundige helpt de communicatie tussen de twee werelden te verbeteren door waar nodig te tolken en te bemiddelen.

De ervaringsdeskundige ondersteunt mensen in armoede in het vinden van eigenwaarde, het sterker en bewuster worden en het greep krijgen op het eigen leven. Ervaringsdeskundigen vormen een belangrijke schakel om efficiëntere en humanere armoedebestrijding mogelijk te maken door:

- wederzijdse blinde vlekken zichtbaar te maken;
- kwetsuren, onbegrip en inefficiënte hulpverleningsinterventies en beleidsmaatregelen terug te dringen;
- de hulpverlening beter te doen aansluiten bij de echte noden van de armen.

Ervaringsdeskundigen spreken dezelfde taal als de arme. Ze weten hoe ze contact kunnen leggen met armen, hoe ze hen kunnen aanspreken en een vertrouwensband kunnen opbouwen, hoe ze hen kunnen aanmoedigen om iets te ondernemen. Vanuit die optiek is een beroepsdrempel in de opleiding ingebouwd. De ervaringsdeskundige moet zich kunnen baseren op de eigen armoede-ervaring vanaf de jeugdijaren.

Onderzoeksopdracht

Vanuit het kabinet Onderwijs en Vorming en het Departement onderwijs werd de onderwijsinspectie gevraagd volgende specifieke elementen van de EDAS-opleiding en de implementatie ervan op het werkveld, te onderzoeken:

- **(1) de organisatie van het voortraject en de beroepsopleiding (het aantal keren in Vlaanderen dat de opleiding(en) georganiseerd worden, hoe de centra de modules organiseren voor cursisten die niet geslaagd waren, de lengte van de opleiding ...);**
- *(2) de toeleiding tot de opleiding;*
- **(3) de resultaten van het alternatieve voortraject in de betrokken centra voor volwassenenonderwijs (CVO) en centra voor basiseducatie (CBE);**
- **(4) de begeleiding van de cursisten;**
- *(5) de procesbegeleiding vanaf het begin van de opleiding in het centrum voor basiseducatie tot en met het einde van de opleiding in het centrum voor volwassenenonderwijs;*
- *(6) het belang van de groepsdynamiek tijdens de modulaire opleiding;*
- **(7) de doorstroom van cursisten naar andere opleidingen;**
- *(8) de samenwerking tussen de centra voor basiseducatie en de centra voor volwassenenonderwijs die ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale uitsluiting opleiden;*
- **(9) de ondersteuning door vzw De Link.**

Aanvankelijk waren er vijf opdrachten geformuleerd: 1, 3, 4, 7 en 9. Naar aanleiding van het nieuw Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019 werd de opdracht uitgebreid met de onderzoeksitems 2, 5, 6 en 8.

De opdrachtgever vroeg om de referentieperiode 2014-2015 als basis te nemen voor de analyse en beklemtoonde dat de focus van het onderzoek beperkt blijft tot deelaspecten van de EDAS-opleiding. De evaluatie van het opleidingsprofiel maakt geen deel uit van dit onderzoek.

Methodologie

Het onderzoek kreeg vorm vanuit vijf uitgangspunten:

- maximale transparantie van het onderzoek ten aanzien van de centra en de stakeholders;
- co-creatie met het werkveld: aandacht voor de perceptie van het werkveld en aftoetsen van de onderzoeksbevindingen;
- een mix van onderzoeksmethoden: een documenten- en data-analyse, een brede onlinebevraging van de CVO en de CBE, een korte digitale bevraging van de betrokken pedagogische begeleidingsdiensten (PBD), een surveyonderzoek bij de aanbieders van het alternatieve voortraject en een diepte-interview bij vzw De Link;
- beperkte planlast voor de centra: maximaal gebruik van bestaande documenten, geen verplichte voorbereiding van de werkbezoeken en een gebruiksvriendelijke onlinebevraging;
- de regels van deugdelijk onderzoek met een triangulatie van bronnen: vaststellingen en conclusies onderbouwen vanuit diverse bronnen.

Het onderzoek is gebaseerd op een combinatie van acht onderzoeksmethoden en -activiteiten:

- documentenanalyse: centruminterne documenten, onderzoeksrapporten van vzw De Link en andere onderzoeken omtrent de opleiding van ervaringsdeskundigen in de armoede en de sociale uitsluiting;
- screening van de websites van alle aanbodverstrekkers van de EDAS-opleiding;
- gerichte data-analyses voor output en het personeel;
- semigestructureerd diepte-interview met drie medewerkers van vzw De Link: Toon Walschap (algemeen coördinator), Marian Van Der Sypt (Stafmedewerker) en Machteld De Blicq (Stafmedewerker, opgeleide ervaringsdeskundige) (zie BIJLAGE 1);
- survey-onderzoek bij twee centra die in 2014-2015 het alternatieve voortraject organiseerden: gesprek met de centrumleiding, de opleidingscoördinatoren, de procesbegeleiders, de leraren, de opgeleide ervaringsdeskundige-procesbegeleiders en de EDAS-cursisten (zie BIJLAGE 5);
- onlinebevraging van alle CBE en CVO die bij de EDAS-opleiding betrokken zijn met het oog op informatiegaring voor de negen onderzoeksitems en een perceptiemeting van het werkveld op de kwaliteit van de EDAS-opleiding (zie BIJLAGEN 2 EN 3);
- digitale bevraging van de betrokken pedagogische begeleidingsdiensten (zie BIJLAGE 4);
- Brusselgesprek met aanbodverstrekkers en stakeholders met het oog op een verifiëring van onze onderzoeksbevindingen en een debat over de sterke punten en uitdagingen van de EDAS-opleiding (zie BIJLAGE 6).

Dit onderzoek is een praktijkonderzoek gebaseerd op een diversiteit aan bronnen enerzijds en de ervaringen van het

werkveld anderzijds. Opmerkelijk is de maximale participatie van de aanbodverstrekkers en de stakeholders. De onlinebevraging werd door alle centra ingevuld (100 %-respons) en op het Brusselgesprek waren alle aanbodverstrekkers alsook de vertegenwoordigers van vzw De Link aanwezig.

Waar we kunnen, refereren we in dit rapport ook naar doorlichtingservaringen. Het voortraject EDAS werd sedert 2009 slechts eenmaal doorgelicht. De beroepsopleiding stond driemaal in de focus. Voor alle onderzochte opleidingen werd een gunstig advies gegeven.

Onderzoeksfasen

De onderzoeksactiviteiten groeperen we in vier onderzoeksfasen:

- (1) de voorbereiding van het onderzoek via data-en documentenanalyse en screening van de websites van de aanbieders en het opmaken van gespreksleidraden en online-bevraging;
- (2) het eigenlijke onderzoek: onlinebevraging van alle aanbieders, diepte-interview met vzw De Link, bevraging van de pedagogische begeleidingsdiensten en de werkbezoeken aan de twee centra met een alternatief voortraject in 2014-2015;
- (3) de verwerking en verifiëring van de onderzoeksresultaten en vaststellingen via het Brusselgesprek met alle aanbieders en vzw De Link;
- (4) de redactie van het rapport.

Beperkingen van het onderzoek

De twee grootste beperkingen van het onderzoek zijn:

- (1) de beperkte onderzoeksperiode;
- (2) het gebrek aan solide outputdata, data over de instroomkenmerken van de cursisten en gegevens over het personeel tewerkgesteld in de EDAS-opleiding.

Voor de vier onderzoeksfasen werd een periode van slechts drie weken voorzien. Twee inspecteurs met ervaring in het studiegebied Personenzorg in het secundair- en het volwassenenonderwijs voerden deze opdracht uit. Omwille van de beperkte onderzoeksperiode werden de werkbezoeken beperkt tot de centra die het alternatieve voortraject organiseerden in 2014-2015. Naar de ervaringen van de andere centra met het alternatieve voortraject werd via de onlinebevraging en het Brusselgesprek gepeild. Het inspectieteam kreeg voor de werkbezoeken, het stakeholdersgesprek met vzw De Link en het Brusselgesprek ondersteuning van drie stafmedewerkers van de onderwijsinspectie. De drie stafmedewerkers fungeerden tevens als klankbordgroep.

Tijdens het onderzoek werden we herhaaldelijk geconfronteerd met ontbrekende data over cursistenkenmerken, tewerkstelling, vervolgoopleidingen en personeel. Daarnaast stootten we op onzorgvuldige en incorrecte registraties, weinig gerichte analyses en een ontbrekende monitoring op het niveau van de overheid en de centra.

Vanuit de beschikbare data kregen we geen zicht op input, output en personeel:

- (1) pas sedert het schooljaar 2014-2015 worden outputdata door de centra op systematische wijze geregistreerd en zijn ze ook beschikbaar in de databanken van de overheid. In de data die ons ter beschikking werden gesteld vanuit DAVINCI, troffen we niettemin een aanzienlijk aandeel ontbrekende data aan voor 2014-2015. Voor de CBE liep dit op tot 37 %. Voor de CVO ging het om ongeveer 7 % ontbrekende data. Bij de centra vroegen we daarom noodgedwongen de meest recente outputdata op. Voor vervolgopleidingen en tewerkstellingen deden we een beroep op vzw De Link die sedert 1999 met behulp van de centra deze data bijhoudt (Analyse cijfers tewerkstelling opgeleide ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. (2013). Vzw De Link). Dit was de enige manier om solide outputdata te verzamelen.
- (2) DAVINCI geeft geen accuraat beeld van de werkelijke instroom in de EDAS-opleiding. Vooreerst worden het voor- en het beroepstraject apart geregistreerd omdat ze tot twee aparte sectoren behoren. Het aantal ingeschreven cursisten in het voortraject is niet te achterhalen omdat ze niet geormerkt zijn. Om een accuraat zicht te krijgen op het aantal EDAS-cursisten en hun specifieke kenmerken deden we opnieuw een beroep op de centra en vzw De Link.
- (3) de overheid houdt weinig tot geen gegevens bij omtrent het personeel. Ook voor die gegevens deden we een beroep op de centra.

Het rapport

Het rapport bevat vier onderdelen:

- (1) We starten met een inleidend en methodologisch luik.
- (2) Het stramien van het tweede deel met de vaststellingen van het praktijkonderzoek, volgt de negen onderzoeksitems (zie onderzoeksopdracht). Onderzoeksitems 5 en 6 zijn gebundeld omdat ze inhoudelijk onlosmakelijk met mekaar verbonden zijn. Het uittrekken van de beide items had de leesbaarheid van het rapport verlaagd. Bij elk onderzoeksitem, geven we telkens aan op welke bronnen de vaststellingen zijn gebaseerd. We maken een onderscheid tussen onze vaststellingen en de perceptie van het werkveld. Elk onderdeel start met een toelichting over de wijze waarop we het onderzoeksitem hebben geoperationaliseerd en concreet hebben ingevuld. Door het ontbreken van onderzoeksvragen bij het formuleren van de opdracht, vormde dit een noodzaak.
- (3) Deel drie geeft de mening van het werkveld weer.
- (4) De conclusies van het volledige onderzoek tenslotte zijn opgenomen in het vierde en laatste deel van het rapport.

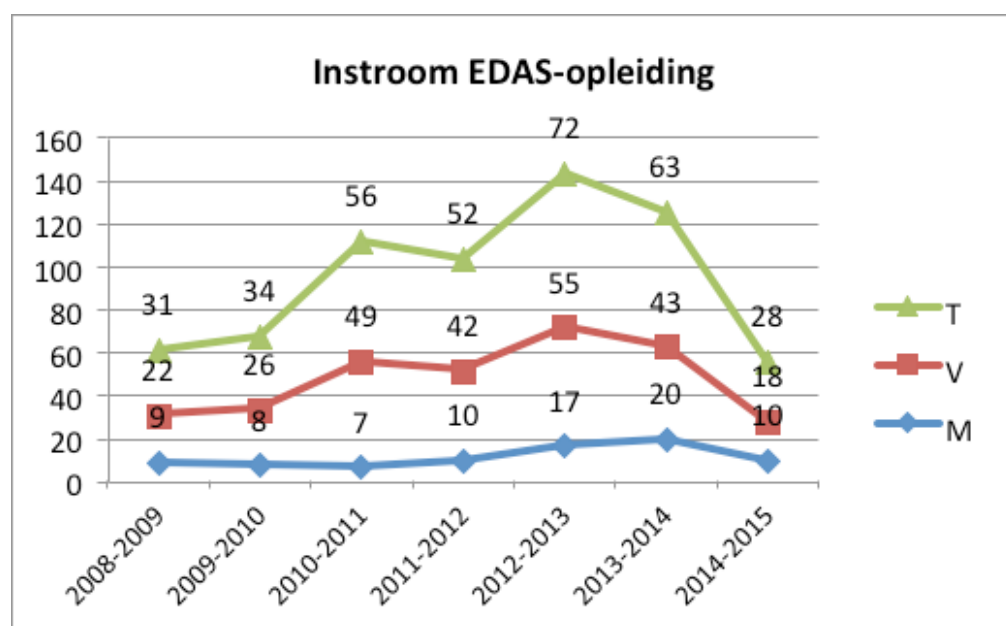
De opsplitsing van dit praktijkonderzoek in negen onderzoeksvragen die één voor één aan bod komen, is geen evidentie. De complexe onderwijsrealiteit laat zich niet opdelen. Alle items staan in verband met elkaar. Herhaaldelijk verwijzen we in de antwoorden van de onderzoeksvraag dan ook naar andere.

De instrumenten en gespreksleidraden die voor het onderzoek werden ingezet, zijn integraal opgenomen in de bijlagen. Het rapport bevat ook een beperkte lijst met bronnen die voor het onderzoek werden gebruikt.

Een woord van dank

We formuleren graag een woord van dank aan allen die aan dit onderzoek hebben deelgenomen: vzw De Link, de centra voor basiseducatie en volwassenenonderwijs met een EDAS-opleiding en niet in het minst de cursisten en ervaringsdeskundigen. Hun ervaringen, inzichten en reflecties hebben ons beeld van de kwaliteit van de opleiding niet alleen mee vorm gegeven, maar hebben ook perspectieven op de toekomst geopend.

De EDAS-cursisten van CVO Brussel en CVO VSPW Kortrijk met wie we tijdens de werkbezoeken in gesprek gingen, leverden de illustraties voor dit rapport.

Deel 2: De onderzoeksbevindingen

Onderzoeksvraag 1: De organisatie van het voortraject en de beroepsopleiding

In dit luik gaan we in op volgende aspecten van de onderwijskundige organisatie van de EDAS-opleiding:

- het ontstaan en de evolutie van de opleidingsstructuur;
- de situering van de opleiding in het volwassenenonderwijs;
- de opleidingsstructuur die door de Vlaamse Regering is vastgelegd in de beide opleidingsprofielen;
- hoe de centra het opleidingstraject concreet implementeren op de werkvloer (het modeltraject);
- met welke frequentie de opleiding georganiseerd wordt;
- de groeperingsvormen en groepsgrootte;
- de herkansingsmogelijkheden van de cursist;
- de inhoudelijke vormgeving op het werkveld.

De EDAS-opleiding kent een specifieke onderwijskundige organisatie of didactische vormgeving. Vanuit doorlichtingen weten we dat de aanbieders de opleiding met zorg vorm geven. Niettemin peilden we via de onlinebevraging naar diverse elementen van de didactische vormgeving die we tijdens de werkbezoeken en het Brusselgesprek verder verifiëren. Deze vormgeving is nauw verbonden met de organisatie van het opleidingstraject. De beroepspraktijk vormt een uitgebreid en cruciaal onderdeel van het opleidingstraject. Daarom hebben we de centra bevraagd over:

- de mate waarin gedifferentieerd wordt tussen en binnen de trajecten;
- het gebruik van het leermateriaal ondersteunend aan de organisatie;
- de koppeling tussen contactleren in het centrum en de beroepspraktijk;
- de concrete vormgeving van de beroepspraktijk.

Korte geschiedenis

De opleiding Ervaringsdeskundige in de armoede en de sociale uitsluiting is in oorsprong een initiatief van vzw De Link die in 1999 is opgericht met als doel armen op te leiden en hen daarna beroepsmatig in te schakelen in alle maatschappelijke sectoren die met armoede te maken hebben. Deze dubbele doelstelling is gebaseerd op de vaststelling dat organisaties en diensten die met en voor armen werken deze doelgroep amper of niet bereiken.

In onderstaand schema worden de verschillende fasen in de ontwikkeling en de organisatie van de opleiding geschetst. Daaruit blijkt dat de opleiding oorspronkelijk ingebed was in de opleidingsstructuur van Jeugd- en gehandicaptenzorg weliswaar met een specifieke invulling van de opleidingsmodules met armoede-gerelateerde thema's (fase 1).

Na de erkenning van vzw De Link als organisatie voor coördinatie en toeleiding tot de opleiding van ervaringsdeskundige in de armoede door de Vlaamse regering in 2004, is de opleiding als een zelfstandige lineaire opleiding van start gegaan (fase 2).

De overgang van een lineaire naar een modulaire opleiding (fase 3) paste binnen het breder kader van het decreet op het volwassenenonderwijs (2007) en de modulaire opleidingsprofielen die door de overheid voor alle opleidingen in het volwassenenonderwijs werden ontwikkeld. De overheid opteerde ervoor om de vierjarige lineaire opleiding van 2320 lestijden om te vormen tot twee modulaire opleidingen en een opsplitsing te maken in een voortraject en een beroepsopleiding. Het voortraject kwam in handen van de CBE, de beroepsopleiding bleef bij de CVO. Deze opsplitsing in twee opleidingsprofielen en een aanbod gespreid over twee aanbieders was gestoeld op de opsplitsing die vandaag geldt tussen beide sectoren. De basiscompetenties van het voortraject situeren zich namelijk op het niveau van de eerste graad secundair onderwijs, een domein dat de sector basiseducatie toekomt.

De meest recente evolutie (fase 4) situeert zich in het voortraject dat als alternatief voortraject wordt aangeboden en waarin de rol van de CBE versmald is naar drie modules in verband met schrijven, spreken en leren leren.

Onderstaand schema geeft een overzicht van de vier fasen:

	Opleidingsvorm en inrichters	Cursistengroepen afges- tudeerd in deze vorm
Fase 1		
November 1999 tot januari 2000	Voortraject gefinancierd door VDAB	3 groepen: - 2 in Gent - 1 in Brussel
Februari 2000 tot juni 2004	<ul style="list-style-type: none"> - JGZ-structuurschema - specifieke invulling van modules met armoede-gerelateerde thema's - opleiding wordt ingericht door CVO 	5 groepen: - 2 in Brussel - 2 in Gent - 1 in Hasselt
Fase 2		
September 2004 tot juni 2009	<ul style="list-style-type: none"> - Lineaire opleiding Ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting - leerplannen uitgewerkt schooljaar per schooljaar; opleiding wordt ingericht door CVO - Totaal aantal lestijden: 2320 	5 groepen: - 1 in Brussel - 1 in Gent - 1 in Hasselt - 1 in Kortrijk - 1 in Antwerpen
Fase 3		
September 2008 tot juni 2014	<ul style="list-style-type: none"> - modulaire opleiding - het voortraject bestaat uit 2 modules die in het modeltraject ingericht worden in 1 schooljaar door CBE (420 lestijden) - de beroepsopleiding wordt in het modeltraject ingericht in 3 schooljaren door CVO (1920 lestijden) - Totaal aantal lestijden: 2340 	6 groepen: - 2 in Brussel - 1 in Gent - 1 in Kortrijk - 1 in Antwerpen - 1 in Hasselt

Fase 4		
Juni 2014 tot heden	<ul style="list-style-type: none"> - modulaire opleiding met alternatief voortraject: de inhoud en doelen van het voortraject worden gekoppeld aan modules uit AAV en JGZ - ingericht door de CVO. Dit traject wordt versterkt door 3 open modules van 40u van Basiseducatie i.v.m. schrijven, spreken en leren leren. 	3 groepen in het alternatieve voortraject <ul style="list-style-type: none"> - 1 groep in Kortrijk (schooljaar 14-15) - 1 groep in Brussel (schooljaar 14-15) - 1 groep in Gent (schooljaar 15-16)
Totaal aantal afgestudeerde groepen		17

Figuur 1 Overzicht van de ontwikkelingsfasen van de EDAS-opleiding

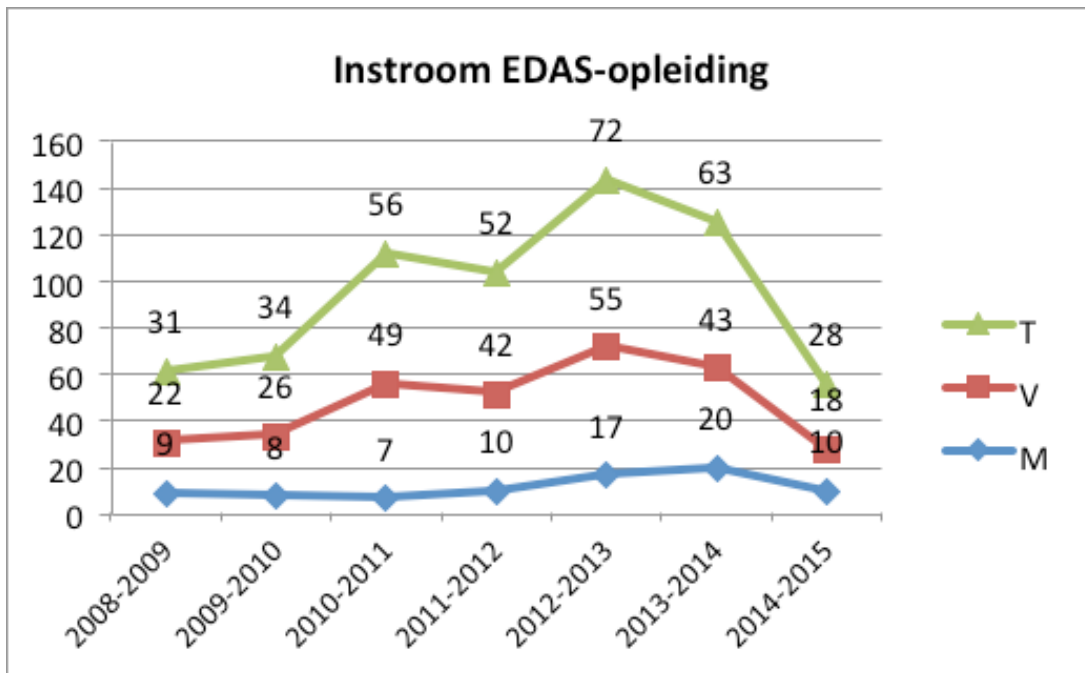
Situering van de opleiding binnen het volwassenenonderwijs

In de praktijk bestaat de opleiding uit een voortraject van één jaar en de feitelijke beroepsopleiding die in principe drie jaar duurt. Het voortraject situeert zich binnen de basiseducatie in het leergebied Maatschappijoriëntatie. De beroepsopleiding situeert zich in het studiegebied Bijzondere educatieve noden van het secundair volwassenenonderwijs. Het onderbrengen van de EDAS-opleiding onder dit studiegebied Bijzondere educatieve noden heeft enkel te maken met de financiering. Op deze manier was het mogelijk een numerieke deler van acht toe te kennen aan de opleiding. De numerieke deler is volgens het decreet volwassenenonderwijs immers bepaald per studiegebied. De numerieke deler voor het studiegebied Personenzorg is twaalf.

Met de EDAS-opleiding behalen de cursisten het certificaat TSO3 Ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting. Een combinatie met een AAV-opleiding kan leiden tot een volwaardig diploma secundair onderwijs.

De EDAS-opleidingen worden regionaal gespreid over het Vlaamse land. In elke provincie is een CBE en een CVO aangeduid die respectievelijk het voortraject en de beroepsopleiding organiseren. De CBE zijn per definitie niet koepelgebonden. De vijf CVO zijn dat wel. Er zijn vier vrij gesubsidieerde CVO met een opleiding in Antwerpen, Hasselt, Gent en Kortrijk en één GO!-centrum die deze opleiding in Brussel aanbiedt. Doorgaans worden het voortraject en de beroepsopleiding op één lesplaats aangeboden.

Zowel voor de CBE als de CVO neemt de EDAS-opleiding een bijzonder beperkte plaats in binnen het volledige opleidingspakket van de centra. In 2014-2015 waren er 10.153 unieke cursisten ingeschreven in het studiegebied Personenzorg, in de EDAS-opleiding amper enkele tientallen. Onderstaande grafiek geeft een overzicht van het aantal unieke inschrijvingen in de EDAS-beroepsopleiding vanaf het schooljaar 2008-2009 tot 2014-2015 volgens de onderwijsstatistieken. De wisselende instroom vindt zijn oorsprong in de cyclische opstart van de opleiding eens in de vier jaar.

Figuur 2 Overzicht van de instroom van het aantal unieke cursisten in de EDAS-opleiding van 2008 tot 2015 volgens de onderwijsstatistieken voor de beroepsopleiding; T = totaal; M = man; V = vrouw

Los van de cyclische opstart om de vier jaar, starten er een verschillend aantal groepen per jaar. De regie van de opstart van de EDAS-opleidingen is in handen van vzw De Link. In 2012-2013 werden er twee groepen opgestart, één in Hasselt en één in Antwerpen. In 2013-2014 was er geen opstart van nieuwe groepen. In 2014-2015 zijn er groepen gestart in Kortrijk en Brussel. Dit schooljaar (2015-2016) startte er één nieuwe groep in Gent. De cijfers van 2014-2015 in bovenstaande grafiek zijn bovendien beïnvloed door de stopzetting van de EDAS-groep in Kortrijk gedurende het tweede jaar van de beroepsopleiding of het derde opleidingsjaar.

De opleidingsstructuur

Het perspectief van armen binnen brengen, mensen en hulpverleners hiervan bewust maken en daarover in dialoog gaan, vormen drie belangrijke elementen in de opleiding. Het blijven investeren in dialoog, in het geven van kansen en in het op gang brengen van veranderingsprocessen maken deel uit van de grondhouding van professioneel gevormde ervaringsdeskundige (Spiesschaert F. (2005). Ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting. Een inleiding tot de methodiek.).

De opleiding heeft daarom conceptueel een sterke procesmatige inslag en is ervaringsgericht uitgebouwd. Ze is niet bevoogdend of oplossingsgericht, maar integendeel emancipatorisch. De ontwikkeling van zelfreflectie vormt een wezenlijk onderdeel van de opleiding (Spiesschaert F., Trimbos D. & Vangertruyden M. (2008). De methodiek van ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. Kennis uit het werkveld. Vzw De Link.). Het verwerven van vaardigheden en attitudes staat centraal. De opleiding is sterk toegespitst op de armoedeproblematiek (Visie op armoede. (2012). Vzw de Link.). De opleiding bereidt de ervaringsdeskundige voor op een polyvalente inschakeling. Specialisatie gebeurt op het werkveld.

De opleidingsinhouden kunnen gegroepeerd worden in de volgende rubrieken:

- levensverhalen: zowel het eigen verhaal waarbij een proces van verwerking wordt opgestart als de verruiming ervan via de verhalen van anderen;
- communicatieve vaardigheden: actief luisteren, vragen stellen, spiegelen, toetsen en omgaan met conflicten. Het dialogeren is hierin essentieel;
- psychologische aspecten vertrekkend vanuit het systeemdenken en het contextueel gedachtengoed;
- kennis van de samenleving;
- competentieverwerving tot professional en de methodiek van ervaringsdeskundige.

In het voortraject dat door de CBE wordt ingericht, wordt diepgaand gewerkt met de kansarmoede-ervaringen van de cursisten zodat deze ervaringen bruikbaar worden voor reflectie en koppeling aan theoretische kaders van de beroepsopleiding. Ook het werken aan veiligheid in de groep is een belangrijk item in het voortraject. Dit vormt een noodzakelijke voorwaarde om zich kwetsbaar op te stellen. De groepsdynamiek speelt hierbij een belangrijke rol (zie onderzoeksvraag 6). De persoonlijke en maatschappelijke vorming binnen het voortraject vormt de basis voor participatie en verder leren. Een oorzaak, maar tegelijkertijd ook een gevolg van armoede en sociale uitsluiting is immers het gebrek aan slaagkansen in het initieel onderwijs. De meerderheid van de doelgroep gaat immers laaggeschoold door het leven (zie verder onderzoeksvraag 2). Daardoor worden hun slaagkansen in de EDAS-opleiding eveneens gehypothekeerd. In het voortraject wordt aan de noodzakelijke startcompetenties gewerkt om slaagkansen in aansluitende opleidingen (zie verder onderzoeksvraag 7) te optimaliseren.

Het voortraject omvat 420 lestijden en bestaat uit de volgende clusters van competenties:

- onderzoek naar de kansarmoede-ervaringen;
- basis communicatieve vaardigheden;
- taal en expressie.

Om de cursist zo goed mogelijk voor te bereiden op het werkveld is voor de beroepsopleiding van 1920 lestijden in CVO, gekozen voor een vorm van duaal leren met 1120 contacturen en 800 uren stage of praktijkervaring. Dialoog, inzichten, vaardigheden en houdingsaspecten worden geoefend, getoetst en verder aangescherpt.

De opleiding is geënt op het gelijknamige beroepscompetentieprofiel dat de SERV in 2006 publiceerde (Vandenbempt K. & Demeyer B. (2003). Beroepsprofiel ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting. HIVA -KULeuven.). Daarnaast hanteerde de toenmalige Entiteit curriculum voor de beroepsopleiding ook de SERV-publicatie Welzijn op het werk uit 2004 als referentiekader (Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs: Studiegebied Bijzondere Educatieve Noden - Ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting. Versie 1.0 - BVR. (2008).). De gebruikte referentiekaders onderscheiden de volgende clusters van competenties:

- in dialoog gaan over de missing link;
- signaleren;

- een gelijkwaardige relatie met de kansarme cliënt opbouwen;
- het groeiproces van de kansarme cliënt ondersteunen;
- hulpbronnen ontsluiten;
- functioneren binnen de organisatie;
- eigen (ervarings-)deskundigheid opbouwen;
- meewerken aan welzijn op het werk.

De opleiding kreeg vorm via twee opleidingsprofielen: Ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting BO BN 005 en MO-Voortraject Ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting AO BE 016. Beide opleidingsprofielen dateren van 2008. Geen van beide opleidingsprofielen werd reeds geëvalueerd. Zowel uit de onlinebevraging, de werkbezoeken, het Brusselgesprek als het diepte-interview met vzw De Link bleek dat het opleidingsprofiel aan een grondige update toe is (zie deel 4: De mening van het werkveld).

Het modeltraject voor de EDAS-opleiding binnen CVO

Zoals alle andere opleidingsprofielen in het studiegebied Personenzorg is in het EDAS-opleidingsprofiel geen sequentiële volgorde relatie vastgelegd. Samen met vzw De Link ontwierpen de centra een modeltraject dat in alle regio's wordt gevolgd (Ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. Informatiebundel. (2012). Vzw De Link.). Uit de onlinebevraging blijkt dat de centra tevreden zijn over de opbouw van het modeltraject. Volgens hen opent het perspectieven om expertise te delen, maar laat toch voldoende ruimte om afhankelijk van de cursistengroep eigen accenten te leggen. Dankzij het modeltraject is het volgens de centra ook mogelijk om cursisten die een module moeten overdoen naar een ander centrum te verwijzen.

De 1920 opleidingsuren werden in drie gradueel opgebouwde leerjaren onderverdeeld. In het eerste opleidingsjaar blijft de beroepspraktijk beperkt, verkennend en observerend. Deze wordt doorheen het opleidingstraject stelselmatig opgedreven. De modules waarin kennis wordt opgebouwd, zijn over de drie opleidingsjaren verspreid. Onderstaande tabel geeft een overzicht:

JAAR 1 (580)	Lestijden
expressie 1	40
communicatie	80
maatschappelijke structuren	40
omgaan met stress	40
methodische training 1	100
methodische training 2	100
psychologische processen en vaardigheden 1	60
psychologische processen en vaardigheden 2	40
beroepspraktijk ervaringsdeskundige 1	80
JAAR 2 (660)	
expressie 2	40
armoede in de maatschappij	60

methodische training 3	160
psychologische processen en vaardigheden 3	40
psychologische processen en vaardigheden 4	40
beroepspraktijk ervaringsdeskundige 2	80
beroepspraktijk ervaringsdeskundige 3	80
beroepspraktijk ervaringsdeskundige 4	80
beroepspraktijk ervaringsdeskundige 5	80
JAAR 3 (680)	
ethiek en deontologie	40
gezondheid en welzijn	40
methodische training 4	160
psychologische processen en vaardigheden 5	40
beroepspraktijk ervaringsdeskundige 6	80
beroepspraktijk ervaringsdeskundige 7	80
beroepspraktijk ervaringsdeskundige 8	80
beroepspraktijk ervaringsdeskundige 9	80
projectwerk	80

Figuur 3 Overzicht van de ordening van de modules in het modeltraject

In alle beroepspraktijkmodules wordt er aandacht besteed aan vier niveaus van functioneren:

- de eigen groei tot beroepskracht;
- de relatie-ontwikkeling met de doelgroep of de kansarme cliënt;
- samenwerkingsrelaties met andere beroepsgroepen;
- de signaalfunctie naar de organisatie of naar verschillende beleidsechelons.

Dit laatste niveau van functioneren is het meest complexe en uitdagende niveau. Naarmate het beroepstraject vordert, krijgt dit laatste niveau meer expliciet aandacht.

De opleiding wordt afgesloten met een module Projectwerk waarin verschillende basiscompetenties worden geïntegreerd: een evaluatie van de eigen groei tot ervaringsdeskundige, het duiden van de missing link naar de buitenwereld, organisatie- en samenwerkingsvaardigheden, zelfreflectie en zelfevaluatie. Het projectwerk vormt de ultieme toets om na te gaan of de opgeleide ervaringsdeskundige als beginnende professional aan de slag kan.

De opleidingsfrequentie

Na de opstart in 1999 met drie opleidingsgroepen in Gent en Brussel, zijn er per schooljaar vijf tot zeven opleidingsgroepen verspreid over vijf regio's. Anders dan voor de andere opleidingen in het volwassenenonderwijs staan de aanbodverstrekkers niet in een concurrentiepositie ten aanzien van mekaar. Voor elke regio zijn er duidelijke afspraken over de instroom van cursisten en de opstart van de opleiding. In principe starten de opleidingen eens in de vier jaar op.

In totaal gaat het sedert de start van de opleiding in 1999 om zeventien afgestudeerde groepen: vijf in Brussel, vijf in Gent, drie in Hasselt, twee in Antwerpen en twee in Kortrijk. Onderstaande tabel geeft per regio een overzicht van het aantal ingerichte EDAS-trajecten van de opleidingsjaren die op dit moment (2015-2016) georganiseerd worden.

Regio	Aantal afgestudeerde groepen	Aantal opgestarte trajecten	Ingericht opleidingsjaar in 2015-2016
Brussel	5	6	Eerste jaar beroepsopleiding
Antwerpen	2	3	Derde jaar beroepsopleiding
Gent	5	6	Voortraject
Kortrijk	2	4	Eerste jaar beroepsopleiding
Hasselt	3	4	Derde jaar beroepsopleiding

Figuur 4 Overzicht van de trajecten afgewerkt en opgestart per regio

De gefaseerde opstart per regio heeft gevolgen voor de centra, het personeel en de cursisten. Elke module wordt slechts één tot maximaal twee keer in de cyclus van vier jaar georganiseerd. Dit heeft een impact op de expertiseopbouw bij de leraren (zie ook onderzoeksvraag 5). Daarnaast moeten kandidaat-cursisten soms geruime tijd wachten vooraleer een opleiding in de eigen regio terug opstart. Voor cursisten die niet slagen voor een module zijn de herkansingsmogelijkheden (zie verder) beperkt.

Differentiatie in opleidingstrajecten

De opleiding krijgt vorm vanuit het perspectief van de cursist. Daarom peilden we bij de centra naar de manier waarop ze differentiëren in de opleiding en dus maatwerk leveren.

We stellen vast dat de centra weinig of geen differentiatie in de trajecten inbouwen en niet actief aan de slag gaan met een vrijstellingenbeleid. Alle cursisten volgen, een uitzondering niet te na gesproken, hetzelfde modeltraject dat minstens vier jaar duurt. De centra leggen hierbij sterk de nadruk op het belang van de groepsvorming (zie onderzoeksvraag 4: Begeleiding van de cursist). De structuur van de opleiding en de vele organisatiecondities die onderling en met vzw De Link zijn afgesproken, vormen de doorslaggevende factoren om het modeltraject voor alle cursisten strak te hanteren.

Tijdens het onderwijsleerproces is er wel aandacht voor differentiatie. Dit uit zich op diverse vlakken: in de geregelde individuele cursistengesprekken, in de keuze van de stageplaatsen en het projectwerk, in het gebruik van de portfolio, het herkennen en gericht bespelen van sterktes in de omgang met cursisten, het nastreven van individuele leerdoelen, in het toekennen van opdrachten... De centra geven in de onlinebevraging aan dat ze reeds heel wat stappen zetten op het vlak van differentiatie zeker in vergelijking met andere opleidingen, maar dat hun zoektocht nog niet af is en dat de combinatie van een verdergaande organisatorische differentiatie met inhoudelijk maatwerk op de opleidingsvloer nog een uitdaging vormt.

Didactische vormgeving

Zowel uit de onlinebevraging als uit de werkbezoeken en de doorlichtingen stellen we vast dat de centra met zorg leermateriaal ontwikkelen. Dit wordt bevestigd door het zelfevaluatie-rapport van vzw De Link. De leraren bewaken hierbij gericht de graduele opbouw en de afstemming op het opleidingsprofiel. Vzw De Link stelt de cursisten twee handboeken ter beschikking. Het leermateriaal voor de verschillende modules wordt onderling gedeeld en gezamenlijk beheerd door vzw De Link via de Nectar-databank. Voor het voortraject zijn eveneens twee inspiratiemappen ontwikkeld die door de verschillende CBE worden gebruikt.

Uit de onlinebevraging blijkt dat de centra de inspanningen van vzw De Link om het materiaal centraal te beheren, sterk waarderen (zie ook onderzoeksvraag 9). Het centraal beheerde leer materiaal wordt doorgaans als basis gebruikt, maar leraren geven er een eigen toets aan vanuit de actualiteit en de leerbehoeften van de cursisten. Er is bij de centra een grote bereidheid en openheid om onderling materiaal uit te wisselen.

Net als voor andere social profit-opleidingen worden de kansen op het duaal leren zo veel mogelijk benut, blijkt uit de werkbezoeken en de doorlichtingen. Uit de onlinebevraging blijkt dat er een voortdurende wisselwerking is tussen het werkplekleren en het contactleren in het centrum. De leerervaringen van de cursist op de stageplek vormen een belangrijke input tijdens het centrumleren en vice versa. De modules Methodische training versterken dit.

Tijdens doorlichtingen werd evenwel vastgesteld dat voor cursisten niet alle doelstellingen van het leertraject voldoende transparant zijn. Onderwijsdeskundigen hebben nochtans aangetoond dat het leerrendement bij lerenden toeneemt naarmate de onderwijsdoelen helder zijn en er meer ruimte is voor het eigenaarschap van lerenden over het leerproces (zie ondermeer: Hattie J. & Yates G. (2014) *Visible learning and the science of how we learn*. Routledge.). Eén centrum heeft ondertussen een vertaalslag gemaakt van de weinig toegankelijk geformuleerde basiscompetenties naar meer duidelijke doelen. In het kader van het optimaliseren van de onderwijskwaliteit kan dit initiatief nog krachtiger uitgebouwd worden. Zowel de centra als vzw De Link zijn voor een dergelijke vertaalslag vragende partij.

De beroepspraktijk

De analyse van de begeleiding van de beroepspraktijk op basis van de werkbezoeken spoort met de vaststellingen uit doorlichtingen: de begeleiding is voldoende kwaliteitsvol. Bovendien is er sprake van een grote gelijkgerichtheid onder de centra, ook al worden per centrum eigen accenten gelegd.

De procesbegeleiders (zie onderzoeksvraag 5) zoeken met zorg een stageplaats voor de cursisten en maken werk van de prospectie van nieuwe stageplaatsen. De centra wijzen op een positieve evolutie in het werkveld: de bereidheid van organisaties om met stagiairs-ervaringsdeskundigen aan de slag te gaan neemt toe (Opleiding en tewerkstelling van ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. Krachtlijnen. (2005). Vzw De Link.), (Analyse cijfers tewerkstelling opgeleide ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. (2013). Vzw De Link.). De afstemming tussen cursist en stageplek vormt een belangrijke factor voor het welslagen en krijgt in alle centra veel aandacht. De aard van de stageplek en de specifieke eigenheid van de cursist moeten compatibel zijn. Het selecteren van stageplaatsen op maat van de cursist is een arbeidsintensief proces, temeer ook heel wat stageplekken behoefte hebben aan een uitgebreide introductie in de eigenheid van de EDAS-opleiding en de specificiteit van de job als ervaringsdeskundige. De stageplekken kunnen doorgaans niet terugvallen op vroeger opgebouwde referentiekaders zoals dat voor andere stagiairs het geval is. Het werken met EDAS-cursisten vraagt van organisaties een duidelijk en doorgedreven engagement. Het creëren van een draagvlak en het accuraat informeren van de stageplek gebeurt aan de hand van verschillende werkbezoeken. Daarnaast voorzien de centra overlegmomenten met de stagementoren. Op die manier kunnen ze de methodiek van de ervaringsdeskundigheid uitdiepen en ervaringen uitwisselen.

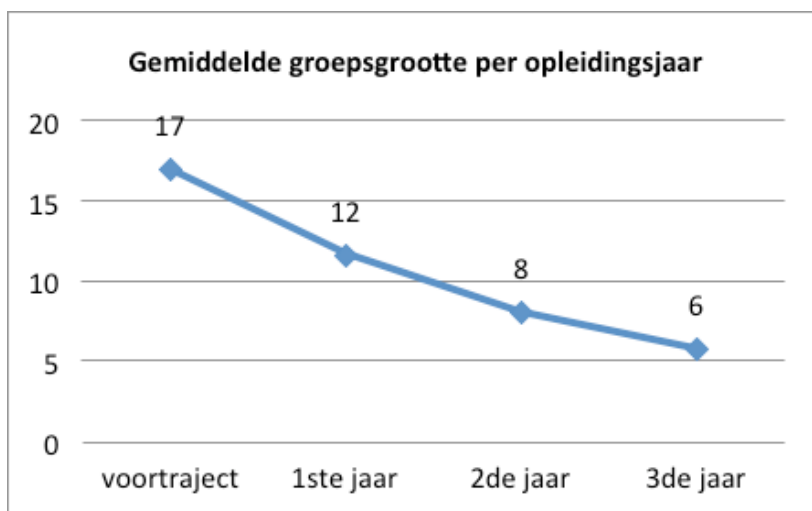
De centra hebben diverse ondersteuningsinstrumenten ontwikkeld die een houvast bieden voor de concrete organisatie en het goed verloop van de stage. Vzw De Link treedt hierbij faciliterend en ondersteunend op door in adressenbestanden te voorzien en onderlinge expertise-uitwisseling te faciliteren (zie onderzoeksvraag 9). Tijdens de stage voorzien de centra in een intensieve begeleiding van bezoeken ter plaatse en supervisie in het centrum (zie onderzoeksvraag 4). Praktische elementen zoals afstand werken werkdrukverhogend.

In een enkel centrum worden in de evaluatiecriteria van de beroepspraktijk de basiscompetenties van de theoretische modules verwerkt zodat de transfer van inzichten naar de praktijk onderzocht wordt. Het spreekt voor zich dat een dergelijke symbiose tussen praktijk- en theorieleren sterk kwaliteitsbevorderend werkt.

Groeperingsvormen en groepsgrootte

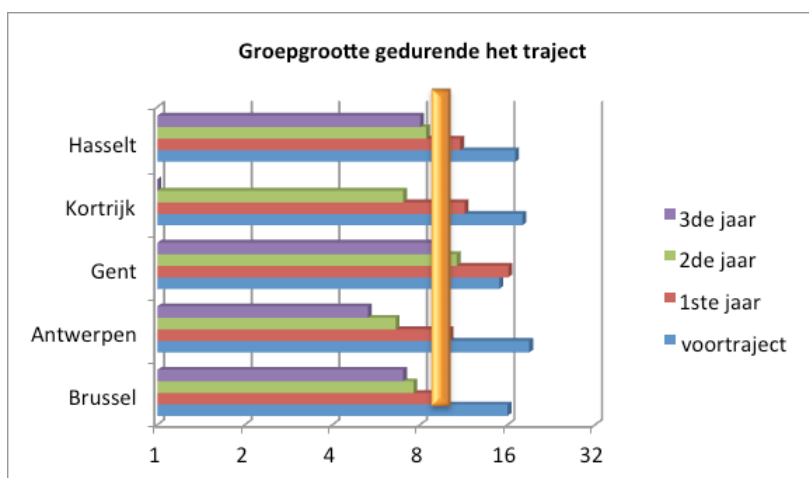
In geen enkel centrum wordt het EDAS-traject ontubbeld. Per aanbieder wordt maar eens in de vier jaar één lesgroep/opleidingstraject opgestart. Dit heeft te maken met de beperkte middelen van vzw De Link. Het budget is ontoereikend om bijkomende lesgroepen in te richten, toonde vzw De Link aan in het diepte-interview. Omdat de instroom van EDAS-cursisten toeneemt, hebben we de groepsgrootte meegenomen in het onderzoek.

Op basis van de data die de centra aanleverden over het cursistenaantal van het jongst afgewerkt EDAS-traject, konden we onderstaande grafiek samenstellen over de gemiddelde groepsgrootte. Deze grafiek toont een sterke daling per opleidingsjaar:

Figuur 5 Gemiddelde groepsgrootte per opleidingsjaar voor het jongst afgewerkte traject (N = 213)

Hoe groot zijn de EDAS-groepen in vergelijking met de numerieke deler per centrum en per opleidingsjaar? We namen het jongst afgewerkte traject als insteek. We zetten de groepsgrootte af tegen de numerieke deler van acht die we markeren als een oranje verticale lijn:

Figuur 6 Groepsgrootte per regio gedurende het opleidingstraject (N = 213)

Uit bovenstaande analyse blijkt dat de lesgroepen in het voortraject groot zijn, maar dat het eigenlijke beroepstraject

in de meeste regio's niet rendabel is in vergelijking met de numerieke deler van acht. Bovendien krijgen de CBE bovenop het gegeneerde lestijdenpakket een gekleurd lestijdenpakket van 10 % extra middelen voor cursistenbegeleiding. De CVO krijgen die omkadering niet. Voor de CVO is een extra omkadering cursistenbegeleiding enkel voorzien voor de studiegebieden Algemene vorming en NT2.

Zowel leraren, ervaringsdeskundigen als cursisten maakten heel wat reserves tegenover deze toegenomen groepsgrootte en benoemden ze als een bedreiging voor de opgebouwde kwaliteit van het onderwijs. Tijdens het Brusselgesprek gaven de CVO aan dat de huidige financiering voor de EDAS-opleiding een nijpend probleem vormt en al zeker in het licht van de toegenomen zorgvraag van cursisten in andere opleidingen. Na het Brusselgesprek leverden de centra ons bijkomende gegevens aan over de extra middelen die ze in de EDAS-opleiding investeren. Hoewel verschillend per regio en per opleidingsjaar is er sprake van een extra investering in lestijden die tot 50 en 100 % kan oplopen.

Herkansingsmogelijkheden voor de cursist

De cyclische opstart van de opleiding heeft een impact op de herkansingsmogelijkheden voor de cursist. Uit de onlinebevraging en het Brusselgesprek blijkt dat de centra naar een oplossing zoeken voor cursisten die niet slagen voor een opleidingsonderdeel. Lerarenteams zoeken steeds naar een oplossing op maat van de cursist. Daarbij houden ze rekening met de grootte van het tekort, de leerkenmerken van de cursist en oorzaken van het tekort enerzijds en het opleidingsonderdeel anderzijds. Niet slagen voor de beroepspraktijk krijgt een groter gewicht dan niet slagen voor een module met meer theoretische inslag.

De centra zetten een mix van maatregelen in. Soms krijgt de cursist een bijkomende taak of een herexamen in de brede betekenis van het woord. Soms doet de cursist de module over in een andere social profit-opleiding die het best aansluit bij het gerateerde opleidingsonderdeel. Soms doet de cursist de module over in een ander centrum. Voor de beroepspraktijk worden de cursisten extra begeleid en wordt de stagetijd uitgebreid. Vanuit administratief oogpunt worden dan heterogene groepen samengesteld.

Hoewel de centra zich inzetten om voor elke cursist de best mogelijke oplossing te vinden, blijft de herkansingsproblematiek een knelpunt. Daarover zijn het werkveld en vzw De Link het eens. Tegelijkertijd geven de centra aan dat een portfoliosysteem meer kansen op maatwerk zou kunnen creëren. Om dit te realiseren, pleiten ze voor een integratie van de beide opleidingsprofielen tot één. Daarnaast pleiten ze voor een herformulering van de basiscompetenties van de opleiding in heldere doelen.

Conclusie onderzoeksvraag 1

De centra zijn erin geslaagd een gradueel opgebouwd modeltraject te ontwikkelen dat congruent is met het opleidingsprofiel en de achterliggende visie op armoedebestrijding. In dit model krijgen de methodische begeleiding en de ondersteuning van de cursist tijdens de beroepspraktijk terecht een prominente plaats. Er is een voortdurende wisselwerking tussen centrum- en praktijkleren. Alle centra geven de opleiding didactisch met zorg vorm. Er is voor de cursist ondersteunend leermateriaal ontwikkeld. De mate waarin de centra de leerdoelen voor de cursisten op een toegankelijke manier expliciteren is voor verbetering vatbaar.

Doordat alle centra hetzelfde modeltraject hanteren, kunnen ze expertise uitwisselen en krijgen cursisten meer herkansingsmogelijkheden. De regionale spreiding van het aanbod en de onderlinge niet concurrentiële positie van de centra hebben een positief effect op de centrumoverschrijdende expertisedeling. De cyclische opstart om de vier jaar zorgt daarentegen voor belemmeringen op het vlak van herkansingsmogelijkheden voor de cursist.

De modulaire EDAS-opleiding wordt in de feiten grotendeels lineair georganiseerd. Alle cursisten volgen een vierjarige opleiding gaande van een voortraject tot en met een derde jaar beroepsopleiding. Vrijstellingen worden niet gegeven. Deze manier van werken stimuleert de groepsvorming maar laat kansen op differentiatie onbenut.

Met zeventien afgestudeerde cursistengroepen neemt de EDAS-opleiding een uiterst beperkte plaats in binnen het opleidingsaanbod in het volwassenenonderwijs. Nochtans investeren zowel de centra als vzw De Link heel wat tijd en middelen in de organisatie van de EDAS-opleiding. De huidige omkadering is ontoereikend.

Onderzoeksvraag 2: De toeleiding tot de opleiding

De toeleiding tot de opleiding omvat meerdere aspecten. Vooreerst worden cursisten geworven of gerekruteerd. Vervolgens krijgen ze een intake en worden ze geïnformeerd over de opleiding. Tenslotte krijgen ze een advies of ze al dan niet met de opleiding kunnen starten. Daarom gingen we zowel via het diepte-interview met vzw De Link als via de cursistengesprekken tijdens de werkbezoeken na hoe de rekrutering van kandidaat cursisten verloopt en welke cursisten effectief bereikt worden. Daarnaast hebben we ons via de onlinebevraging alsook tijdens het Brusselgesprek een beeld gevormd van de intake. Wie verzamelt welke gegevens over de kandidaat cursisten, waarvoor worden die gegevens gebruikt en welke criteria spelen een rol in de effectieve toelating van kandidaat-cursisten tot de opleiding? We onderzochten ook welke instrumenten de centra bij de intake gebruiken.

Rekrutering

Uit het diepte-interview met vzw De Link blijkt dat alleen bij de opstart van de opleiding in 1999 er actief kandidaat-cursisten via verschillende doorverwijzers (verenigingen waar armen het woord nemen, VDAB, OCMW, CAW ...) werden gerekruteerd. Dankzij mond aan mond reclame en een betere bekendheid van de opleiding bij organisaties in het werkveld melden kandidaat-cursisten zich ondertussen spontaan aan bij vzw De Link die de administratieve gegevens doorspeelt aan de betrokken centra.

Uit het zelfevaluatie-rapport van vzw De Link (Evaluatie-rapport. Een antwoord op 58 onderzoeksvragen gesteld door de Vlaamse overheid. (2013). Vzw De Link.) blijkt dat de beoogde doelgroep van generatiearmen wel degelijk wordt bereikt. De opleiding richt zich immers tot mensen die in armoedesituaties zijn opgegroeid. Dat armoede en sociale uitsluiting zich manifesteren in een lage scholingsgraad wordt in het zelfevaluatie-rapport bevestigd: 85 % van de cursisten is laaggeschoold. Bovendien leeft een meerderheid van de cursisten van een vervangingsinkomen (werkloosheidsuitkering, leefloon, uitkering door de ziekteverzekering ...). Tot slot blijkt uit de gegevens dat de cursistenpopulatie vrij oud is (meer dan de helft is boven de 40, bijna een kwart boven de 50 jaar) en vooral bestaat uit een vrouwelijk publiek (65 % tot 70 %).

Op basis van de werkbezoeken en verdere data-analyse stellen wij vast dat cursisten vanuit heel diverse achtergronden in de EDAS-opleiding binnenstromen. Sommigen zijn via vrijwilligerswerk, OCMW, VDAB... doorverwezen, anderen ontdekten de opleiding via internet, nog anderen leerden de opleiding eerder toevallig kennen. Ondanks die diversiteit getuigen de cursisten van een opvallend sterke motivatie om via deze opleiding hun toekomst een definitief andere wending te geven. Hun gekwetste levenservaring staat hun veerkrachtige motivatie niet in de weg. Voor heel wat cursisten blijven de ongunstige randvoorwaarden (dalende werkloosheidsuitkering, verre verplaatsingen, gebrekkige steun vanuit VDAB, OCMW ...) evenwel zwaar doorwegen.

Ondanks het feit dat alle cursisten opgegroeid zijn in armoede en een zwaar en complex verleden met zich meedragen, blijken de groepen in de praktijk vrij heterogeen samengesteld. Tijdens de werkbezoeken ontmoetten we zowel erg laagopgeleide cursisten, maar ook cursisten die al over een diploma secundair onderwijs beschikken. Ook op het vlak van taalvaardigheid, ICT-geletterdheid, leer- en studievaardigheden ... zijn de verschillen aanzienlijk groot. Deze verschillen onderschrijven het belang van maatwerk doorheen het traject.

Dat de ervaringsdeskundige moet opgegroeid zijn in kansarmoede wordt tot nog toe als toeleidingscriterium strikt gehanteerd op het werkveld en verdient een kritische noot. Professionele hulpverleners die intensief en langdurig met de doelgroep van kansarmen gewerkt hebben, beschikken allicht over voldoende empathisch vermogen om de taal van de armen te leren spreken. Bovendien is er een aanzienlijke groep mensen die niet meteen in armoede zijn opgegroeid maar wel heel wat ervaring hebben met sociale uitsluiting: mensen met een handicap, mensen met een psychiatrisch verleden, mensen van een andere ethnische origine ... (Evaluatie-rapport. Een antwoord op 58 onderzoeksvragen gesteld door de Vlaamse overheid. (2013). Vzw De Link.). Deze beide doelgroepen worden momenteel niet aangeboord.

De geringe instroom van Nederlandstalige Brusselse cursisten vormt een specifieke problematiek. In het Brusselgesprek biedt vzw De Link een verklaring voor dit vraagstuk. Dat potentiële Nederlandstalige cursisten moeilijk te bereiken zijn, is sinds jaar en dag een realiteit. Hierin speelt de historiek een niet onbelangrijke rol: doordat de ex-cursisten vooral tewerkgesteld zijn buiten Brussel kunnen ze hun stem binnen Brusselse organisaties niet laten horen en zijn ze weinig bekend binnen het Brussels werkveld. Bovendien leeft het vermoeden dat het in hoofdzaak allochtoon Brussels publiek veel moeilijker de stap zet om te erkennen dat ze in armoedesituaties leven. Dit publiek schrijft zich wel in, in tweedekansonderwijs, maar de drempel voor de EDAS-opleiding is blijkbaar nog te hoog. Mensen met een allochtone achtergrond percipiëren hun situatie wel als een vorm van uitsluiting omwille van discriminatie, maar leggen pas in volgende generaties de link met kansarmoede. Volgens de centra en vzw De Link zou een naamswijziging naar een meer neutrale beroepstitel hiervoor een oplossing kunnen bieden.

De intake

De intake is recent bijgestuurd. Waar vzw De Link vroeger alleen administratieve gegevens van de cursisten doorspeelde, organiseren de centra nu zelf informatiemomenten en intakegesprekken. In het jaar voorafgaand aan het voortraject zijn er één of meerdere informatiemomenten waarbij het volledig opleidingsaanbod, inclusief de EDAS-opleiding, aan kandidaat-cursisten wordt voorgesteld. Met dit initiatief willen de centra de volwaardige plaats van de EDAS-opleiding accentueren en toekomstige cursisten maximaal informeren over de inhoud van de opleiding. De centra geven aan dat sommige cursisten de complexiteit en de moeilijkheidsgraad van de opleiding verkeerd inschatten en daardoor vroegtijdig afhaken. Dat dit ondanks de verbeterde intake een knelpunt blijft, blijkt zowel in het Brusselgesprek als uit de werkbezoeken.

Kandidaat-cursisten die interesse hebben in de opleiding worden uitgenodigd voor een intakegesprek. Uit het Brusselgesprek blijkt dat het voeren van intakegesprekken tijdsintensief is, mede omdat de intakekers bij twijfel de casus eerst voorleggen aan het voltallig team en vervolgens de kandidaat-cursist uitnodigen voor een tweede gesprek. Sommige centra laten zich bij de intakegesprekken ondersteunen door vzw De Link. Er is één centrum waar er geen grondige intake plaatsvindt waardoor het team geen inspraak heeft in de beslissing over welke cursisten kunnen starten, maar zich ook geen beeld kan vormen van de achtergrond van de cursist.

Voor de intake maken de centra gebruik van een intakeformulier om te peilen naar de vooropleiding, de gezinssamenstelling, de opgelopen trauma's, het sociaal statuut, ervaringen met generatiearmoede ... De armoede-ervaring blijft immers het eerste criterium van toeleiding. Er is één centrum waar de vragenlijst studie- en examenvaardigheden (VaSEV) wordt afgenomen. Aan de hand van deze vragenlijst kan een inschatting worden gemaakt van de negatieve faalangst en het uitstelgedrag die bij een groot deel van de EDAS-cursisten een rol spelen. De intakegegevens vormen voor de centra de basis om een fijnmazige inschatting te maken van de kansen en de belemmeringen van de cursisten op persoonlijk, praktisch en studievlak. Cursisten die over onvoldoende lees- en schrijfvaardigheden beschikken, een zeer beperkt introspectievermogen hebben of blijken te geven van een gebrekkig beheersingsniveau van het Nederlands worden doorverwezen naar de basiseducatie of worden afgeraden met de opleiding te starten. Kandidaat-cursisten met een sterke fixatie op het eigen traumatisch verhaal, met een verslavingsproblematiek of een ernstige psychiatrische problematiek verwijzen de opleiders door naar de hulpverlening.

Of de centra deze intakegegevens ook effectief invoeren in een cursistenvolgsysteem is niet duidelijk uit dit praktijkonderzoek. Een meer diepgaand inhoudelijk onderzoek in de vorm van bijvoorbeeld een doorlichting is hiervoor noodzakelijk. Uit doorlichtingen en andere onderzoeken blijkt wel dat het bijhouden van begeleidings- en trajectgegevens in een doordacht, efficiënt en gebruiksvriendelijk cursistenvolgsysteem een werkpunt is voor de centra (zie ook onderzoeksvraag 4).

Uit de onlinebevraging blijkt dat de meeste CVO tevreden zijn over de vernieuwde aanpak van toeleiding en intake. Toch zijn de centra overtuigd dat ze nog meer moeten investeren in expertisedeling over een kwaliteitsvolle en onderbouwde intake. De CBE zijn opvallend minder tevreden. Ze zijn vragende partij voor een betere screening van de kandidaat cursisten. Sommige centra beweren dat ze de intakegegevens laattijdig hebben ontvangen waardoor het hen aan essentiële informatie ontbrak.

De verbeterde toeleiding en intake kunnen evenwel niet verhinderen dat de problematiek van de wachtlijsten blijft bestaan. Om zoveel mogelijk kandidaten de kans te geven om deze opleiding te volgen is de groepsgrootte doorheen de jaren verhoogd tot maximaal 19 instromende cursisten. Maar ook die maatregel blijkt niet afdoende om de wachtlijsten te reduceren. Zowel tijdens de werkbezoeken als in het Brusselgesprek hebben de cursisten en de aanbieders het probleem van de wachtlijsten beklemtoond. De beperkte toegang tot de opleiding ontnemt een aantal kandidaat-cursisten het perspectief op het volgen van deze opleiding. In het voorjaar 2016 kregen een aantal kandidaat-cursisten na de intake zowel in Hasselt als in Antwerpen de boodschap dat ze niet met de opleiding kunnen starten.

In de toeleiding naar de opleiding staat de samenwerking met de VDAB recent onder druk. In het Brusselgesprek meldden de centra dat in sommige regio's het aantal opleidingscontracten voor de EDAS-opleiding zou teruggeschoefd worden en dat de cursisten bovenop de intake op het centrum verplicht moeten deelnemen aan een screening op de VDAB. Deze screening neemt een volledige dag in beslag. Gelet op de doelgroep is dit een hoge drempel. Toch spelen er duidelijke regionale verschillen. Er is immers een centrum waar de VDAB tijdens de intake op het centrum aanwezig is om daar samen met de procesbegeleiders de nodige intakegegevens voor VDAB te verzamelen.

Conclusie onderzoeksvraag 2

Vzw De Link speelt van bij de oorsprong van de EDAS-opleiding een belangrijke rol bij de rekrutering van cursisten. Door zijn maatschappelijke opdracht en zijn opgebouwde netwerking is de vzw hiervoor goed geplaatst.

De instroom is opvallend heterogeen en stelt hoge eisen op het vlak van maatwerk.

Het toeleidingscriterium van generatiearmoede dat tot nog toe strikt gehanteerd wordt, sluit een aantal doelgroepen tot de opleiding uit. In Brussel wordt de instroom beperkt doordat de allochtone doelgroep moeilijk wordt bereikt. Het is wenselijk dat alle betrokken partners de definitie van kansarmen vanuit een verbreed en maatschappelijk geactualiseerd perspectief in vraag durven stellen.

De respectievelijke rol die vzw De Link en de centra opnemen op het vlak van de intake werd recent bijgesteld tot tevredenheid van beiden en van de cursisten. De intake die de centra organiseren, gebeurt grondig. Toch laten de centra een aantal kansen om de intake sterker te onderbouwen nog onbenut. Een meer doorgedreven expertisedeling alsook een meer doordacht gebruik van de cursistengegevens bieden kansen op kwaliteitsontwikkeling.

De centra kampen met wachtlijsten die kandidaat-cursisten een concreet perspectief op een beroepsopleiding ontnemen. De beschikbare middelen van vzw De Link laten niet toe om de opleidingsfrequentie te verhogen.

Onderzoeksvraag 3: Het alternatieve voortraject

Het alternatieve voortraject vormt één van de cruciale items van het onderzoek. Doorheen de operationalisering van de onderzoeksvragen kreeg dit thema expliciete aandacht. Aan de beide aanbieders van het alternatieve voortraject brachten we een werkbezoek. Tijdens het diepte-interview met vzw De Link bespraken we dit thema uitgebreid. Hetzelfde gold voor het Brusselgesprek met alle aanbieders CBE en CVO. We staan in dit rapport achtereenvolgens stil bij de volgende vragen:

- welke factoren liggen aan de basis van het alternatieve voortraject?
- hoe kreeg het alternatieve voortraject vorm?
- zijn de aanbieders tevreden over het alternatieve voortraject? Waarom wel of waarom niet?
- wat stelden we vast tijdens de werkbezoeken?

Het ontstaan van het alternatieve voortraject

Op initiatief van het veld (vzw De Link, de Federatie basiseducatie, CVO Brussel en CVO VSPW Kortrijk) is er in het schooljaar 2014-2015 gestart met een andere invulling van het voortraject. De cursisten volgen hierbij niet de voorziene opleiding van de basiseducatie zoals vastgelegd in het opleidingsprofiel (Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs Basiseducatie -Leergebied Maatschappij –oriëntatie Voortraject Ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting. Versie 1.0 BVR (2008).), maar een aantal modules van de opleiding Aanvullende Algemene Vorming (AAV) en een module uit het opleidingsprofiel van Jeugd- en gehandicaptenzorg (JGZ) met een specifieke invulling voor deze doelgroep. Deze modules van het secundair volwassenenonderwijs worden gecombineerd met open modules Nederlands van de basiseducatie.

Voor de concrete invulling van het alternatieve voortraject werd rekening gehouden met volgende principes:

- Het totaal aantal opleidingsuren blijft ongewijzigd;
- De basiscompetenties van het alternatieve voortraject zijn afgestemd op de competenties van het erkende opleidingsprofiel voortraject. Ze komen in voldoende mate overeen, of bieden voldoende houvast om de einddoelen van het erkend opleidingsprofiel te realiseren. De opleidingsdoelen blijven onverminderd van kracht;
- De CBE beschikken over nieuwe opleidingsprofielen in het leergebied Nederlands waaruit geput kon worden om nieuwe taalmodules te ontwikkelen. Ze werden uitgewerkt door medewerkers Basiseducatie die ervaring hebben met de opleiding;
- De CVO streven naar een herwerkt voortraject dat de deelnemers voldoende voorbereidt op de beroepsopleiding;
- Wettelijk gezien zijn de cursisten niet verplicht het voortraject te volgen aangezien er geen instapvoorwaarden zijn voor de beroepsopleiding. Niettemin vinden de CVO dat een voortraject noodzakelijk is. Om een alternatief voortraject te kunnen creëren hebben de CVO modules gebruikt uit de opleidingsprofielen waarvoor ze onderwijsbevoegdheid hebben en die ze vrij kunnen aanwenden.

Organisatie en inhoud van het alternatieve voortraject

De oorspronkelijke module Onderzoek naar kansarmoede-ervaringen uit het leergebied Maatschappijoriëntatie van 300 lestijden werd vervangen door volgende modules uit het secundair volwassenenonderwijs:

Modules	Aantal lestijden	Uit de opleiding
Semester 1		
Maatschappij, Cultuur en Samenwerking M	40	AAV
Cultuur M	40	AAV
Organisatie en samenwerking M	40	AAV
Communicatief gedrag	40	JGZ
Totaal	160	
Semester 2		
Maatschappij, Cultuur en Samenwerking B	40	AAV
Cultuur B	40	AAV
Organisatie en samenwerking B	40	AAV
Methodische werkbegeleiding en supervisie 1	20	JGZ
Totaal	140	
Algemeen totaal	300	

Figuur 7 Het alternatieve voortraject Onderzoek naar kansarmoede-ervaringen

De oorspronkelijke module Nederlands – Eindniveau 1 van 120 lestijden werd vervangen door drie open CBE-modules verspreid over heel het schooljaar:

Modules	Aantal lestijden
Open module Voortraject EDAS 1: expressie schrijven	40
Open module Voortraject EDAS 2: mondelinge expressie	40
Open module Voortraject EDAS 3: leren leren	40

Figuur 8 Het alternatieve voortraject Nederlands

De perceptie van het werkveld

Wat zijn de voordelen van dit alternatieve traject volgens het werkveld?

- De continuïteit van de samenwerking is beter gegarandeerd doordat de lesgever-procesbegeleider dezelfde kan blijven doorheen het volledige traject;
- Het betreft een inhoudelijke verbetering van het voortraject. De open modules werden, op basis van de praktijkervaring met vorige groepen, speciaal voor dit traject ontworpen;
- Doordat de CVO een aantal modules uit het voortraject zelf organiseren kunnen ze meer lesuren cursist genereren. Omdat het bovendien gaat over modules AAV krijgen ze 10 % extra middelen cursistenbegeleiding;

- De samenwerking tussen CBE en CVO blijft behouden, maar in een minder complexe structuur. Elke sector kan zijn specifieke expertise blijven inzetten;
- De lesgevers/procesbegeleiders kunnen hun opdracht ook continueren doordat ze personeelslid zijn van de CVO. Er is geen breuk meer tussen de procesbegeleiding van het voortraject en de beroepsopleiding;
- Voor de cursisten is de continuïteit in de procesbegeleiding van groot belang. Vanuit de bevraging van de gestopte cursisten bleek de breuk tussen beide opleiders en de procesbegeleider een belangrijke rol te spelen in het vroegtijdig stopzetten van de opleiding;
- De cursisten verwerven deelcertificaten van de opleiding Aanvullende Algemene Vorming. Daarmee hebben ze al een opstap om een diploma secundair onderwijs te verwerven.

Wat zijn de nadelen volgens het werkveld?

- De plan- en organisatorische last is verhoogd door de organisatie van meerderemodules. Voor elke module zijn er aparte inschrijvingen, aanwezigheidslijsten en moeten evaluatie- en slaaggegevens worden geregistreerd;
- Voor de lesgevers/procesbegeleiders is het een uitdaging om doorheen de basiscompetenties van de diverse modules een goed geïntegreerde procesbenadering te realiseren;
- Als de verschillende AAV-modules geclusterd aangeboden worden, is het niet evident om op een lesdag aan leerdoelen uit alle modules te werken en ze ook naar de cursisten toe te expliciteren;
- Het dubbel inrichten van drie AAV-modules, met respectievelijk basis- en uitbreidingsdoelen is voor cursisten vrij complex. Bovendien stelt zich de vraag wanneer het deelcertificaat moet uitgereikt worden. In de praktijk gebeurt dit op het einde van het schooljaar omwille van het belang van het groepsleren;
- Als cursisten al voordien certificaten van AAV behaald hebben, kunnen ze niet verplicht worden om deze modules nogmaals te volgen als voorbereiding op de beroepsopleiding. Maar dan missen ze de integratie in de groep alsook de specifieke werkwijze en inhoud van het voortraject;
- De volledige vrijstelling van inschrijvingsgeld voor het erkende opleidingsprofiel valt weg. Voor de modules van JGZ moet er wel inschrijvingsgeld betaald worden, wat een meerkost betekent voor vzw De Link. Omdat voor sommige cursisten elke financiële drempel een probleem vormt, kan het inschrijvingsgeld niet op hen verhaald worden;
- De deler van 8 voor het erkende traject (binnen het studiegebied Bijzondere Educatieve Noden) wordt vervangen door hogere delers in AAV en JGZ. Dat is financieel minder interessant voor de CVO. Anderzijds brengt het traject nu wel lessen/cursist voor de CVO op, maar minder voor de CBE;
- De CVO ervaren beperkingen in hun keuze van lesgevers/procesbegeleiders voor dit specifieke traject (dat expertise vraagt in het lesgeven aan deze doelgroep) doordat er in het centrum vastbenoemde lesgevers AAV zijn die voorrang genieten.

Onderzoeksbevindingen

De pragmatische oplossing is verre van ideaal

De centra geven aan dat het alternatieve voortraject niet de beste oplossing is maar een pragmatisch antwoord is om de strikte scheiding tussen voor- en beroepstraject bij twee aanbieders te doorbreken. Binnen de huidige opleidingsmogelijkheden en binnen het legistische kader van het volwassenenonderwijs is deze oplossing pragmatisch, maar niet ideaal. Het is bovendien een oplossing die in het nadeel van de CVO speelt omdat de numerieke delers die binnen AAV en JGZ gelden respectievelijk op 10 en 12 liggen in plaats van 8.

Ondanks alles zijn zowel de centra als vzw De Link het erover eens dat het alternatieve voortraject een aantal voordelen inhoudt. Het feit dat de hele opleiding in handen is van één procesbegeleider vormt een grote meerwaarde zowel voor de leraren als voor de cursisten. De samenwerking met de ervaringsdeskundige is vanaf het begin van de opleiding (zie onderzoeksvraag 5) ingebouwd. Hetzelfde geldt voor de lokale coördinatoren die met het alternatieve voortraject vanaf de start betrokken zijn. De CVO zien hierin een groot voordeel. Cursisten delen die mening. Het feit dat er deelcertificaten kunnen worden toegekend en al zeker voor AAV vormt een meerwaarde tegenover het vroegere certificaat van het voortraject in CBE dat voor de cursisten weinig waarde had in het licht van vervolgoopleidingen.

Niettemin zijn er aan de huidige vormgeving van het alternatieve voortraject een aantal nadelen verbonden. De modules AAV en JGZ inzetten in de EDAS-opleiding en aan de voorgeschreven basiscompetenties werken in combinatie met een specifieke EDAS-inhoud en -werkwijze, is niet eenvoudig. De cursisten vragen om samenhang en een coherent geheel en willen geen versnipperd curriculum. Quasi alle cursisten kiezen er uitdrukkelijk voor het volledige voortraject te volgen. De facto gaat het dus om één groep die met één pakket bediend wil worden. Die eenheid realiseren, houdt voor de leraren een grote planlast in zonder inhoudelijke meerwaarde. Eenheid brengen in de veelheid van de modules gespreid over twee studiegebieden, is een lastige klus om te klaren. Daarnaast veroorzaakt deze clustering een berg administratief werk. Zo moesten er in Brussel per opleidingsdag maar liefst acht aanwezigheidslijsten getekend worden.

Bepaalde AAV-modules worden nu tweemaal georganiseerd: eenmaal in de minimumversie en eenmaal in de uitbreidingsversie omwille van de nodige opleidingstijd voor de EDAS-cursisten. Dit soort praktijken doet diverse vragen rijzen omtrent het uitreiken van deelcertificaten en de subsidieerbaarheid van de modules. De centrumdirecteuren voelen zich daarenboven oncomfortabel bij deze situatie en zijn net als vzw De Link vragende partij voor een meer duurzame oplossing.

Nog zoekende naar een accurate invulling

Uit de werkbezoeken bleek dat de CVO zoekende zijn en elk een eigen invulling geven aan het alternatieve voortraject. Het ene centrum werkt vanuit de afzonderlijke modules en brengt ze samen in een coherent geheel. Het andere centrum werkt thematisch over de modules heen en maakt een concordantie op het niveau van de eindtermen en basiscompetenties. In het derde centrum dat momenteel het alternatieve voortraject implementeert, wordt een middenweg gevolgd. Tussen de leraren onderling zijn er weliswaar goede en constructieve contacten, maar het alternatieve voortraject is te pril en de implementatie was op te korte termijn gepland om tot een doorgedreven samenwerking te komen en expertise te delen. De centra doen wat ze kunnen, maar een gerichte proactievere sturing had ongetwijfeld een accuratere ondersteuning voor de experimenterende leraren kunnen inhouden.

Vraag naar een ander ondersteuningsaanbod

Op basis van de werkbezoeken, stellen we een feitelijke scheiding vast tussen het CBE-taalaanbod en het aanbod Levensverhalen zowel naar vormgeving als naar betrokkenheid van de ervaringsdeskundige. Door praktische omstandigheden blijft de inbreng van de ervaringsdeskundige in de drie open taalmodules beperkt. Er is bovendien overlap tussen de taalmodules en het aanbod Levensverhalen. De evenwichtsoefening die de CBE-leraren moeten maken tussen enerzijds de leerdoelen van de taalmodules en anderzijds het procesmatig werken, lukt onvoldoende. Dat is op zich weinig verwonderlijk gelet op de beperkte omvang van het taalpakket en de cyclische betrokkenheid op het EDAS-aan-

bod. De CBE-leraren zijn bovendien te weinig betrokken bij de intake en kennen de cursisten onvoldoende.

Naast de organisatorische problemen kunnen bij de inhoudelijke invulling van het alternatieve voortraject een aantal kritische kanttekeningen gemaakt worden. We zetten ze even op een rijtje:

- Is het relevant om de taalmodules af te splitsen van de andere modules?
- Zijn er argumenten om de inhouden en vaardigheden geïntegreerd aan te bieden?
- Is het opportuun om de ondersteuning van de EDAS-cursisten op vlak van taal en leren leren te beperken tot de vooropleiding of is het aangewezen om coaching en ondersteuning doorheen de hele opleiding te voorzien?
- Is er nood aan een G- of geletterdheidscoach die mee op de opleidingsvloer staat en gericht maatwerk levert (De G-coach. Geïntegreerde geletterdheidstraining in beroepsopleidingen. Rapport. In opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Werk en Sociale Economie. (2009))?

Tijdens de werkbezoeken gaven de EDAS-cursisten aan nood te hebben aan brede, gedifferentieerde en langdurige ondersteuning zowel op het vlak van taal, leren leren als ICT. Ook voor de module Projectwerk vragen de cursisten naar meer ondersteuning.

De visie van het werkveld op de toekomst van het alternatieve voortraject

Op het Brusselgesprek gingen we in debat met de aanbieders over onze onderzoeksbevindingen. Het is duidelijk dat zowel de centra als de cursisten het alternatieve voortraject met gemengde gevoelens benaderen. Aan de ene kant is het een verbetering dat de opleiding van bij de start in handen is van één aanbieder die over het geheel waakt. De betrokkenheid van de beroepsopleiding van bij de aanvang, vormt in de ogen van het werkveld een meerwaarde. Hetzelfde geldt voor de procesbegeleider als cruciale actor in de opleiding. De concordantie die is gemaakt tussen het vroegere voortraject en de opleidingsprofielen AAV en JGZ is waardevol en wordt volgens de centra best geconsolideerd. Aan de andere kant is de huidige vormgeving verre van ideaal zowel naar omkadering als naar opleidingsopportuniteiten. De sprokkeltocht naar modules in andere aanverwante opleidingen is voor leraren een opgave op het vlak van verantwoordingsplicht, voor de administratie een pakket aan extra werk, voor de verificatie een praktijk die vraagt tekens oproept en voor de directies een oncomfortabele opdracht.

Het volledige werkveld is van oordeel dat de integrale EDAS-opleiding per regio best in handen komt van één aanbieder: de CVO. Het oude voortraject van 300 opleidingsuren Levensverhalen is noodzakelijk maar wordt best door dezelfde aanbieder als de beroepsopleiding georganiseerd. Daarnaast wil het werkveld het ondersteuningsaanbod uitbreiden en beter integreren in de opleiding via een maatgericht geletterdheidsaanbod. De opleidingsmogelijkheden voor zowel de CVO als de CBE zijn ondertussen uitgebreid. De CVO kunnen een geletterdheidsaanbod vorm geven. Bovendien kregen de CBE recent een uitbreiding van het aanbod Maatschappijoriëntatie met keuzemodules Omgaan met armoede en sociale uitsluiting zodat ze doelgroep van kansarmen kunnen blijven bereiken los van de EDAS-opleiding.

Conclusie onderzoeksvraag 3

Het alternatieve voortraject wil tegemoet komen aan twee problemen: de aansluiting tussen voor- en beroepstraject en de ontoereikende omkadering voor de EDAS-opleiding. Omdat met het alternatieve voortraject de opleiding bijna volledig gerealiseerd wordt door één aanbieder is de kloof tussen het voor- en het beroepstraject in belangrijke mate gedicht.

Niettemin zijn er aan het alternatieve voortraject dat bestaat uit een complexe verzameling van modules uit de opleidingen AAV en JGZ ernstige nadelen verbonden. Het gaat om een kunstmatige ingreep die zorgt voor onnodige planlast en een oneigenlijk gebruik van de andere opleidingsprofielen. Daardoor is de inhoudelijke coherentie zoek. Bovendien blijft in de huidige invulling de leerondersteuning beperkt tot het voortraject. Dat beantwoordt niet aan de heterogene instroom en de leernoden van de cursisten doorheen het hele opleidingstraject.

Hoewel de twee pilotcentra sterk en op korte termijn hebben geïnvesteerd in de vormgeving, had een meer proactieve, gezamenlijke en structurele vormgeving tot een beter resultaat kunnen leiden. Het ontwikkelen van een onderbouwd voortraject dat toegankelijk is voor een bredere doelgroep die daarna kan doorstromen naar andere beroepsopleidingen verdient in het licht van onderzoeksvraag 2 eveneens aandacht.

In het verlengde van deze vaststellingen kan de vormgeving van een nieuw voortraject als een prioritair aandachtspunt worden aangeduid.

Onderzoeksvraag 4 en 6: De begeleiding van de cursisten en de groepsdynamiek

De mate waarin leertrajecten succesvol verlopen en tot goede resultaten leiden is niet alleen afhankelijk van een kwaliteitsvolle organisatie van het opleidingstraject, passende werkvormen en ondersteunend studiemateriaal, maar net zo goed van de kwaliteit van de cursistenbegeleiding. Gelet op de kwetsbaarheid en de vele negatieve schoolse ervaringen van de doelgroep is dat voor de EDAS-opleiding des te meer aan de orde. Om zicht te krijgen op de kwaliteit van de cursistenbegeleiding hebben we verschillende facetten onderzocht. We gingen niet alleen na wie instaat voor de begeleiding van de cursisten, maar focusten ook op het vrijstellingenbeleid en op de wijze waarop centra via differentiatie inspelen op de heterogeniteit en de verschillen tussen cursisten. We gingen eveneens na of de centra naast individuele begeleiding van cursisten ook aandacht hebben voor het begeleiden van groepsprocessen en welke initiatieven de centra ontplooiën op het vlak van uitstroombegeleiding.

Meer nog dan voor andere opleidingen speelt de nood aan een veilig en stimulerend leerklimaat. De Vlor acht de groepsdynamiek essentieel voor het welslagen van de opleiding (Advies over voorstellen van opleidingsprofielen voor het volwassenenonderwijs (februari 2008). Raad Levenslang en levensbreed leren, Vlaamse onderwijsraad.). De verkaveling in modules mag de begeleiding van de cursist doorheen het volledige opleidingstraject niet in het gedrang brengen, zo oordeelde de Vlor in haar advies over het opleidingsprofiel in 2008. Daarom worden deze beide onderzoeksvragen (begeleiding en groepsdynamiek) ook samen behandeld.

De onlinebevraging toont een opvallende overeenkomst tussen de CVO: ze hebben een aparte procesbegeleider voor de EDAS-cursisten. Samen met de opleidingscoördinator en de ervaringsdeskundige neemt de procesbegeleider een voortrekkersrol op in de leerbegeleiding van de cursisten. Dit neemt niet weg dat ook de leraren de leerbegeleiding ondersteunen. Dit geldt zowel voor CVO als voor CBE. Alle CVO en CBE zetten zowel in op individuele begeleiding als op het begeleiden van de groep. De zorg voor een goede groepsdynamiek is van groot belang omdat de cursisten vanuit hun armoedeverleden heel wat kwetsbare ervaringen meebrengen en op het vlak van communicatie en sociale interactie nog een hele weg hebben af te leggen.

Tijdens de cursistengesprekken is het belang van de procesbegeleiding en de groepsdynamiek sterk geaccentueerd. Cursisten geven aan dat de procesbegeleiders in het voortraject expliciet en intensief investeren in de groepsdynamiek omdat het voor de cursisten niet evident is om op een constructieve manier met elkaar te leren omgaan, elkaars eigenheid te respecteren en elkaar op moeilijke momenten te ondersteunen. Dankzij de aandacht voor de groepsdynamiek groeit er gaandeweg het vertrouwen dat nodig is om met de levensverhalen aan de slag te gaan wat emotioneel en psychologisch bijzonder veel vergt van de cursisten. In de procesbegeleiding komt het er immers op aan om afstand te doen van de destructieve patronen uit het verleden en de eigen kracht terug te vinden. Cursisten omschrijven het voortraject als een jaar van 'toekomen', van je 'bagage neerleggen', van 'leren luisteren', van 'jezelf ontdekken' en dat dit gepaard gaat met de nodige botsingen en turbulenties. Het resultaat is wel dat de cursisten zich voor het eerst 'als mens' aanvaard weten. De cursisten geven aan dat de groepsgrootte soms belemmerend werkt. Om het groepsproces in het voortraject optimale kansen te geven zijn er twee centra die de groep al eind mei met elkaar laten kennis maken om dan in september effectief te starten. De ervaringen met dit initiatief zijn over de hele lijn positief.

In de praktijk zijn er weinig cursisten die vrijstellingen krijgen (zie ook boven onderzoeksvraag 1). Sommige centra hebben geen vrijstellingenbeleid, andere geven wel vrijstellingen voor modules Algemeen aanvullende vorming, maar niet voor die modules in de beroepsopleiding waarin het eigen proces van de cursist voorop staat. Cursisten kiezen er vaak ook zelf voor om de hele opleiding te doorlopen, zo bleek uit de cursistengesprekken.

Wat differentiatie op curriculumniveau betreft, zijn er verschillen tussen de centra basiseducatie en de centra voor volwassenenonderwijs. De CBE differentiëren meer op curriculumniveau terwijl de CVO vooral differentiëren binnen het leertraject (keuze stageplaats, taken ...) en maatwerk leveren op het niveau van de cursistenbegeleiding. Hetzelfde geldt voor de begeleiding van het werkplekleren. Deze krijgt vorm in individuele begeleiding via stagebezoeken en feedbackgesprekken en in groepsbegeleiding die vooral in de modules Methodische training aan bod komt.

Ook op het vlak van de individuele cursistenbegeleiding leveren de procesbegeleiders kwaliteitsvol werk, oordelen de cursisten. Wat ze bijzonder waarderen is de bereikbaarheid van de ervaringsdeskundige ook buiten de lesuren en buiten het centrum. Dit geeft hen het veilig gevoel steeds terecht te kunnen als het moeilijk gaat of als er een onverwachte tegenslag komt.

Zoals uit doorlichtingen blijkt, is het bijhouden van begeleidings- en trajectgegevens in een doordacht, efficiënt en gebruiksvriendelijk cursistenvolgsysteem een fundamenteel werkpunt. Op dat vlak staan de centra aan het begin van een ontwikkelingstraject. Een opvallende vaststelling is dat centra weinig expertise delen en elk op eigen houtje een systeem proberen te ontwikkelen. In het volwassenenonderwijs worden cursistenvolgsystemen zelden gebruikt als instrument voor kwaliteitsverbetering. De centra houden wel gegevens bij voor het cliëntvolgsysteem van de VDAB, maar vzw De Link functioneert als contactpersoon voor de VDAB en staat in voor het opmaken van de VDAB-opleidingscontracten.

De onlinebevraging toont dat er aanzienlijke verschillen zijn tussen de centra wat de uitstroombegeleiding betreft. In twee centra is er geen uitstroombegeleiding, in de drie andere is dat wel het geval. Die centra investeren zowel in de begeleiding van cursisten die vroegtijdig afhaken of de opleiding moeten stopzetten als in cursisten die afstuderen. Zij krijgen een sollicitatietraining en in één centrum zijn er adviesmomenten over toekomstige tewerkstelling. De centra organiseren ook een terugkomdag voor afgestudeerde cursisten.

Een laatste, maar niet onbelangrijke vorm van ondersteuning is de financiële ondersteuning van de cursisten. Daarin spelen verschillende partners een rol. Vooreerst is er de substantiële bijdrage van vzw De Link die instaat voor de financiering van het schoolgeld, studiemateriaal, broodmaaltijden, educatieve uitstappen, projectwerk, didactisch materiaal en zorg in de vorm van een kerstfeestje, een receptie bij de proclamatie ... Daarnaast past vzw De Link nog bij in de vervoerskosten van de cursisten. Het inschrijvingsgeld wordt gefinancierd door het Departement onderwijs. Cursisten die een VDAB-opleidingscontract hebben, kunnen een beroep doen op een kinderopvangvergoeding, verplaatsingskosten en een stimulanspremie. Ondanks deze vormen van ondersteuning blijft de financiële situatie van heel wat cursisten precar. Cursisten geven aan dat ze met pijn en moeite de eindjes aan elkaar kunnen knopen. Voor een aantal onder hen liggen financiële problemen aan de basis van het vroegtijdig stopzetten van de EDAS-opleiding.

Conclusie onderzoeksvragen 4 en 6

De begeleiding van EDAS-cursisten behelst vele facetten: er is begeleiding op individueel en op groepsniveau, er wordt ingezet op trajectbegeleiding en leerondersteuning, er is aandacht voor materiële en financiële ondersteuning ... Alle CVO en CBE zetten met zorg in op zowel individuele begeleiding als op het begeleiden van de cursistengroep. De ervaringsdeskundige geeft samen met het lerarenteam deze begeleiding op een betrokken en geëngageerde manier vorm. Vzw De Link zorgt voor de nodige financiële ondersteuning.

Het bijhouden van begeleidings- en trajectgegevens in een doordacht, efficiënt en gebruiksvriendelijk cursistenvolgsysteem vormt nog een werkpunt.

De uitstroombegeleiding verdient in een aantal centra meer aandacht.

Onderzoeksvraag 5: De procesbegeleiding

Dit onderzoeksitem nam het Departement onderwijs op in het verlengde van het Vlor-advies dat bij de introductie van het opleidingsprofiel in 2008 werd geformuleerd (Advies over voorstellen van opleidingsprofielen voor het volwassenenonderwijs (februari 2008). Raad Levenslang en levensbreed leren, Vlaamse onderwijsraad.). Procesbegeleiding vanaf de start tot het einde van de opleiding, benoemde de Vlor als een essentiële randvoorwaarde voor het welslagen van het EDAS-concept. Idealiter wordt die procesbegeleiding verzekerd door één en dezelfde tandem die de cursistengroep doorheen het hele traject begeleidt. Zo'n tandem bestaat uit twee procesbegeleiders: (1) een opgeleide ervaringsdeskundige die aanwezig is bij alle processen van het opleidingsgebeuren maar zelf geen les geeft en (2) een procesbegeleider die, naast procesbegeleiding ook een aantal opleidingsonderdelen (modules) geeft. Deze vorm van teamteaching hebben we nader onderzocht.

Naast deze procesbegeleiders staan andere lesgevers van het centrum in voor de overige opleidingsonderdelen of modules. Het spreekt voor zich dat het van belang is dat alle leraren die bij de opleiding betrokken zijn kwaliteitsvol samenwerken. Dit kon in de ogen van de Vlor enkel als aan een aantal essentiële randvoorwaarden was voldaan (Advies over voorstellen van opleidingsprofielen voor het volwassenenonderwijs (februari 2008). Raad Levenslang en levensbreed leren, Vlaamse onderwijsraad.). In het verlengde van het Vlor-advies hebben we de inzet van de diverse personeelsleden die bij de vormgeving van de EDAS-opleiding betrokken zijn, in kaart gebracht.

Onderwijskwaliteit wordt gemaakt op de werkvloer. De leraar vormt een spilfiguur bij het realiseren van die kwaliteit. Hierover zijn deskundigen het eens. Daarom gingen we na:

- wie erbij de EDAS-opleiding betrokken is, welk professioneel profiel hij heeft en onder welke omstandigheden hij werkt?
- wat de functies van opleidingscoördinator en procesbegeleidervorm precies inhouden?
- wat de tandemwerking tussen de procesbegeleider (leraar) aangesteld in onderwijs en de ervaringsdeskundige aangesteld door vzw De Link (zie hierboven onderzoeksvraag 1) inhoudt?

We peilden bij de centra naar de continuïteit in aanstelling van die ervaringsdeskundige en naar hun ervaringen met de tandemwerking. Tijdens de werkbezoeken in Kortrijk en Brussel, voerden we een apart gesprek met de ervaringsdeskundigen. Om de personeelsformatie van de EDAS-opleiding in kaart te brengen, deden we noodgedwongen een beroep op data die de centra (zie methodologie) aanleverden. Verder peilden we bij de centra naar hun personeelsbeleid voor de EDAS-opleiding, welk professionaliseringsbeleid ze opzetten en hoe ze beginnende leraren ondersteunen. Deze gegevens die we via de onlinebevraging en de werkbezoeken verzamelden, presenteerden en bespraken we op het Brusselgesprek met alle aanbiederstrekkingen en vzw De Link. Op basis van het evaluatieonderzoek van vzw de Link in 2013 werd het personeelskader grondig onderzocht zowel langs de kant van de centra als vanuit het perspectief van vzw de Link. We gebruikten deze evaluatie eveneens als bijkomende bron.

Een tandem van procesbegeleiders

Rekening houdend met de startpositie van de instromende cursist, de kloof die hij moet dichten en het pionierswerk dat hij op het werkveld moet verrichten, wordt de EDAS-opleiding op een heel specifieke manier vorm gegeven. Naast de leraren is er een procesbegeleider aangesteld. Deze procesbegeleider geeft doorgaans ook nog les. De procesbegeleider en de leraren werken gedurende de hele opleiding samen met een opgeleide ervaringsdeskundige die mee op de klasvloer staat. In deze tandemwerking heeft de ervaringsdeskundige een inbreng in de manier waarop de leerinhouden worden aangebracht en bewaakt hij het perspectief van de cursist. De ervaringsdeskundige slaat de brug tussen het cursisten- en het opleidingsperspectief. Er is dus met andere woorden bij de vormgeving van de EDAS-opleiding niet alleen sprake van een systematische bewaking van de graduele opbouw tijdens het opleidingstraject door de procesbegeleider maar ook van een doorgedreven systeem van teamteaching gevoed vanuit het perspectief van de cursist. De ervaringsdeskundige staat ook model voor de functie van ervaringsdeskundige en het bewaken van de groei van de cursisten naar ervaringsdeskundigheid. De methodische vakken spelen hierbij een doorslaggevende rol.

Deze tandemwerking wordt door alle centra als waardevol bestempeld, zo bleek uit de werkbezoeken en het Brussel-

gesprek. Zowel de centra als vzw De Link benoemen de combinatie van deze beide factoren als dé cruciale factor in de kwaliteit van de EDAS-opleiding. De EDAS-leraren geven aan dat de gezamenlijke planning en vormgeving van de leerinhoud met de ervaringsdeskundige zonder meer een meerwaarde betekent, maar tegelijkertijd arbeidsintensiever is en een grote wendbaarheid bij hen veronderstelt.

Onderwijsdeskundigen die vanuit onderzoek evidentie opbouwden voor de meest effectieve onderwijsmethoden onderschrijven de meerwaarde van teamteaching en overkoepelende inhoudsbewaking ([http://www.steunpuntgok.be/dmp/printflo/content/36/46/over_steunpunt_gelijke_onderwijskansen/search.aspx?src=co teaching](http://www.steunpuntgok.be/dmp/printflo/content/36/46/over_steunpunt_gelijke_onderwijskansen/search.aspx?src=co%20teaching)).

Zowel de werkbezoeken als de onlinebevraging leerden dat teamteaching sterker is uitgebouwd in het beroepstraject dan in het voortraject. De ervaringsdeskundige maakt met andere woorden deel uit van het lerarenteam CVO maar vindt moeilijker connectie met de CBE-leraren in het voortraject. Dat gold vroeger voor het volledige voortraject en geldt vandaag voor de taalmodules in het alternatieve voortraject (zie onderzoeksvraag 3).

Voor de tandemwerking zet vzw De Link heel wat middelen in. De ervaringsdeskundigen zijn werknemer bij vzw De Link en krijgen voor de EDAS-opleiding een 80 % aanstelling. De leraren-procesbegeleiders krijgen hun opdracht (60 %) vanuit de CVO.

Waar in de klassieke EDAS-opleiding de procesbegeleiding in het voortraject werd opgenomen door een CBE-leraar en in de beroepsopleiding door een CVO-leraar, is er met het alternatieve voortraject voor gekozen om de procesbegeleiding voor de totaliteit van de opleiding in handen van een en dezelfde tandem te geven. Met deze beslissing wilden de verschillende opleiders en vzw De Link de kloof tussen het voortraject en de beroepsopleiding dichten. Voor de cursisten bleek de overgang van de ene naar de andere procesbegeleider immers niet evident. Tijdens de werkbezoeken bevestigden de procesbegeleiders dat het alternatieve voortraject daar een effectieve oplossing voor biedt.

In de onlinebevraging bevestigen de centra dat zij de betrokkenheid van de ervaringsdeskundige ervaren als een noodzakelijke voorwaarde en een meerwaarde voor de kwaliteit van de opleiding. De ervaringsdeskundige is de vertrouwenspersoon voor de cursisten, ondersteunt leraren in de inhoudelijke afstemming van het lesmateriaal op de competenties en in de keuze van passende werkvormen. Daarnaast zorgt de ervaringsdeskundige voor een veilig leerklimaat door te focussen op het proces van de groep en de individuele cursisten zowel tijdens de lessen als bij de beroepspraktijk. De ervaringsdeskundige participeert zowel aan cursistenbesprekingen als aan het vakoverleg. Zo goed als alle centra zijn tevreden over de continuïteit van de opdracht van de ervaringsdeskundige. Dit is des te meer van belang omdat de tandemwerking zowel van de ervaringsdeskundige als van de betrokken leraren veel communicatie en overleg vraagt.

De centra ervaren weinig of geen knelpunten. Ze geven aan dat het van belang is om de balans tussen draagkracht en draaglast van de ervaringsdeskundige te bewaken. Dat de ervaringsdeskundige geen personeelslid is van het centrum is noch voor het centrum noch voor de ervaringsdeskundige zelf evident. De ervaringsdeskundige wordt aangesteld door vzw De Link. Dat het centrum hier geen stem in heeft, wordt door sommige directeuren als een knelpunt ervaren.

Op basis van de werkbezoeken merken we dat de integratie van de ervaringsdeskundige in het geheel van het centrum niet overal even sterk is. Hun verankering in het EDAS-team is wel opvallend krachtig. Toch ervaren de ervaringsdeskundigen hun job soms als eenzaam. De cursisten brengen niet alleen heel schrijnende levensverhalen mee, maar kampen ook soms met complexe psychiatrische problematieken waarin de ervaringsdeskundige zich niet beslagen voelt. Daarom zijn ze vragende partij voor een tweede ervaringsdeskundige die als klankbord fungeert over de aanpak van de individuele cursisten en de groep.

Tijdens de cursistengesprekken komt de grote meerwaarde van de procesbegeleiding snel op de voorgrond. Dit geldt zowel voor de leraar-procesbegeleider als voor de ervaringsdeskundige, maar de ervaringsdeskundige blijft omwille van de vertrouwde relatie met de problematiek van de cursisten voor hen toch een unieke positie bekleden.

De EDAS-coördinator

Alle EDAS-opleidingen hebben een opleidingscoördinator die naast organisatorische en administratieve taken het lerarenteam aanstuurt, overleg plant en het niveau van de opleiding mee bewaakt. Voor deze opdracht heeft vzw De Link in onderling overleg met de CVO een taakvolume van 40 % voorzien. Dit is aanzienlijk hoger in vergelijking tot andere

opleidingen. Dit percentage heeft te maken met de extra taken die inherent verbonden zijn aan het werken met een doelgroep uit generatiearmoede. Om het volume van 40 % te kunnen garanderen ondersteunt vzw De Link de centra door in te staan voor een financiering van 20 %. In de regio Brussel heeft de EDAS-coördinator een taakvolume van 30 % omdat het CVO maar 10 % eigen middelen toekent.

In haar zelfevaluatierapport heeft vzw De Link de extra taken die gerelateerd zijn aan de doelgroep samen met de centra in kaart gebracht. Onderstaande tabel geeft een overzicht:

Gewone opleidingstaken (20 %)	Extra taken gerelateerd aan de doelgroep (20 %)
<p>De organisatie van de lokale opleiding</p> <ul style="list-style-type: none"> - uurroosters maken - praktische schikkingen voorzien en opvolgen i.v.m. vastleggen van lokalen (les-, vergader-, spreeklokalen, didactisch materiaal,...) - bijhouden van alle cursusmateriaal - regelingen treffen bij ziekte van lesgevers - deelname aan het voorziene overleg op CVO en/of CBE-niveau 	<p>De organisatie van de lokale opleiding</p> <ul style="list-style-type: none"> - contactpersoon zijn voor de lokale samenwerkende instanties: CBE en CVO, VDAB, De Link: planning, opvolging, evaluatie - organisatie van maaltijden voor de cursisten, financiële administratie in verband hiermee - aankoop en verdeling van studiemateriaal in afspraak met het secretariaat van vzw De Link of met het CVO of CBE - beschikbaar stellen van studiemateriaal, uitwisseling verzorgen met de andere opleidingslocaties - eventuele samenwerkingsafspraken maken met bv. andere opleidingen i.v.m. kruisbestuiving - de opleiding integreren binnen het Centrum (bv. informatiesessies voor collega's)
<p>Het lerarenteam</p> <ul style="list-style-type: none"> - sollicitatieprocedures lesgevers organiseren of opvolgen - kennismaking organiseren per semester met betrokken lesgevers en procesbegeleiders; evaluatie- en planningsmoment bij het einde van elk semester met het vorige en toekomstige team - functioneringsgesprekken met lesgevers en verslaggeving van deze gesprekken (afhankelijk van de afspraken in een centrum; gebeurt soms door de directie) - organisatie, voorzitten en verslaggeving van klasraden en deliberaties 	<p>Het lerarenteam</p> <ul style="list-style-type: none"> - ondersteuning bieden aan het lokale team en de procesbegeleiders vnl. door individuele- of groepsgesprekken (aanspreekpunt zijn, opvang na lesdagen, opvang na confrontaties met psychisch zware situaties van cursisten, overleg of bemiddeling bij conflicten in de groep of met praktijkplaatsen, wederzijdse informatiedoorstroming met vzw De Link verzorgen, eventueel tips of helpen zoeken naar interessant lesmateriaal ...) - extra overleg met de ervaringsdeskundige van de opleidingslocatie - mee zoeken naar stageplaatsen; eventueel prospectie van stageplaatsen

<p>De cursisten en de cursistenadministratie</p> <ul style="list-style-type: none"> - info over de opleiding, intake kandidaat-cursisten - gewone cursistenadministratie voor onderwijsreglementering en VDAB - gewone trajectbegeleiding: wie wordt voor welke modules ingeschreven, haalbaar traject enz. - organisatie van evaluaties door de cursisten (individuele- of groeps-, schriftelijk of mondeling) van de vakken en van de globale opleiding, en organisatie van opvolgingsterugkoppeling naar de cursisten 	<p>De cursisten en de cursistenadministratie</p> <ul style="list-style-type: none"> - zorgvuldig toelichten van alle nodige informatie en afspraken aan startende cursisten (huishoudelijk reglement, examenreglement, praktische afspraken, eventueel: rondleiding op de opleidingsplaats ...) - bespreken van drempels om de opleiding te volgen voor cursisten, bv. doorverwijzing bij dringende psychische problemen, administratieve zaken uitzoeken, oplossingen zoeken voor praktische en financiële belemmeringen, in samenspraak met de cursisten - extra ondersteuning i.v.m. cursistenstatuut door soms complexe privé-situaties: contacten met vakbonden, mutualiteiten, RVA, VDA ... helpen uitzoeken hoe mensen zich het goedkoopst kunnen verplaatsen ... - desgewenst: opvang van cursisten in crisissituaties, in nauwe afspraak met de procesbegeleiders; gevolgen voor de opleiding bespreken ...
<p>De opleiding in het algemeen</p> <ul style="list-style-type: none"> - mee bewaken van de leerdoelen en eindtermen van elk onderdeel van de opleiding, o.a. via het voorzitten van de klasraden - organisatie en verslaggeving van overleg of evaluatie met praktijkplaatsen, in afspraak met de procesbegeleiders - voorbereiding van de afstudeerproclamatie 	<p>De opleiding in het algemeen</p> <ul style="list-style-type: none"> - afrekenen van onkosten met het secretariaat van vzw De Link; eventueel overleg met het secretariaat over administratieve cursisten-problemen - mee bewaken van de leerdoelen en eindtermen van elk onderdeel van de opleiding door o.m. deelname aan het overleg op vzw De Link – niveau - deelname aan overleg op vzw De Link-niveau: coördinatorenoverleg, werkgroepen i.v.m. opleidingsonderdelen, verbinding met tewerkstellings- of sensibilisatieluid - praktische organisatie van nazorgen terugkomen voor afgestudeerden, in afspraak met de procesbegeleiders

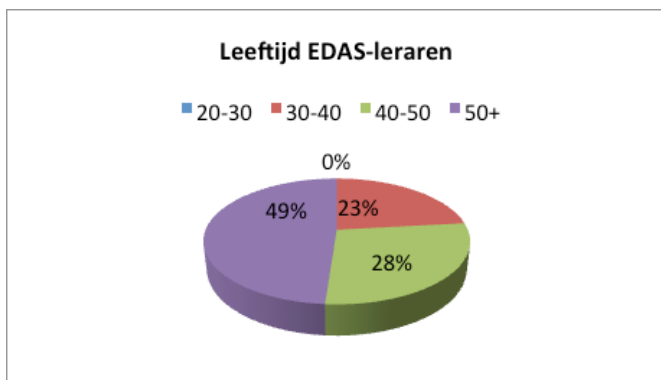
Figuur 9 Overzicht van de taken van een opleidingscoördinator volgens vzw De Link

Uit dit overzicht blijkt het uitgebreide takenpakket dat de coördinator op zich neemt. Zowel de werkbezoeken, de online-bevraging als het Brusselgesprek bevestigden de omvang van het takenpakket van de opleidingscoördinator.

De EDAS-leraar

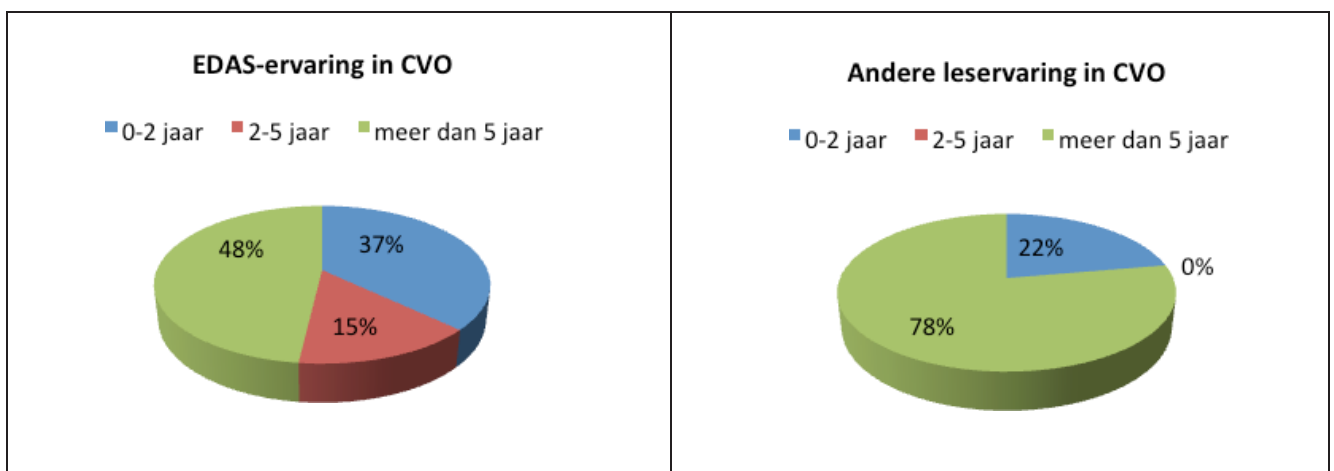
Voor de organisatie van de EDAS-opleiding over de vijf regio's zetten de centra samen 43 leraren in, 35 in CVO en acht in CBE. In de CBE wordt het voortraject verzorgd door een duo van leraren in drie centra. In twee CBE is slechts één leraar aangesteld. Bij de CVO gaat het om een team van zes tot negen leraren. Van de 35 CVO-leraren waren er veertien nieuwe leraren bij de opleiding betrokken. Bij de CBE was dat vijf van de acht. Over alle opleidingen heen betekent dit dat ongeveer vier op de tien leraren voor het eerst in de EDAS-opleiding les geven.

Onderstaande grafieken laten zien dat EDAS-leraren doorgaans ouder zijn. Jonge leraren worden zelden of niet in de opleiding tewerkgesteld. Ongeveer de helft van de leraren is 50 jaar of meer.

Figuur 10 Leeftijd van de EDAS-leraren voor CBE en CVO (N = 43)

Voor de beroepsopleiding peilden we naar de leservaring van de leraren zowel binnen EDAS als in andere opleidingen. De centra zetten momenteel voor het lopende EDAS-traject twee groepen van leraren in: ofwel ervaren leraren die reeds een aanzienlijke staat van dienst binnen het centrum hebben opgebouwd ofwel trekken ze nieuwe leraren aan. Het opbouwen van leservaring binnen de EDAS-opleiding gebeurt langzaam.

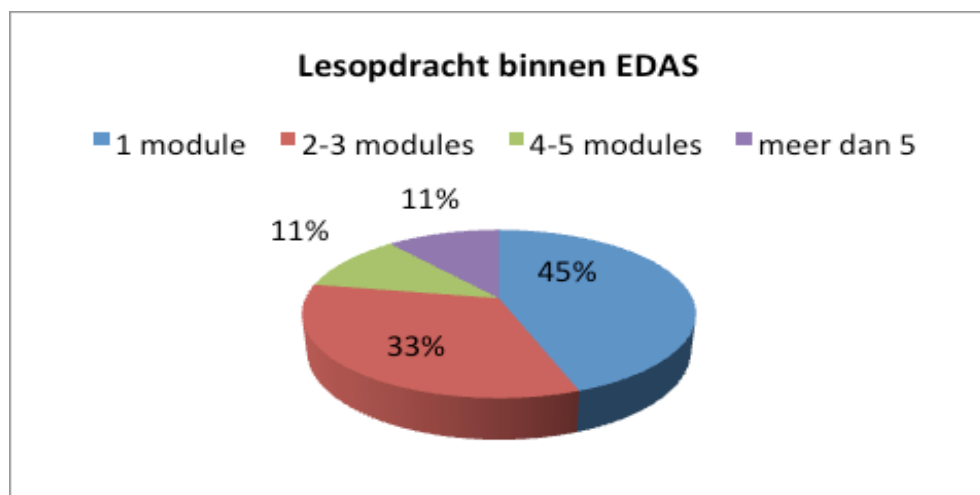

Figuur 11 Aandeel leraren met EDAS-ervaring en andere leservaring in het beroepstraject (N = 27)

De onlinebevraging geeft wel een wisselend beeld per regio over de personeelsformatie die instaat voor de opleiding. Dit geldt zowel voor de continuïteit en stabiliteit als voor de ervaringsachtergrond van het team. Aan de ene kant van het continuüm staan centra die cyclus na cyclus met een vrij stabiel team van ervaren leraren werken en aan de andere kant zijn er centra die, soms door externe omstandigheden, een team inzetten met veel nieuwe en soms weinig ervaren leraren. In het zelfevaluatie-rapport van vzw De Link wordt de instabiliteit van de opleidingsteams als een bedreiging voor de onderwijskwaliteit benoemd.

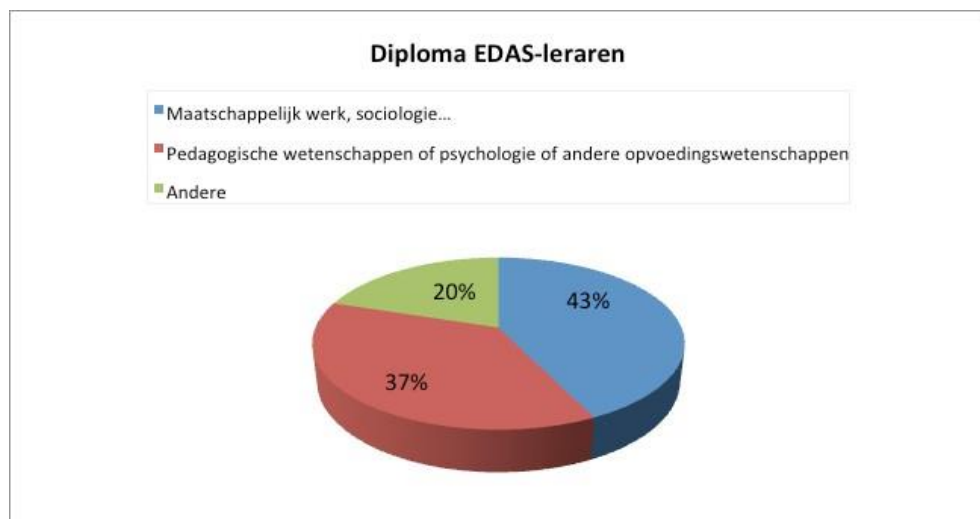

Op het vlak van het inzetten van coherente teams met substantiële opdrachten in de opleiding wijst de onlinebevraging eveneens op beduidende verschillen tussen de centra. Sommige centra werken met een beperkt team van leraren die in meerdere modules functioneren terwijl andere centra een groot lerarenteam hebben met een versnipperde opdracht. Dat betekent dat heel wat leraren er slechts in één of twee modules lesgeven. Onderstaande grafiek geeft een globaal beeld:

Figuur 12 Lesopdracht binnen de EDAS-beroepsopleiding in CVO (N = 27)

Tenslotte onderzochten we over welk diploma de EDAS-leraren beschikken. Op basis van de gegevens die we verzamelden voor het jongst afgewerkt traject in alle regio's, zien we dat ongeveer evenveel masters als bachelors zijn aangesteld. Qua vormingsachtergrond zijn de EDAS-leraren onder te brengen in twee grote categorieën, zoals onderstaande grafiek laat zien. Niettemin heeft één op de vijf EDAS-leraren een heel verschillend profiel: biologen, verpleegkundigen, germanisten, kinesisten ...

Figuur 13 Diploma EDAS-leraren in CVO (N = 35)

Opvallend is dat heel wat leraren over diverse diploma's of een specifieke expertise beschikken. Ook dit gegeven duidt erop dat vooral mature, oudere en geëngageerde leraren in de EDAS-opleiding zijn aangesteld.

Ondersteunende processen op centrumniveau

Een opvallende gelijkenis tussen de centra is dat ze een bewust en gericht personeelsbeleid voeren voor hun EDAS-opleiding. Zowel de CVO als de CBE werven leraren aan die vanuit andere professionele contexten voeling en ervaring heb-

ben met de doelgroep. We zien dat alle centra een grote zorgzaamheid aan de dag leggen zowel voor het aanwerven van nieuwe als voor het aanstellen van centruminterne leraren. De centra houden rekening met de specificiteit van de EDAS-opleiding. De tandemwerking vergt van leraren niet alleen een extra inspanning maar ook specifieke competenties.

De centra streven naar een stabiel EDAS-team, maar slagen er omwille van de cyclische opstart niet altijd in dit te realiseren. Ze geven aan dat ze er vooral de procesbegeleider jaarlijks een aanzienlijk pakket lestijden laten geven. Voor de andere lesgevers proberen de centra binnen dezelfde leerlijn (de methodische, psychologische, maatschappelijke of expressieve vakken) over de schooljaren heen dezelfde lesgever aan te stellen. Het zijn ook de lesgevers die de cursist begeleiden bij de beroepspraktijk. Slechts één centrum gaat de begeleiding van de beroepspraktijk spreiden over het voltallige korps en een deel van de begeleiding uitbesteden aan een niet-lesgever.

De centra voeren ten aanzien van de EDAS-opleiding geen afzonderlijk professionaliseringsbeleid en voelen, gelet op de intensieve ondersteuning door vzw De Link (zie onderzoeksvraag 9), daar ook geen behoefte aan. Dankzij het overleg met de kernteams, de coaching van de tandems ter plaatse en het beschikbaar materiaal slagen de teams erin om nieuwe evoluties voldoende snel en accuraat te capteren. Daarnaast stimuleert de centrumleiding de teams om opleidings specifieke thema's via verschillende kanalen (literatuur, nascholing, contacten met het werkveld ...) op de voet te volgen. De aanvangsbegeleiding maakt in alle centra deel uit van het opleidingsoverleg. De opleidingscoördinatoren spelen hierin een belangrijke rol. Uit de bevraging van de pedagogische begeleidingsdiensten komt duidelijk naar voren dat ze ten aanzien van de EDAS-opleiding geen specifieke ondersteuning bieden, noch op centrumniveau, noch centrumoverschrijdend.

Een knelpunt in de opleiding waar de centra het over eens zijn, heeft te maken met de taakbelasting van leraren. Die taakbelasting is het gevolg van een complex samenspel van factoren. De meest voor de hand liggende is de instabiliteit in de opdracht die het gevolg is van de vierjarige opleidingscyclus. Dit geldt niet zozeer voor de procesbegeleiders, maar wel voor de andere EDAS-leraren. Ook het werken met een uitgesproken kwetsbare doelgroep vraagt een extra investering van het team. De intensieve begeleiding en de crisisinterventies, zorgen voor een aanzienlijke psychologische belasting. Tenslotte vraagt het overleg tussen de leraren en de ervaringsdeskundige om een bijkomend engagement. Tijdens het Brusselgesprek plaatsten de centrumdirecteuren wel een kanttekening bij de taakbelasting. Door de toename van zorgcursisten in de andere beroepsgerichte opleidingen is het verschil in taakbelasting tussen het EDAS-team en de andere opleidingsteams heel wat kleiner geworden. Omwille van de betere omkadering van de EDAS-opleiding zorgt dit soms voor centruminterne spanningen.

Conclusie onderzoeksvraag 6

De procesbegeleiding in een tandem van een procesbegeleider-leraar en een ervaringsdeskundige doorheen de gehele EDAS-opleiding is uniek in het volwassenenonderwijs en vormt voor de cursisten een duidelijke meerwaarde. De aanstelling van een ervaringsdeskundige die verankerd is in het EDAS-team, ligt mee aan de basis van de kwaliteit van de EDAS-opleiding.

Niettemin is de betrokkenheid van de ervaringsdeskundige op het CBE-aanbod in het voortraject minder sterk en fungeert de ervaringsdeskundige niet in alle centra als een brugfiguur naar andere opleidingen. Voor de leraren verhoogt het overleg met de ervaringsdeskundige de werkdruk. Ervaringsdeskundigen missen van hun kant een klankbord.

De centra geven hun personeelsbeleid voor EDAS met zorgvorm. Ze streven naar een stabiel en sterk geprofessionaliseerd team van ervaren, oudere en geëngageerde leraren. Omwille van de cyclische opstart van de EDAS-opleiding is het voor sommige centra niet evident om met een stabiel lerarenteam te werken.

Onderzoeksvraag 7: De doorstroom van cursisten naar andere opleidingen

Onderliggend aan de doorstroom van cursisten naar andere opleidingen ligt de succesvolle afronding van het EDAS-traject en een kwaliteitsvolle evaluatiepraktijk. De EDAS-opleiding heeft tewerkstelling als finaliteit. Daarom onderzochten we:

- de manier waarop de centra zorg dragen voor de kwaliteit van de evaluatiepraktijk;
- de doorstroming van de EDAS-opleiding binnen het volwassenenonderwijs en in het verlengde hiervan de uitval;
- het aandeel cursisten die de opleiding succesvol afronden;
- het aandeel cursisten dat de beroepsopleiding combineert met een AAV-traject en een diploma secundair onderwijs verwerft;
- het aandeel cursisten die na de EDAS-opleiding een vervolgopleiding volgt en is tewerkgesteld. We beschikken niet over benchmarks waaraan we de cijfers omtrent vervolgoopleidingen en tewerkstelling kunnen afmeten. Deze benchmarks zijn voor andere opleidingen en doelgroepen in het volwassenenonderwijs niet voorhanden.

Over de kwalitatieve langetermijneffecten op afgestudeerde cursisten, hun gezinnen en hun kinderen, hun tewerkstelling en vervolgopleiding kunnen we geen uitspraken doen omdat die nog nooit onderzocht zijn en buiten de scope van dit beperkt praktijkonderzoek vallen.

De kwaliteit van de evaluatiepraktijk

Binnen het tijdsbestek van dit onderzoek was het onmogelijk om de evaluatiepraktijk ten gronde te onderzoeken en op dit vlak een vergelijkende analyse te maken tussen de centra. De centra gaven tijdens het Brusselgesprek wel aan dat van dergelijke analyses een sterke kwaliteitsstimulering kan uitgaan.

De kwaliteit van de evaluatiepraktijk is voor het hele volwassenenonderwijs een werkpunt en vormt voor menige vakgroep een veel besproken item. Tijdens doorlichtingen wordt aan dit thema doorgaans veel aandacht besteed. Voor de EDAS-opleiding is dat niet anders.

Uit de onlinebevraging, de werkbezoeken en het Brusselgesprek blijkt dat dat de centra (CBE en CVO) de validiteit van de cursistenevaluatie bewaken door passende evaluatievormen te gebruiken zoals permanente evaluatie aan de hand van opdrachten, portfolio en stageverslagen. Toch leggen centra nog eigen accenten in de mate waarin ze bijkomende (mondelijke) eindproeven/examens organiseren. De centra geven aan dat ze zoekende zijn hoe ze competentiegericht kunnen evalueren. In hun streven naar een valide evaluatiepraktijk gaan ze soms voorbij aan het soberheidsprincipe en proberen ze iedere basiscompetentie losstaand te evalueren. Meer creativiteit, het gebruik van alternatieve evaluatiemethoden en een meer doorgedreven geïntegreerde taakgerichte evaluatie zijn elementen die de kwaliteit van de evaluatiepraktijk nog kunnen opdrijven en de planlast bij leraren én cursisten zullen terug dringen.

Net als de centra is ook vzw De Link ervan overtuigd dat het evaluatiebeleid en de evaluatiepraktijk nog voor verbetering vatbaar zijn. Vzw De Link wil ook voor deze problematiek haar coördinerende en verbindende rol opnemen.

Een rendement van één op drie

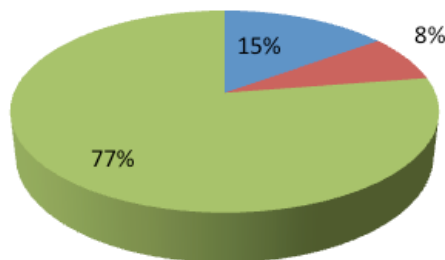
In de periode 2008-2013 voltooiden 39% of 56 van de 143 gestarte cursisten, het opleidingstraject. Van de 109 cursisten die doorstroomden van het voortraject naar de beroepsopleiding, beëindigden 51% of 56 cursisten met succes de

opleiding. Vooral de uitval tijdens en na het voortraject blijkt volgens dit onderzoek vrij groot te zijn. Acht van de 56 afgestudeerde cursisten verlengden hun traject met één semester of één jaar. Twee cursisten deden er twee jaar langer over. De overige 46 ervaringsdeskundigen rondden af binnen de voorziene duur van vier jaren (Analyse cijfers tewerkstelling opgeleide ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. (2013). Vzw De Link.), (Evaluatierapport. Een antwoord op 58 onderzoeksvragen gesteld door de Vlaamse overheid. (2013). Vzw De Link).

Op basis van de gegevens die de centra zelf ter beschikking stelden voor de laatst afgewerkte EDAS-trajecten en de DAVINCI-gegevens waaruit we de onbekenden weerden, maakten we onderstaande vergelijkingen. Op basis hiervan blijkt dat de uitval in de EDAS-modules beperkt blijft, zeker in vergelijking met de slaagpercentages voor alle opleidingen in secundair volwassenenonderwijs. Dit is een goed resultaat als we de karakteristieken van het instromende doelpubliek in rekening brengen. De slaagpercentages voor EDAS blijven wel beneden de zeer goede outputresultaten voor de social profit-opleidingen binnen het volwassenenonderwijs. Voor het voortraject in CBE zien we een afwijkend patroon in vergelijking met de slaagcijfers voor alle opleidingen. De CBE die bekend staan voor hun sterk uitgebouwde trajectbegeleiding en hun systeem van permanente evaluatie waardoor de cijfers voor niet-deelname aan de evaluatie beperkt blijven, kennen voor het EDAS-voortraject wel vrij hoge uitvalcijfers.

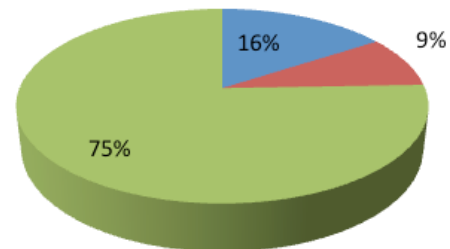
Output EDAS beroepsopleiding

■ niet deelgenomen ■ niet geslaagd ■ geslaagd

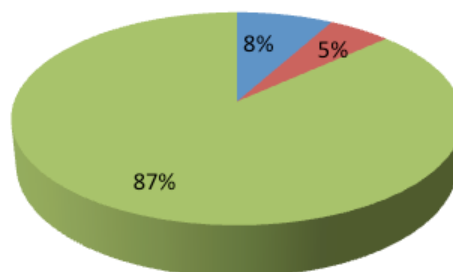
Output alle opleidingen SVWO

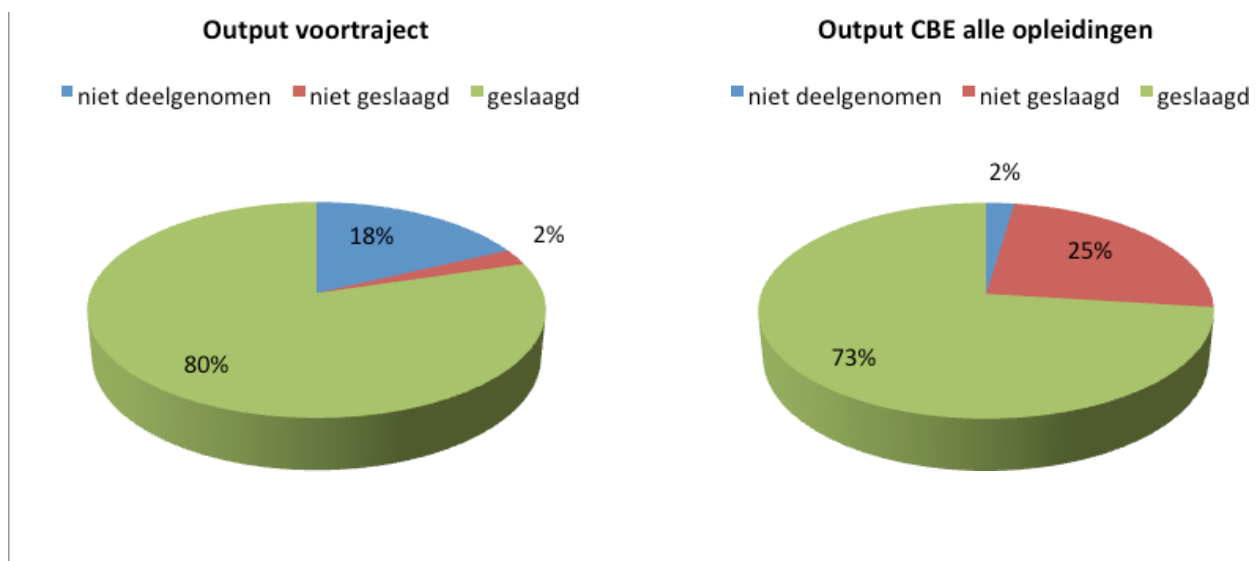
■ niet deelgenomen ■ niet geslaagd ■ geslaagd

Output social profit-opleidingen VWO

■ niet deelgenomen ■ niet geslaagd ■ geslaagd

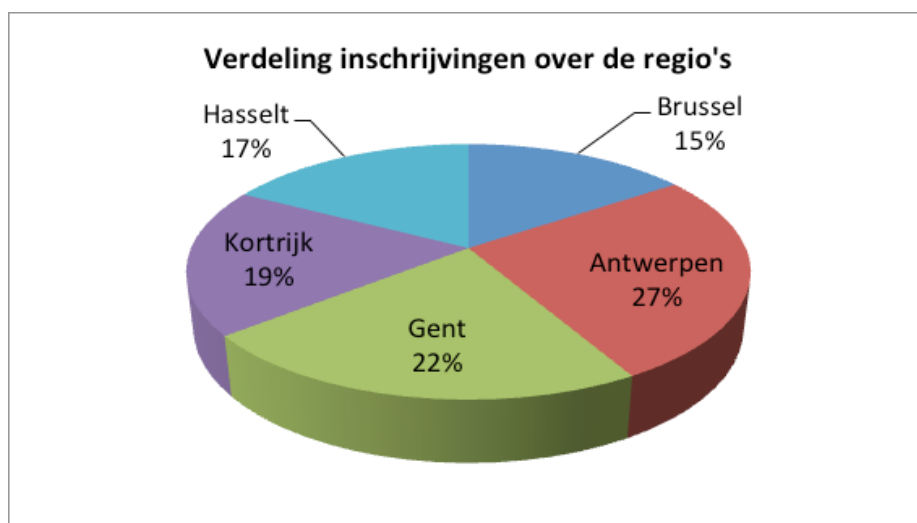

Figuur 14 Overzicht van de onderlinge verhouding slagen, niet deelnemen en niet slagen voor de EDAS-beroepsopleiding (N = 1439); voor alle opleidingen SVWO (N = 748751); voor de social profit-opleidingen SVWO (N = 73434); voor het voortraject (N = 123) en voor alle opleiding in CBE (N = 59321)

De centra vertonen onderling evenwel een grote variatie. We tekenden cijfers voor niet deelname aan het examen gaande van 6 tot 47 %. Aangezien het om kleine aantallen gaat, durven we op basis van deze cijfers geen conclusies trekken.

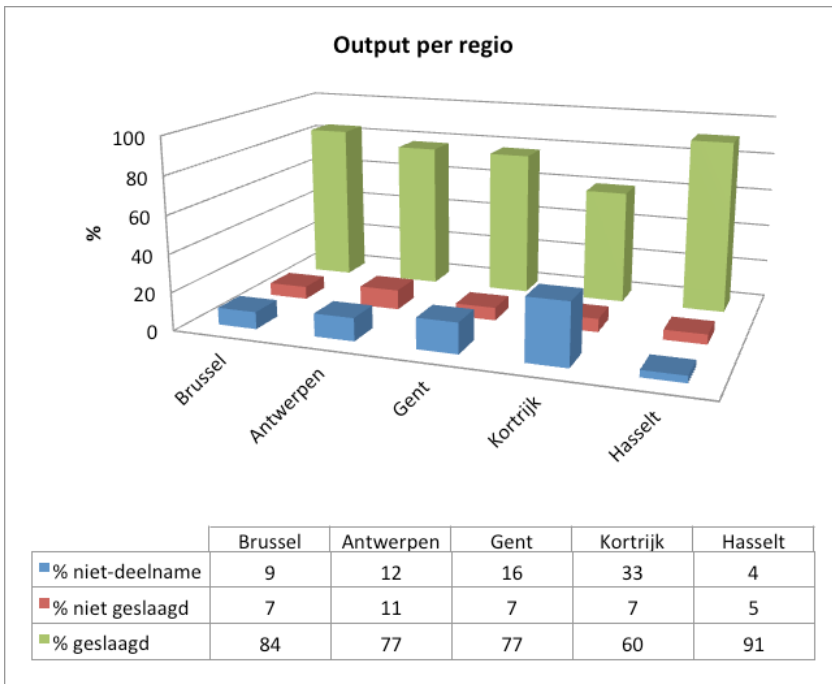
Regioverschillen en verschillen per module

Zoals we hierboven reeds toelichtten, is de instroom verschillend per regio. We starten met een overzicht van het proportioneel aandeel instroom in de beroepsopleiding per regio.

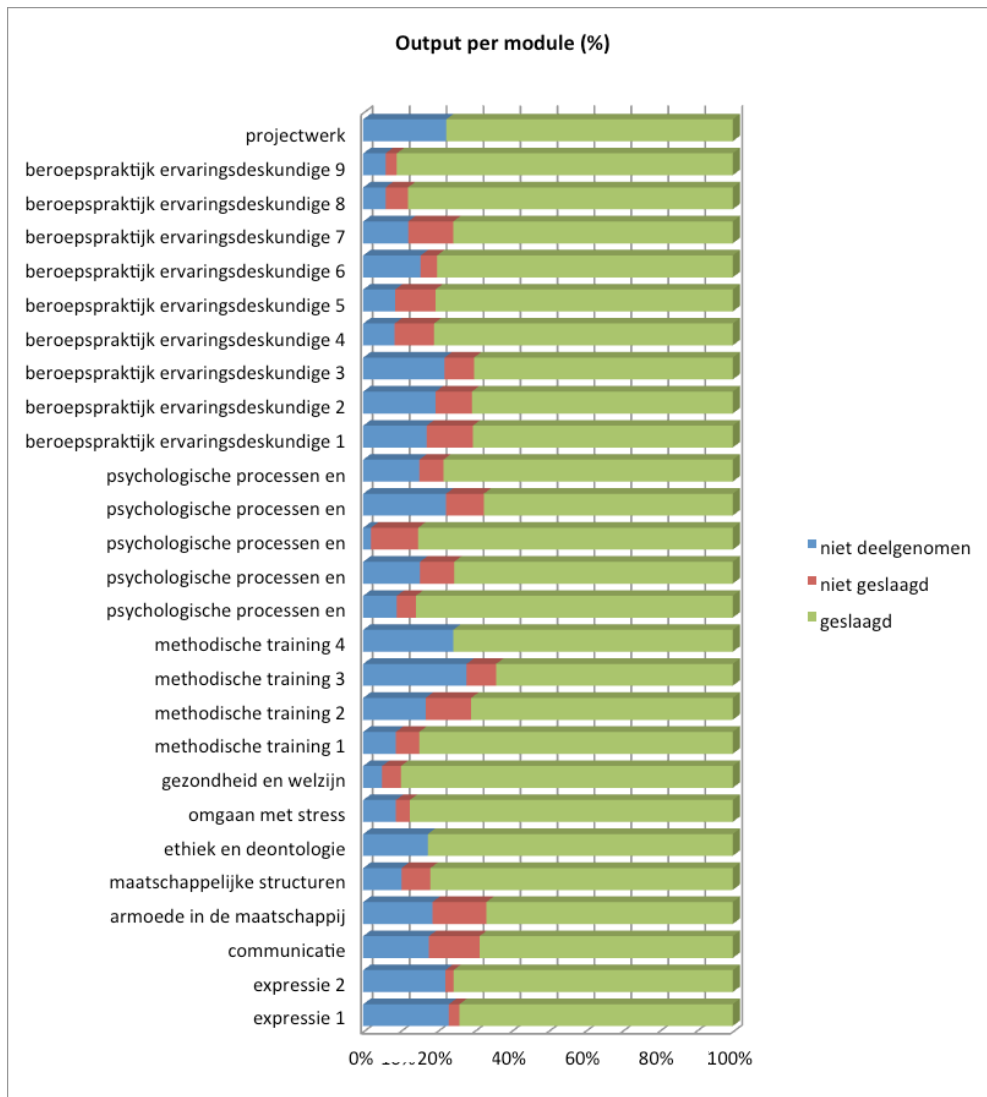
Figuur 15 Instroom per regio voor de beroepsopleiding (N = 1439)

Vervolgens gingen we na of er per regio verschillen zijn qua output. De onderstaande grafiek maakt duidelijk dat in de verschillende regio's andere slaagpercentages gelden. Tijdens het laatst afgewerkt EDAS-traject deden zich problemen voor in Kortrijk waardoor er afwijkende resultaten zijn. Nog los van dit voorval zijn er verschillen tussen de centra qua deelname aan het examen. Diverse oorzaken kunnen hieraan ten gronde liggen zoals het verschil in evaluatiepraktijk, groepsdynamiek ... zo bleek uit de werkbezoeken en het Brusselgesprek.

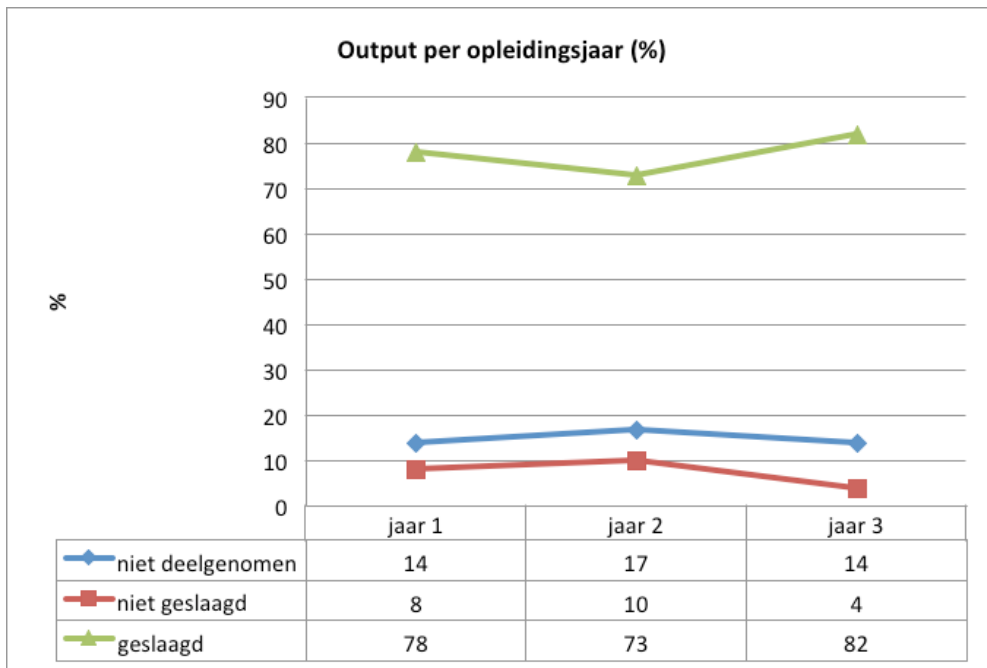
Figuur 16 Output per regio in % (N =1439)

Nauwgezettere analyses tot op moduleniveau laten zien dat er behoorlijk wat verschillen zijn tussen de modules in de onderlinge verhouding deelname aan het examen, slagen en niet slagen. Onderstaande grafiek geeft een overzicht per module over de verschillende centra heen.

Figuur 17 Output per module in % (N = 1439)

Welke factoren aan de grond liggen van deze verschillen is niet duidelijk. We maakten een analyse per opleidingsjaar om een scherper zicht te krijgen op de uitval doorheen het traject.

Figuur 18 Output per opleidingsjaar (n = 1439)

Het tweede opleidingsjaar vormt het zwaarste jaar met iets minder slaagcijfers. Wat aan de grond ligt van die knik was uit onze analyse niet duidelijk. Speelt de confrontatie met het werkveld een rol, de opleidingsmoeheid of wordt de financiële draagkracht van de cursisten te veel op de proef gesteld waardoor ze vooralsnog afhaken? We legden het voor aan het werkveld en vzw De Link op de Brusseldag. Een combinatie van deze drie factoren aangevuld met een aantal persoonlijke redenen spelen een rol, geven de centra en vzw De Link aan.

De breuk tussen de beide opleiders

Een heikel punt in de discussie omtrent de uitval vormt de breuk tussen het voor- en het beroepstraject. Uit de evaluatie van vzw De Link werd immers duidelijk dat een aanzienlijk deel van de startende cursisten afhaakt na het voortraject. Daarom onderzochten we voor het lopende traject hoeveel cursisten met de opleiding startten, hoeveel cursisten het voortraject afronden en doorstroomden naar de beroepsopleiding. We duiden daarbij telkens het aantal zij-instromers aan:

Doorstroom CBE-CVO			
	start voortraject	afronden voortraject	doorstroom beroepsopleiding
Vlaanderen (2008-2013)	143	?	109
Brussel (2014-2015/alternatieve voortraject)	17	11	11
Antwerpen (2012-2013)	17	10	10 + 2 zij-instromers
Gent	15	15	15 + 3 zij-instromers
Kortrijk (2014-2015/alternatieve voortraject)	19	15	15
Hasselt (2012-2013)	17	15	15

Figuur 19 Overzicht van de doorstroom van CBE en CVO op basis van een bevraging van CBE en CVO

Uit bovenstaande grafiek blijkt dat voor het laatst opgestarte EDAS-traject een behoorlijke doorstroom is gerealiseerd. De centra boeken blijkbaar vooruitgang. De huidige uitvalgegevens zijn opmerkelijk geringer dan die van om en bij de 30 % uitval tussen voor- en beroepstraject die vanuit de onderzoeken van vzw De Link werden opgetekend. Besluiten trekken op basis van dergelijke kleine aantallen blijft natuurlijk precair.

De uitval van cursisten

De redenen waarom cursisten met de opleiding stoppen zijn heel divers. Zowel vzw De Link als de centra hebben een vrij accuraat beeld van de redenen van stoppen bij de individuele cursisten. Een viertal jaren geleden deed vzw De Link nauwgezet onderzoek in samenwerking met de aanbieders. In één centrum werd een groep van uitgevallen cursisten bevraagd (Evaluatierapport. Een antwoord op 58 onderzoeksvragen gesteld door de Vlaamse overheid. (2013). Vzw De Link.). Het overgrote deel van de cursisten stopt om persoonlijke redenen. Net als voor andere social profit-opleidingen spelen gezondheidsproblemen, maar voor deze opleiding financiële problemen een belangrijke rol. Naar schatting zou dat in minstens één op de drie uitgevallen cursisten het geval zijn. Verder spelen een foute perceptie van de opleiding en een gebrekkige zelfinschatting bij de cursist ook een rol. De ondersteuning van de omgeving kan ook het verschil maken. Cursisten die zich door hun omgeving ondersteund weten, houden meer en langer vol. Voor de meeste cursisten gaat het starten van de opleiding gepaard met een reorganisatie van het leven en het aankweken van een studiehouding. Of met andere woorden: voor de meeste starters is de opleiding met succes voltooiën een grote kaap om te nemen. De kloof tussen het start- en afstudeerniveau is bovendien groot. Een aantal cursisten is meer aangewezen op een therapeutische aanpak dan diegene die onderwijsinstellingen kunnen geven. Deze cursisten worstelen met persoonlijke problemen waardoor het volgen van de opleiding en het verwerken van de leerinhoud in het gedrang komt. Ook de duur van de opleiding speelt een rol. Enerzijds is een intensieve en langdurige opleiding noodzakelijk gezien de grote kloof die moet gedicht worden. Anderzijds is de levenssituatie van de cursisten dermate precair dat ze zich nauwelijks kunnen veroorloven een dergelijke langdurige opleiding te volgen. Nader onderzoek laat ook zien dat minstens één op de drie cursisten last heeft van uitstelgedrag of moeilijkheden ondervindt bij het plannen van de studies en alle andere taken. Eén op de vier cursisten geeft aan faalangstig te zijn. Bij minstens één op de tien stoppers speelt een ontwikkelingsstoornis (zoals dyslexie, dyscalculie ...) mee.

Los van deze persoonlijke redenen om de opleiding te stoppen die centra wel kunnen aanzetten tot een preventief beleid, maar waarop ze verder weinig impact hebben, spelen nog enkele factoren die wel verholpen kunnen worden, zo bleek in 2011. Vzw De Link benoemde in de uitgevoerde onderzoeken het gebrek aan continuïteit in de procesbegeleiding door teveel personeelwissels, soms een gebrek aan ervaring bij de personeelsleden, cursisten die te weinig geïnformeerd zijn en de breuk in het opleidingstraject (tussen voortraject en beroepsopleiding) als de vier belangrijkste knelpunten. Net als voor andere social profit-opleidingen vormt het eerste beroepsjaar de meest kritieke periode voor uitval. Het feit dat het voortraject en beroepstraject tot 2014-2015 in handen waren van twee verschillende aanbieders, vormde zeker een nadeel. Hetzelfde geldt voor het personeel. Stabiliteit in de teams geeft betere resultaten. Een procesbegeleiding in één hand over de vier opleidingsjaren is een cruciale factor voor de kwaliteit van de opleiding en heeft een gunstig effect op het voorkomen van uitval volgens de aanbieders en vzw De Link. Vanaf het voorjaar 2012 werd de informatie- en selectieprocedure bijgesteld. Vanaf dan kregen alle kandidaat-cursisten op een informatiedag een zo duidelijk mogelijk beeld van alle aspecten van de opleiding (zie toeleiding). Ook het inzetten op groepsvorming vooraleer de opleiding start, blijkt een gunstig effect te hebben (zie begeleiding).

In het diepte-interview geeft vzw De Link aan dat sommige gestopte cursisten na verloop van tijd de draad terug oppikken, maar de ervaringen hiermee zijn niet altijd positief. Veel hangt af van de reden waarom die cursisten destijds stopten. Als het gaat om zeer hardnekkige, persoonlijke problemen die niet fundamenteel zijn gewijzigd en als men te vast zit in een patroon van wantrouwen en woede jegens de maatschappij, blijkt het erg moeilijk alsnog te slagen. De opleiding is niet het instrument om die problemen op te lossen.

Op dit moment is een masterstudente van de VUB bezig met vijftien diepte-interviews met cursisten die de opleiding niet voltooiden. Het onderzoek is nog niet afgerond maar het is nu reeds duidelijk dat er een grote variatie in de groep van respondenten zit: vrijwillig gestopt, moeten stoppen, gestopt na drie maanden, na drie jaren, mannen en vrouwen. Deze masterscriptie kan een input geven voor een verdere uitwerking van preventieve maatregelen om de uitval van cursisten te beperken. Dat neemt niet weg dat de centra op vandaag reeds een aantal maatregelen kunnen doorvoeren op basis van het vrij accuraat zicht waarover ze beschikken. De centra en vzw De Link zoeken ook inspiratie in het Werken aan Werk en Welzijn-model (WAW-model) geïntegreerde trajecten in een samenwerkingsverband van opleiding,

welzijnswerk en werkbegeleiding.

De combinatie van de EDAS-beroepsopleiding met een AAV-traject

Uit het onderzoek van vzw De Link in 2013 (Evaluatierapport. Een antwoord op 58 onderzoeksvragen gesteld door de Vlaamse overheid. (2013). Vzw De Link.) bleek dat slechts zes op de 97 bevroegde cursisten na de EDAS-opleiding een AAV-opleiding volgden en het EDAS-certificaat konden opwaarderen tot een volwaardig diploma secundair onderwijs. Nochtans berekende vzw De Link in het zelfevaluatierapport van 2013 dat amper één op de vijf cursisten in de EDAS-opleiding over een diploma secundair onderwijs beschikt bij instap.

Om een scherper zicht te krijgen bevroegen we de centra over het aantal cursisten die de EDAS-opleiding combineren met een AAV-traject. We deden dit voor het jongst afgewerkte traject en voor het huidige traject. Uit de bevraging bleek dat slechts vijf cursisten op dit moment de EDAS-opleiding met een opleiding AAV combineren en dat drie cursisten concrete plannen in die richting hebben. In het jongst afgewerkte traject ging dit slechts om één cursist. Het aandeel EDAS-cursisten dat uiteindelijk een diploma secundair onderwijs behalen, blijft bijzonder klein.

Tijdens doorlichtingen wezen we reeds op deze incongruentie. Cursisten worden uit de vicieuze armoedecirkel gehaald via de EDAS-opleiding maar blijven de facto verstoten van een betere verloning bij tewerkstelling vooral in die sectoren waar loonbarema's gekoppeld zijn aan het diploma. Een meer doorgedreven en onderbouwd vrijstellingenbeleid waardoor voor de cursist verkorte leerroutes mogelijk zijn gecombineerd met een meer toegespitst AAV-aanbod op de inhouden en noden van de EDAS-cursisten kan hiervoor een uitweg bieden.

Vervolgopleiding en tewerkstelling

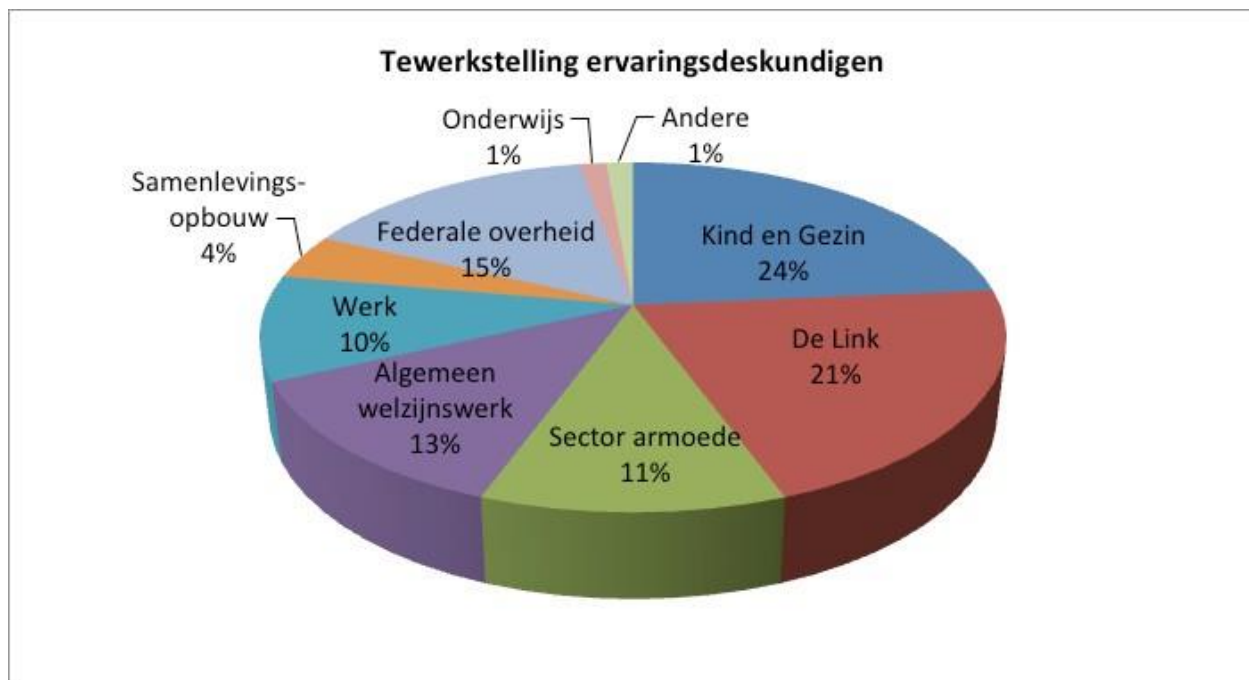
De onderzoeken die De Link in 2013 voerde (Analyse cijfers tewerkstelling opgeleide ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. (2013). Vzw De Link.) (Evaluatierapport. Een antwoord op 58 onderzoeksvragen gesteld door de Vlaamse overheid. (2013). Vzw De Link.) naar opleidings- en tewerkstellingskansen toont positieve resultaten. Van de in 2013 111 afgestudeerde ervaringsdeskundigen werden er 97 ervaringsdeskundigen in het onderzoek betrokken. Dertien van de in 2013 afgestudeerde ervaringsdeskundigen werden niet bevroegd. Eén afgestudeerde ervaringsdeskundige is overleden. Van de 97 afgestudeerden zijn er 22 met een langdurige opleiding gestart of ingeschreven. In principe gaat het dus quasi om één op de vier afgestudeerde EDAS-cursisten, wat er op duidt dat de EDAS-opleiding daadwerkelijk een hefboom vormt. De meeste ervaringsdeskundigen hebben negatieve schoolervaringen achter de rug vooraleer ze met de EDAS-opleiding startten. Voor hen vormt EDAS vaak de eerste succeservaring op dit vlak. Vier van hen zijn reeds gestart in meerdere opleidingen. Deze opleidingen worden meestal gevolgd vanuit een professioneel perspectief. Onderstaande tabel geeft een overzicht:

CBE	1
AAV	6
Beroepsopleiding SVWO	2
HBO5-opleiding	4
Bachelor	4
Master	2
Therapieopleiding	4
Postgraduaat	1
Getuigschrift Pedagogische Bekwaamheid	1
Welzijnsopleiding	1
Totaal	26

Figuur 20 Overzicht van de gevolgde opleidingen op basis van een bevraging van vzw De Link in 2013 (n = 97)

Hetzelfde geldt voor tewerkstelling. 88 % van de afgestuurde ervaringsdeskundigen was na het beëindigen van de opleiding al aan het werk. Gemiddeld hebben opgeleide ervaringsdeskundigen 77,8% van de tijd sinds het beëindigen van hun opleiding gewerkt. Een ander relevant gegeven is de duurzaamheid en het statuut van tewerkstelling. Van de 71 mensen die aan het werk zijn, werkt 89 % binnen een contract van onbepaalde duur.

Vzw De Link onderzocht in 2011 (Analyse cijfers tewerkstelling opgeleide ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. (2013). Vzw De Link) in welke sectoren ervaringsdeskundigen te werk worden gesteld na afstuderen. Op dat moment waren er 103 ervaringsdeskundigen afgestudeerd. 80 van hen waren aan het werk. 72 daarvan waren als ervaringsdeskundige tewerkgesteld. Onderstaande grafiek geeft een beeld van de sectoren waarin ze zijn tewerkgesteld.

Figuur 21 Tewerkstelling per sector van de afgestudeerd ervaringsdeskundigen volgens vzw De Link in 2011 (N = 72)

Het is duidelijk dat bepaalde sectoren zoals Kind en Gezin meer ervaringsdeskundigen aanwerven dan andere. In andere sectoren worden ervaringsdeskundigen zelden of niet ingezet. Dat wordt door ander onderzoek bevestigd (Roose I., Pulinx R. & Van Avermaet P. (2014). 'Kleine kinderen, grote kansen'. Omgaan met kinderarmoede en sociaal-culturele ongelijkheid. Voorwaarden voor de opleiding van (toekomstige) professionals. Steunpunt Diversiteit & Leren, Universiteit Gent.), (Casman M., Vranken J., Dierckx D., Deflandre D. & Campaert G. (2010). Ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. Pioniers van innovatie in de Belgische Federale Openbare Diensten. Garant.), (Goris B., Moreels A. & Van Opstal W. (2010). Werken met en voor mensen in kansarmoede. Een evaluatie van het project TAO Limburg. Onderzoeksrapport in opdracht van vzw De Link.), (Audit naar de werking van Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB's). (2015). Pwc.), (Vraag om uitleg over een meer gerichte aanpak van kansarmoede in scholen door de inzet van ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting (EDAS) van Steve Vandenberghe aan minister Hilde Crevits 2844. (donderdag 24 september 2015, 14.15u). Commissie voor Onderwijs, Vlaams Parlement.).

Naast de instrumentele vormen van vooruitgang zoals inkomen, opleiding en werk zijn er nog andere minder meetbare parameters die erop wijzen dat het volgen van een opleiding tot ervaringsdeskundige ontwikkelingsgericht werkt. Alle onderzoeken wijzen in dezelfde richting en spreken van een opwaartse mobiliteitsbeweging, een positief breekpunt, een sterke persoonlijke groei, de uitbouw van een sociaal netwerk, een versterkt waarden- en normenkader met meer structuur en verantwoordelijkheidszin (Thys R., De Raedemaeker W. & Vranken J. (2004). Bruggen over woelig water. Is het mogelijk om uit de generatie-armoede te geraken? Acco.).

Als verklaring duidt vzw De Link op de combinatie van het sterk procesgericht werken en het aanbieden van theorieën en methodieken, gekoppeld aan een tewerkstellingsperspectief. Dat maakt dat mensen de vicieuze cirkel van armoede

weten te doorbreken met mogelijks een gunstig effect op de toekomstkansen van hun kinderen.

Conclusie onderzoeksvraag 7

Hoewel de centra de validiteit van de cursistenevaluatie bewaken, willen ze net als in andere opleidingen sterker inzetten op competentiegericht evalueren. De centra bevinden zich nog in een oriënterende fase.

Eén op de drie EDAS-cursisten rondt de opleiding met succes af. Op modulenniveau boeken de centra voor de EDAS-opleiding weliswaar minder goede resultaten dan voor de social profit-opleidingen maar zeker geen slechtere resultaten dan voor de andere opleidingen in het volwassenenonderwijs. Er zijn wel regionale verschillen en verschillen per opleidingsjaar en module. Cursisten vallen vaak uit omwille van centrumexterne factoren zoals financiële of persoonlijke problemen.

Er zijn indicaties dat de uitval tussen het voor- en het beroepstraject kleiner wordt.

Een uiterst beperkt aandeel van de cursisten combineert de beroepsopleiding met een AAV-traject. Een kleine minderheid behaalt op die manier het diploma secundair onderwijs. Afgestudeerde cursisten volgen wel geregeld vervolgoopleidingen en boeken ook goede resultaten qua tewerkstelling. Het ontbreekt ons aan benchmarks om de resultaten van de EDAS-opleiding in perspectief te plaatsen. EDAS-afgestudeerden worden in bepaalde sectoren opvallend meer tewerkgesteld dan in de andere.

Onderzoeksvraag 8: De samenwerking tussen de centra voor basiseducatie en de centra voor volwassenenonderwijs

De onderlinge samenwerking tussen de centra benaderden we vanuit drie uitgangspunten:

- Hoe werken de CVO onderling samen?
- Hoe werken de CBE onderling samen?
- Hoe werken CVO en CBE samen?

Uit de onlinebevraging blijkt dat de CVO tevreden zijn over de overdracht van cursisten bij de overgang van het voortraject naar de beroepsopleiding. Dit heeft in hoofdzaak te maken met het feit dat sinds de invoering van het alternatieve voortraject de procesbegeleider en de ervaringsdeskundige zowel instaan voor de begeleiding in het voortraject als in de beroepsopleiding. Er is één CBE dat in het kader van het klassiek voortraject samen met het CVO investeert in overdrachtmomenten tussen alle begeleiders en het voltallig lerarenteam.

Sommige CVO onderschrijven de meerwaarde van de inbreng van en de samenwerking met het CBE. Die meerwaarde ligt volgens hen in de expertise van de CBE in het omgaan met laaggeschoolden, cursisten met negatieve schoolervaringen en passende didactische werkvormen. Toch wijzen zowel CBE als CVO erop dat het overleg tussen de twee aanbieders een tijdsinvestering vraagt. Voor de CBE die maar gedurende één op de vier jaar bij deze opleiding betrokken zijn, vraagt dit nog een extra inspanning.

Er is frequent en structureel ingebouwd overleg tussen CBE en CVO enerzijds en binnen het CVO anderzijds met een focus op inhoudelijke afstemming, cursistenoverleg, praktische organisatie, evaluatie en deliberatie. Door het overleg tussen CBE en CVO ontstaat er ook een kruisbestuiving op het vlak van didactiek en lesmateriaal.

Een opvallende vaststelling is dat alle centra bevestigen dat zij met uitzondering van de EDAS-opleiding niet met elkaar samenwerken. De centra ervaren de afstand tussen CBE en CVO eerder als negatief.

Zowel de CBE als de CVO zijn tevreden over hun onderlinge samenwerking, maar die tevredenheid is het meest uitgesproken in de CVO. In die onderlinge samenwerking speelt vzw De Link een belangrijke rol. Naast de inhoudelijke uitwisseling wordt er ook samengewerkt rond methodiek en didactiek. Dit stimuleert de centruminterne dynamiek.

In het Brusselgesprek bevestigen de CBE en de CVO dat met de invoering van het alternatieve voortraject de betrokkenheid van de CBE sterk is afgenomen. De CBE staan nu nog slechts in voor 120 uren Nederlands (NT1). Het gaat zowel over een verminderde betrokkenheid op en samenwerking met de CVO enerzijds en met vzw De Link anderzijds. Uit de werkbezoeken blijkt dat ook het overleg tussen de taalleraar en de tandem van procesbegeleiders weinig kwaliteitsvol verloopt. Dit komt de samenhang van het curriculum niet ten goede. Bovendien merkt iedereen op dat de taalmodules in het voortraject niet tegemoet komen aan de reële ondersteuningsbehoeften van de cursisten die niet alleen breder zijn dan taal, maar zich ook gedurende het hele traject aftekenen. Zowel de centra als vzw De Link zijn van mening dat geletterdheidsmodules een plaats moeten krijgen in de EDAS-opleiding.

Zowel tijdens de werkbezoeken als tijdens het Brusselgesprek onderstrepen de CVO het belang van hun onderlinge samenwerking en de ondersteunende rol die vzw De Link hierin speelt. Ondanks de constructieve samenwerking zijn er nog heel wat punten waarrond de centra aan verdergaande expertisedeling zouden willen doen: de verdere uitbouw van de intake, de ontwikkeling van een centrumoverschrijdend cursistenvolgsysteem, competentiegerichte evaluatie, flexibilisering en maatwerk ...

Conclusie onderzoeksvraag 8

Er is frequent en structureel ingebouwd overleg tussen CBE en CVO enerzijds en binnen het CVO anderzijds met een focus op inhoudelijke afstemming, cursistenoverleg, praktische organisatie, evaluatie en deliberatie. Gelet op de cyclische opstart van de opleiding is dit overleg arbeidsintensief, maar werkt bevorderend voor de kwaliteit van de EDAS-opleiding. Vzw De Link vervult een coördinerende en een faciliterende rol op het vlak van samenwerking en overleg.

Onderzoeksvraag 9: De ondersteuning door Vzw De Link

We onderzochten de manier waarop vzw De Link de centra ondersteunt vanuit diverse invalshoeken:

- In het diepte-interview met vzw De Link vormde dit een gesprekstema;
- Verder bevroegen we de centra online over hoe vzw De Link de centra ondersteunt en hoe tevreden de centra over deze ondersteuning zijn. Daarnaast onderzochten we op welke andere vormen van ondersteuning de centra nog een beroep doen;
- Om de ondersteuning door Vzw De Link nog accurater in beeld te brengen, plaatsten we hun ondersteuning naast die van de interne kwaliteitszorg op centrumniveau. We onderzochten de interne kwaliteitszorg vanuit twee invalshoeken: vakoverleg en omgaan met data. We gingen na of er voor de EDAS-opleiding een aparte vakgroep bestaat, met welke frequentie er overleg wordt ingepland, rond welke items er wordt gewerkt en welke rol de ervaringsdeskundige hierin speelt. Vervolgens stelden we de vraag naar het soort data dat de centra op systematische basis verzamelen en analyseren of met andere woorden welk databeleid ze voor deze opleiding voeren.

De ondersteuning van vzw De Link en de tevredenheid van de centra

Uit het diepte-interview met vzw De Link blijkt dat deze organisatie heel wat ondersteuning biedt aan de CBE en CVO om de opleiding kwaliteitsvol vorm te geven. De ondersteuning focust onder meer op:

- rekrutering, toeleiding en intakegesprekken;
- voorwaardenscheppende ondersteuning voor de VDAB-contracten;
- overleg met de kernteams (opleidingscoördinator en de tandem van procesbegeleiders) van de verschillende centra;
- overleg voor werkgroepen op moduleniveau;
- een digitale materialenbank;
- een coachingstemande die de lokale opleidingsteams en –tandems ter plaatse begeleidt;
- screening van stageplaatsen;
- de financiering van de ervaringsdeskundigen die deel uitmaken van de lokale tandems;
- zijfinanciering van de centra door uren in te kopen voor de opleidingscoördinatoren en de procesbegeleiders.

Net zoals de opleiding een hele ontwikkeling heeft doorgemaakt, is ook de ondersteuning door de vzw De Link geëvol-

ueerd. In het diepte-interview gaf vzw De Link aan dat haar rol van sturend en ontwerpend is verschoven in de richting van verbindende ondersteuning met meer ruimte voor de autonomie en de opgebouwde professionaliteit van de centra. Deze verschuiving moet gekaderd worden in de jarenlange samenwerking en het vertrouwen dat doorheen die samenwerking is gegroeid.

De resultaten van de onlinebevraging van de CBE en de CVO sporen met wat met wat in het diepte-interview met vzw De Link aan bod is gekomen. Vzw De Link biedt de centra heel wat ondersteuning. De centra ervaren de expertise van vzw De Link op het vlak van armoede als een echte meerwaarde en waarderen de rol die deze organisatie opneemt op het vlak van toeleiding en intake, administratieve en praktische ondersteuning, coördinatie, overleg en het inzetten van de ervaringsdeskundigen. Dat de beschikbare middelen de voorbije jaren aanzienlijk zijn verminderd, ervaren ze als een knelpunt. Voor de toekomst vragen de CVO dat vzw De Link werk zou maken van een pool van stageplaatsen, van coaching van de ervaringsdeskundigen en van een voldoende transparante communicatie over hun personeelsbeleid. De CBE vinden dat de screening van de kandidaat-cursisten nog kan bijgestuurd worden, met het oog op het verhogen van de slaagkansen. Sommige CBE wijzen erop dat een aantal cursisten nog teveel problemen hadden bij de aanvang van de opleiding.

VzwDeLinkzorgt niet alleen voor extramiddelen voor de organisatie van de EDAS-opleiding in de vijf centra (opleidingscoördinatoren en ervaringsdeskundigen), maar voorziet ook in middelen voor centrumoverschrijdende taken. Onderstaande tabel (Evaluatierapport. Een antwoord op 58 onderzoeksvragen gesteld door de Vlaamse overheid. (2013). Vzw De Link, p. 41) geeft een overzicht van de bijdrage van de verschillende partners in de verschillende functies die aan de opleiding gerelateerd zijn.

Op het niveau van vzw De Link zijn er twee tandems die centrumoverschrijdende taken opnemen. Beide tandems bestaan net zoals in de centra uit een elders Opgeleide Deskundige (OD) en een opgeleide ervaringsdeskundige (ED). Enerzijds is er de tandem van opleidingsverantwoordelijken en anderzijds een tandem van opleidingscoaches.

De opleidingsverantwoordelijken zijn de verbindende figuren voor de EDAS-opleiding in Vlaanderen. Ze vervullen zowel taken ten aanzien van cursisten, centrubesturen, EDAS-leraren als de EDAS-opleiding an sich en de interne kwaliteitszorg. Ze spelen een sleutelrol in het organiseren van verschillende vormen van centrumoverschrijdend overleg dat bestaat uit het kernteamoverleg (coördinatoren + tandems) en vakgroepoverleg.

De tandem van opleidingscoaches is actief op de werkvloer en focust op supervisie en ondersteuning van de procesbegeleiders. Daarnaast zorgen de coaches ook voor teambuilding en vorming ten aanzien van het volledige EDAS-team. Naar de cursisten toe spelen ze een rol in de organisatie van de informatiedagen en de intakegesprekken met kandidaat cursisten. De centra kunnen ook een beroep doen op hen doen voor de ondersteuning van of bemiddeling bij individuele cursistengesprekken. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de middelenbesteding aan deze verschillende functies.

Centrumoverstijgende functies	Taak %	Groepen	Totaal	De Link	CVO/CBE
Verantwoordelijke opleidingen (OD)	80 %		80 %	80 %	
Verantwoordelijke opleidingen (ED)	50 %		50 %	50 %	
Administratieve ondersteuning	50 %		50 %	50 %	
Opleidingscoach (OD)	50 %		50 %	50 %	
Opleidingscoach (ED)	50 %		50 %	50 %	
Centrumgebonden functies	Taak %	Groepen	Totaal	De Link	CVO/CBE
Opleidingscoördinator	40 %	5	200 %	100 %	100 %
Procesbegeleider (OD)	60 %	5	300 %		300 %
Procesbegeleider (ED)	80 %	5	400 %	400 %	
Leraren (OD)	21 %	5	105 %		105 %
TOTAAL			1285 %	780 %	505 %
Gemiddeld per groep			257 %	156 %	101 %

Figuur 22 Inzet van middelen in de verschillende functies in de centra en door vzw De Link

Uit de tabel blijkt duidelijk dat voor elk FTE dat door de CVO ingezet wordt, vzw De Link aanvult met 1,5 FTE.

Tijdens de werkbezoeken hebben de ervaringsdeskundigen erop gewezen dat het van belang is dat het voortbestaan van vzw De Link niet telkens opnieuw ter discussie wordt gesteld. Volgens hen creëert het een gevoel van onzekerheid en slurpt onnodig veel energie op.

Op het Brusselgesprek gaven de centrumdirecteuren duidelijk aan dat de EDAS-opleiding staat of valt met de inhoudelijke, financiële en organisatorische ondersteuning van vzw De Link. Dat neemt niet weg dat sommige centra vragende partij zijn om de afbakening van het mandaat van vzw De Link transparanter te maken en te verankeren. De centra zitten op dit vlak niet op één lijn. Er zijn verschillen tussen de centra die vooral ingegeven zijn vanuit het verleden.

Andere ondersteuning

Wat de externe ondersteuning betreft, zien we een verschillend beeld tussen de centra. De CBE doen geen beroep op externe ondersteuning terwijl de CVO dat wel doen. Zij doen vooral een beroep op externe hulpverleners (centra voor geestelijke gezondheidszorg, CAW, VDAB ...), gastdocenten en organisaties waar ze studiebezoeken mee organiseren.

De pedagogische begeleidingsdiensten (PBD) bieden geen inhoudelijke vakondersteuning aan de centra, zo bleek uit de digitale bevraging die we bij hen deden en het Brusselgesprek dat we met de centra voerden. Het omgekeerde is soms wel het geval. De EDAS-aanbieder GO! organiseerde voor de pedagogische begeleidingsdienst en de andere aanbieders een informatiesessie over kansarmoede en de EDAS-opleiding.

Centruminterne ondersteuning van de EDAS-opleiding

Uit de onlinebevraging bleek dat alle centra een eigen EDAS-vakgroep of een EDAS-team hebben met een veelzijdige agenda: inhoudelijke afstemming van modules, cursistenbespreking, klaspraktijk, informatiedoorstroming coördinatorenoverleg, groepsproces, extramuros activiteiten, evaluatie en deliberatie ... De centra zijn unaniem tevreden over de betrokkenheid van de ervaringsdeskundige bij de EDAS-vakgroep. De inbreng van de ervaringsdeskundige bestaat uit permanente en gerichte feedback bij het ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van de modules.

De vraag naar de mate waarin centra data verzamelen en analyseren over output en cursistentevredenheid brengt een aantal verschillen aan het licht. Slechts twee CBE verzamelen en analyseren output en cursistentevredenheid, één CBE verzamelt enkel outputgegevens, één CBE verzamelt geen data op systematische wijze en één CBE heeft de vraag niet beantwoord. In de CVO zijn er drie centra die zowel de output als de cursistentevredenheid in kaart brengen, één centrum doet dat alleen voor cursistentevredenheid. Daarnaast zijn er drie van de vijf centra die ook de stageplaatsen bij hun interne kwaliteitszorg betrekken.

Gelet op het minimaal tijdsbestek van dit onderzoek was het niet mogelijk om de interne kwaliteitszorg van de centra meer diepgaand te onderzoeken. We hebben geen zicht op de wijze waarop de centra de data-analyses vertalen in operationele doelen en actieplannen met het oog op een kwaliteitsverbetering.

In het diepte-interview geeft vzw De Link aan dat er op het vlak van interne kwaliteitszorg doorheen de jaren een verschuiving heeft plaats gevonden. Waar vroeger vzw De Link op het einde van elk schooljaar opleidingsevaluaties organiseerde, nemen de CBE/CVO dit nu zelf in handen. Niettemin blijft de vzw De Link in samenwerking met de centra geregeld evaluaties en onderzoeken uitvoeren zoals de diepte-interviews met cursisten die afhaakten, het kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar uitval, de rendementsstudie, de tussentijdse en eindevaluatie van het alternatieve voortraject... die wijzen op een sterke betrokkenheid op de kwaliteit van de opleiding. Vzw De Link plaatst in het zelfevaluatie rapport (Evaluatie rapport. Een antwoord op 58 onderzoeksvragen gesteld door de Vlaamse overheid. (2013). Vzw De Link.) hun centrumoverschrijdende ondersteuning op het vlak van kwaliteitszorg naast de inbreng van andere partners: de onderwijsinspectie, vzw De Link, de centra zelf, de stageplaatsen en het afnemend werkveld. Het rapport schetst alle bijstellingen aan de opleiding op basis van de feedback van deze partners.

Conclusie onderzoeksvraag 9

De ondersteuning die vzw De Link de centra biedt, is veelzijdig en doeltreffend. Ze faciliteert de kwaliteit van de EDAS-opleiding, stimuleert de verdere kwaliteitsontwikkeling in de centra en bevordert hun onderlinge expertisedeling.

De centra nemen hun rol op het vlak van kwaliteitszorg gaandeweg prominenter op. Dat neemt niet weg dat er nog een weg te gaan is voor datageletterdheid en het betrekken van stakeholders bij de interne kwaliteitszorg.

De centra doen fragmentair, zelden of nooit een beroep op andere ondersteuners.

Het engagement van vzw De Link verdient een duurzame ondersteuning en een verdere formalisering met het oog op een transparantie voor alle partijen.

Deel 3: De mening van de betrokkenen

We voerden een onderzoek in co-creatie. We deden dit op twee manieren tijdens het Brusselgesprek:

- (1) we toetsten onze onderzoeksbevindingen af aan het werkveld, de resultaten daarvan integreerden we in deel 2;
- (2) we peilden naar hun visie over sterktes en werkpunten en lieten hen prioritaire werkpunten aanduiden.

Voor de sterkte-zwakteanalyse baseerden we ons ook op de onlinebevraging. Deze oefening herhaalden we tijdens de twee werkbezoeken. We betrokken op die manier een steekproef van zes EDAS-leraren (CBE en CVO) bij het benoemen van troeven en werkpunten van de EDAS-opleiding. Met de ervaringsdeskundigen in de twee bezochte centra voerden we een apart gesprek. Vzw De Link die een vooraanstaande rol speelt in de aansturing en ondersteuning van de EDAS-opleiding, plaatsten we in een stakeholdersrol. Bij de start van het onderzoek organiseerden we een interview met drie sleutelfiguren van vzw De Link voor de EDAS-opleiding. De drie betrokken PBD vroegen we online een sterkte-zwakteanalyse te maken. Zowel GO! als Katholiek Onderwijs Vlaanderen stuurden onze vraag door naar de centra. Bij VOCVO ligt de situatie anders. De ondersteuner van VOCVO is tevens als leraar betrokken in het voortraject. Hierdoor zijn de SWOT-gegevens vanuit deze PBD-bevraging grotendeels een herhaling van die van de centra en dus als extra bron van informatie van weinig tel.

Tijdens de werkbezoeken gingen we vanuit dit perspectief een groepsgesprek aan met de cursisten. In Brussel spraken we met acht cursisten, in Kortrijk met elf. Alle cursisten bevonden zich in het tweede opleidingsjaar wat zonder meer een lacune vormt voor de beeldvorming voor een algemene tevredenheid. Niettemin waren de gesprekken met de cursisten verrijkend.

Wat benoemen deze betrokkenen als sterk? Wat zijn volgens hen werkpunten? Wat verdient een prioritaire aanpak? Is er eensgezindheid tussen de betrokkenen? Omdat er grote eensgezindheid tussen de verschillende betrokkenen bestaat, bespreken we hun inbreng in één geheel. In onderstaande tabel geven we een overzicht van de sterke punten en de uitdagingen voor de toekomst die de gesprekken ons opleverden. Onderstaande tabel geeft een duiding over wie welk standpunt heeft ingenomen.

In dit deel rapporteren we over de sterkte-zwakteanalyse vanuit het perspectief vanuit alle betrokkenen. Dit houdt in dat we hun standpunt beschrijven zonder verdere commentaar of toevoegingen. Om overlap te vermijden staan we alleen stil bij die elementen die nog niet in het tweede deel aan bod zijn gekomen.

	Centra	Vzw De Link	Ervaringsdeskundigen	Cursisten
Sterke punten				
Een unieke opleiding				
Sterk werk in partnerschap				
Tevreden cursisten				
Tevreden ervaringsdeskundigen				
Werk- en knelpunten				

Wachlijsten en een onvoldoende omkadering				
Een verbreed doelgroepenbeleid				
Sensibilisering en langetermijnplanning				
Een maatgerichte en bredere ondersteuning van de cursist				
Een ander voortraject				
Een grotere betrokkenheid en ondersteuning van de ervaringsdeskundigen				
Nood aan betere randvoorwaarden				

Figuur 23 Overzicht van de sterke punten en kansen geformuleerd door de centra, vzw De Link, de ervaringsdeskundigen en de cursisten

Een unieke opleiding

Tussen de centra onderling, de cursisten, de ervaringsdeskundigen en vzw De Link is er een grote eensgezindheid omtrent de sterke punten van de EDAS-opleiding. Bovenaan staan de kansen die deze opleiding biedt om de armoedecirkel te doorbreken. De opleiding benoemen ze als bijzonder waardevol. Meer nog, van de EDAS-opleiding gaat in hun ogen een kruisbestuivend effect uit naar de andere opleidingen in het volwassenenonderwijs waardoor er in die opleidingen een toenemende aandacht en gevoeligheid voor de kansarmoedeproblematiek is gegroeid. En ook al zijn er verschillen tussen de centra, de ervaringsdeskundigen fungeren meer en meer als aanspreekpunten voor alle leraren bij het omgaan met cursisten met een armoede-ervaring, volgens de centra. In de ogen van de centra helpt de EDAS-opleiding de groeiende doelgroep van kansarmen op de kaart te zetten in het volwassenenonderwijs.

De aanbieders, vzw De Link, de cursisten en de ervaringsdeskundigen zijn tevreden over de cursistgerichtheid, de emancipatorische aanpak, het doorgedreven ervaringsgericht leren en vooral het procesmatig werken. De tandemwerking met de ervaringsdeskundige benoemen alle partijen als een sterk punt en een onontbeerlijk element in de kwaliteit van de opleiding. De centra zijn fier op de kwaliteit die ze realiseren en de vernieuwende didactiek die ze hanteren. Teamteaching mag dan wel meer overleg vragen, het heeft steeds een positief effect. Ze vinden dat de didactische vormgeving van de EDAS-opleiding inspirerend is voor andere opleidingen.

Sterk werk in partnerschap

In vzw De Link zien de centra een sterke toeleider van cursisten. Ook de wijze waarop vzw De Link ondersteunt, stemt tot tevredenheid. De centra benadrukken dat de financiële ondersteuning van de cursist en de specifieke zorg waarmee hij wordt omringd, broodnodig zijn en kunnen niet gerealiseerd worden zonder vzw De Link. Ze zijn van oordeel dat ze dankzij vzw De Link een doelgroepenbeleid kunnen voeren. Het huidige financieringsstelsel in volwassenenonderwijs laat dat in hun perceptie niet toe voor andere opleidingen.

Vzw De Link kijkt eveneens met fierheid naar de uitgebouwde opleiding, de gehanteerde methodiek, de tandemwerking, de geëngageerde lerarenteams, de afstemming en constructieve samenwerking tussen de centra en de manier waarop ze zelf met de centra samenwerken. Het kwaliteitsstreven en een grote samenwerkingsbereidheid vormen volgens vzw De Link een voedingsbodem voor kwaliteitsverbetering in partnerschap. Toch blijven de coaching van de lokale teams en de zorg voor stabiele teams prioritaire aandachtspunten voor vzw De Link. Dat geldt ook voor de voorwaardenscheppende ondersteuning van de cursisten onder andere op het niveau van de VDAB.

Tevreden cursisten

De cursisten zijn unaniem tevreden over de opleiding en zouden de opleiding zonder meer aanraden aan vrienden of lotgenoten. Ze vinden dat ze goed werden geïnformeerd over de opleiding maar dat het voor hen moeilijk blijft de draaglast en -wijde van de opleiding juist in te schatten. Ze beklemtonen het belang van het voortraject. De ervar-

ingsdeskundige vormt voor hen een bijzonder gewaardeerde en onmisbare schakel in het opleidingstraject. Volgens hen werkt de tandemwerking uitstekend en drempelverlagend. Hetzelfde geldt voor de procesbegeleider wiens inzet en betrokkenheid ze appreciëren. De coaching van het groepsgebeuren ervaren ze als accuraat. Cursisten geven aan dat hun persoonlijke groei op meerdere vlakken opmerkelijk is na het voortraject en doorheen het traject blijvend wordt ondersteund. Ze duiden eveneens op het effect in hun naaste omgeving. Naar hun mening profiteren hun kinderen indirect mee van deze opleiding.

Tevreden ervaringsdeskundigen

De ervaringsdeskundigen geven aan dat de cursisten een diepgaand vertrouwen in hen stellen en ook veel beroep op hen doen. Ze benoemen hun opdracht uitdagend omwille van de complexe problematiek die de cursisten meebrengen, de nood aan individuele begeleiding en het inspelen op de groepsdynamiek. Botsingen tussen cursisten onderling kunnen voor de nodige turbulenties zorgen, zeker in grote groepen en bij de start van de opleiding.

De ervaringsdeskundigen voelen zich goed geïntegreerd in het EDAS-lerarenteam, tonen zich tevreden over de teamteaching en de openheid voor hun inbreng. De waardering voor hun betrokkenheid op de cursisten, het team en de opleiding zorgt bij de ervaringsdeskundigen voor een hoog welbevinden. Ze slagen er in hun perceptie in hun brugfunctie waar te maken en dat leidt tot grote voldoening op arbeidsvlak.

Wachlijsten en onvoldoende omkadering

Het wegwerken van de wachlijsten en het voorzien in voldoende omkadering vormen voor de centra prioritaire aandachtspunten omdat ze de kwaliteit van de opleiding bedreigen. Voor de ervaringsdeskundigen vormen de grote groepen, vooral in het voortraject waar de groepsdynamiek nog zoveel tijd en energie opsorpt, eveneens een breekpunt. Tijdens de werkbezoeken onderstreepten de cursisten eveneens het bestaan van de wachlijsten en de impact hiervan op hun persoonlijke ontplooiing. Ook volgens hen hebben de grote groepen in het voortraject een negatieve invloed op de groepsdynamiek en het leerrendement.

De centra missen de zorgomkadering die voor deze doelgroep nodig is. Tegelijkertijd geven de centra aan dat het aantal zorgcursisten in andere opleidingen opmerkelijk is toegenomen. De directies bevinden zich dan ook in een dilemma tussen enerzijds de noodzaak om te blijven investeren in de EDAS-opleiding, maar anderzijds de druk om het zorgbeleid te verbreden naar andere opleidingen waarvoor ze evenmin omkadering krijgen.

Het werkveld beklemtoont de dreiging die uitgaat van de besparingen en de bestaansonzekerheid voor vzw De Link. Door het schrappen van subsidies komen een aantal taken van vzw De Link onder druk te staan: het coachen van ervaringsdeskundigen en het zoeken naar geschikte tewerkstelling voor afgestudeerde cursisten. De centra en vzw De Link geven aan dat de besparingen en de bestaansonzekerheid van vzw De Link weegt op alle partners.

Een verbreed doelgroepenbeleid

Alle centra beklemtonen de noodzaak van een bredere toegankelijkheid van de EDAS-opleiding voor niet-generatiekansarmen. In het verbreden van de methodiek van het voortraject als opstap voor andere opleidingen zien ze kansen. Centra die hiermee een weliswaar beperkte ervaring opdeden, zijn tevreden. Er is bij de aanbieders een duidelijke vraag naar meer aanbod zeker voor het voortraject en een frequentere opstart van de EDAS-opleiding.

Vzw De Link koppelt de problematiek van wachlijsten en groepsgrootte aan het idee van een verbreding van de instroom. Ze denken eraan om het voortraject los te knippen van de beroepsopleiding, voor een ruimere groep toegankelijk te stellen en het op één locatie voor kleinere groepen frequenter te organiseren. Inhoudelijk zou het voortraject een bredere focus op oriëntatie en een betere integratie met de welzijnscomponent moeten realiseren. De WAW-trajecten kunnen hierbij inspireren. Op het einde van dit voortraject kunnen cursisten naar diverse opleidingen georiënteerd worden. Vzw De Link ziet in een dergelijke piste ook een mogelijkheid om de lat voor de EDAS-opleiding hogere te leggen

en de basiscompetenties van de ingestroomde cursisten met geobjectiveerde instrumenten meer diepgaand te screenen. Doorte werken met cursisten die over sterkere basiscompetenties beschikken om de beroepsopleiding te starten, is het risico op uitval kleiner.

De cursisten benadrukken dat ze omwille van heel diverse ondersteuningsnoden, behoefte hebben aan meer flexibilisering. Sommige cursisten vinden het opleidingstempo gespreid over de vier jaren juist haalbaar, andere cursisten willen de intensiteit opdrijven en de opleidingsduur verkorten.

Sensibilisering en lange-termijn-planning

De cursisten zijn vragende partij voor een grotere bekendmaking van de opleiding zeker in OCMW- en VDAB-middens. Ze pleiten voor een krachtige sensibilisering van alle sectoren om een kansarmoedebeleid te voeren waarin ervaringsdeskundigen een meerwaarde kunnen hebben.

Vzw De Link is vragende partij om in overleg met de overheid een lange-termijn-plan te ontwikkelen dat duidelijk aangeeft hoeveel tewerkstellingsplaatsen er voor ervaringsdeskundigen in verschillende maatschappelijke sectoren gepland worden. Het opleidingsaanbod en de opleidingsfrequentie kunnen daar vervolgens op afgestemd worden. Een dergelijk plan is volgens hen ook om een andere reden van belang: er is op de arbeidsmarkt heel veel nood aan ervaringsdeskundigen, maar het aanbod van effectieve plaatsen is beperkt omwille van het overheersende besparingsdiscours. Een langere termijnplanning zou met een groter engagement van de sectoren gepaard moeten gaan.

In het beleidsdomein Onderwijs en vorming zijn er volgens vzw De Link nog onbenutte opportuniteiten. De lerarenopleidingen staan vandaag voor gigantische uitdagingen: hoe inspelen en omgaan met kansarmoede, diversiteit en inclusie? Vzw De Link pleit ervoor om in meer praktijkgerichte vakken coaching te geven en de aandacht voor de ruime problematiek van uitsluiting structureel op curriculumniveau in te bouwen en daar een ervaringsdeskundige bij te betrekken. Ook voor sommige scholen en voor de CLB's zou samenwerking met een ervaringsdeskundige kunnen zorgen voor een beter bereik en een betere participatie van de doelgroep van kansarmen.

Een maatgerichte en bredere ondersteuning van de cursist

Hoewel het hele werkveld overtuigd is van de noodzaak aan leer-, ICT- en taalondersteuning gespreid over de volledige opleiding, leven er twee visies. Sommige leraren stellen vragen bij de one-size-fits-all-aanpak, vinden het vrijstellingenbeleid te zwak uitgebouwd en zijn vragende partij voor het aanbrengen van een grotere gelaagdheid of flexibilisering. Andere leraren daarentegen beklemtonen de groepsdynamiek die ontstaat in de EDAS-groepen en die door een zij-in-stroom of meer doorgedreven maatwerk gefnuikt kan worden. Sommige elementen in de trajectbegeleiding verdienen nog gericht aandacht. De doorstroom van EDAS-cursisten naar andere opleidingen en tewerkstelling en de nazorg van gestopte cursisten zijn twee elementen die de centra hierbij aanduiden.

Een nieuw voortraject

Centra stellen zich vragen bij de huidige vormgeving van het alternatieve voortraject en vinden dat er op korte termijn werk moet gemaakt worden van een nieuw en onderbouwd voortraject. Voor vzw De Link en de aanbieders moet niet alleen het voortraject worden bijgestuurd, maar de opleiding in haar geheel. Volgens vzw De Link moeten alle partners werk maken van een geactualiseerd opleidingsprofiel gebaseerd op een duidelijk beroepsprofiel dat een sober en samenhangend geheel van kwaliteitsvol uitgewerkte competenties bevat die ook de cursisten begrijpen. Volgens het werkveld is de EDAS-opleiding de opleiding bij uitstek waarbij basiscompetenties, eindtermen en doelen in termen van de lerenden moeten geformuleerd worden. De centra en vzw De Link duiden een bijstelling van het opleidingsprofiel aan als een prioriteit. Ze zijn vragende partij voor een helder en transparant kader voor hen en voor de EDAS-cursist.

Het werkveld stelt ook vragen bij het gebruik van het begrip ervaringsdeskundige. Ervaringsdeskundige is immers een trendy woord dat te pas en te onpas gebruikt en misbruikt wordt. Daarom stelt vzw De Link voor om de beroepstitel

aan te passen naar ervaringsconsulent. De term consulent suggereert volgens hen dat het beroep het resultaat is van een opleiding en onderstreept meer het professionele karakter dan ervaringsdeskundige. Vzw De Link vindt dat het introduceren van een andere beroepstitel moet worden afgetoetst bij de werkgevers.

Een grotere betrokkenheid en ondersteuning van de ervaringsdeskundigen

Ondanks de goede integratie van de ervaringsdeskundigen in het EDAS-team geven de centra te kennen dat er nog duidelijke onderlinge verschillen zijn in die betrokkenheid van de ervaringsdeskundigen op de centrumwerking en het lerarenteam. In sommige centra blijven de ervaringsdeskundigen meer geïsoleerd en fungeren ze niet of onvoldoende als aanspreekpunt voor leraren uit andere opleidingen.

Ervaringsdeskundigen van hun kant ervaren hun job soms als eenzaam en hebben nood aan een klankbord in de figuur van een duopartner ervaringsdeskundige. Het werken met een duo van ervaringsdeskundigen zou de cursisten ook uitdagen om met verschillende stijlen te leren omgaan.

Een nood aan betere randvoorwaarden

De centra geven aan dat ondanks de intensieve cursistenbegeleiding en de financiële ondersteuning door vzw De Link, het voor een aantal cursisten een grote uitdaging is om de opleiding te voltooien. Dit heeft in hun ogen verschillende oorzaken. Vooreerst zijn er de ongunstige randvoorwaarden zoals de verre verplaatsingen naar het centrum, de degressieve werkloosheidsuitkering, het gebrek aan moderne ICT-infrastructuur ... Daarnaast geven de cursisten aan dat het in de praktijk zo goed als onmogelijk is om de opleiding te combineren met werk waardoor de financiële druk nog toeneemt. Tenslotte zorgen de vele taken en opdrachten voor aanzienlijke studiedruk. De cursisten zijn vragende partij voor een studiebeurs voor de duur van de opleiding en voor een financieel laagdrempelig systeem om het openbaar vervoer te gebruiken.

Deel 4: Conclusies en aanbevelingen

In dit deel geven we een korte samenvatting van de onderzoeksbevindingen. We geven per onderzoeksvraag een overzicht van de sterke punten en de aanbevelingen voor de actoren op macro- meso- en microniveau. We volgen hierbij de vooropgestelde onderzoeksitems. We verwijzen naar de conclusies die we bij elke onderzoeksvraag formuleerden.

Sterke punten van de EDAS-opleiding

Op het vlak van organisatie

- Het doordacht en gradueel opgebouwd modeltraject dat door alle centra wordt gevolgd.
- Het belang van het werkplekleren in het geheel van de opleiding.
- De doeltreffende vormgeving van het opleidingstraject.
- De intensieve methodische begeleiding en ondersteuning van de beroepspraktijk.

Op het vlak van toeleiding

- Het bereik van een bijzondere doelgroep met een grote zorgvraag.
- De informatieverstrekking ten aanzien van kandidaat-cursisten en het intakebeleid.

Op het vlak van het alternatieve voortraject

- De aansluiting van het voortraject op het beroepstraject.

Op het vlak van begeleiding van de cursist

- De accurate opvolging van de leervorderingen van de cursist.
- Het veilig en stimulerend leerklimaat met expliciete aandacht voor groepsdynamische processen.

Op het vlak van procesbegeleiding

- De doeltreffende procesbegeleiding.
- De tandemwerking.
- Het personeels- en professionaliseringsbeleid.
- De betrokkenheid en de professionaliteit van de lerarenteams.
- De betrokkenheid van de ervaringsdeskundigen die hun brugfunctie waarmaken.

Op het vlak van doorstroom naar andere opleidingen

- De beperkte uitval tijdens de beroepsopleiding in confrontatie met de specifieke kenmerken van de doelgroep.
- De hefboomfunctie van de opleiding voor cursisten die doorstromen naar vervolgoopleidingen en de arbeidsmarkt.

Op het vlak van samenwerking tussen de centra

- De constructieve samenwerking tussen de CVO en de CBE.
- De doeltreffende expertisedeling tussen de centra gebaseerd op een transparante regioverdeling.

Op het vlak van ondersteuning

- De doeltreffende ondersteuning door vzw De link met impact tot op de opleidingsvloer.
- De betrokkenheid van de aanbieders en vzw De Link op kwaliteitsontwikkeling.

Aanbevelingen voor de verschillende actoren

Op macroniveau: departement **Onderwijs**, departement **Werk**, **De Link**, **AHOVOCS**, **VOCVO**, Onderwijskoepels, CVO

- In een behoefte dekkende financiering voorzien.
- Systematisch datamateriaal verzamelen en ter beschikking stellen van De Link en de CVO.
- Het opleidingsprofiel actualiseren met als effect:
  - een eenvoudige en heldere opleidingsstructuur met een minimum aan planlast;
  - een transparanter doelenkader voor de cursist;
  - een bredere invulling van de doelgroep van kansarmen;
  - het voortraject als toeleiding naar andere beroepsprofielen;
  - een coherent voortraject.

Op mesoniveau: pedagogische begeleidingsdiensten

- Onderzoeken of en hoe centra ondersteund kunnen worden om de EDAS-opleiding verder vorm te geven.

Op microniveau: De Link – CVO Organisatieprocessen

- **Toeleiding cursisten**
  - De intake van cursisten verder onderbouwen en de inputgegevens sterker benutten.
  - Een maatgerichte aanpak realiseren in functie van de specificiteit van de Brusselse potentiële instroom.
- **Begeleiding cursist**
  - De uitstroombegleiding en de nazorg voor alle EDAS-cursisten versterken.
  - Een doeltreffend cursistenvolgsysteem creëren dat bijdraagt tot kwaliteitsontwikkeling.
- **Procesbegeleiding medewerkers**
  - Blijven inzetten op de stabiliteit en de expertiseopbouw van het opleidingsteam.
  - In een klankbord voor de ervaringsdeskundigen voorzien.
- **Doorstroom andere opleidingen**
  - De uitval van cursisten blijven bewaken.
  - De validiteit van de evaluatiepraktijk optimaliseren.
  - Cursisten sensibiliseren voor het behalen van het diploma secundair onderwijs.
  - De doorstroom naar andere opleidingen en de arbeidsmarkt in kaart brengen.
  - Ontwikkelen van relevante benchmarks.
  - Proactief uitdagingen in onderling overleg aanpakken en expertise delen.

- Gericht samenwerken met andere aanbieders en organisaties die de doelgroep van kansarmen bedienen.

Op microniveau: De Link – CVO Ondersteuning door de Link

- Een doorgedreven centruminterne kwaliteitsbewaking tot op moduleniveau uitbouwen.
- Het gebruik van data en kwaliteitsontwikkeling verhogen.
- Stakeholders bij de interne kwaliteitszorg betrekken.
- Grotere transparantie creëren in de samenwerking tussen de CVO en De Link door het mandaat van vzw De Link duidelijk af te bakenen en te verankeren.
- Voorzien in een duurzame en specifieke ondersteuning van de EDAS-aanbieders.

Bijlagen

Bijlage 1: overzicht van de gespreksitems semi-gestructureerd interview met vzw De Link

Bijlage 2: onlinebevraging voortraject EDAS CBE

Bijlage 3: onlinebevraging beroepsopleiding EDAS CVO

Bijlage 4: digitale bevraging PBD

Bijlage 5: overzicht van de gespreksitems werkbezoeken

Bijlage 6: planning Brusselgesprek met alle aanbieders en vzw De Link

Bijlage 1: overzicht van de gespreksitems diepte-interview met vzw De Link

1. Intake: rekrutering, kwaliteit, vrijstellingenbeleid, specificiteit van de Brusselse instroom
2. Alternatieve voortraject: aanpak en ervaringen
3. Plaats van AAV in het EDAS-traject: standpunt van vzw De Link
4. Samenwerking met CBE en CVO: verdeling over de aanbieders, modeltraject, leer materiaal en centrumoverschrijdend overleg
5. Output: slaagcijfers, doorstroom, niet geslaagde cursisten en interne kwaliteitszorg
6. Problematiek van de evaluatiepraktijk
7. Inzicht in de structuur van begeleiding door centra en vzw De link: coaches, coördinatoren centra, tandemwerking
8. Personeelsproblematiek in de centra: stabiliteit
9. Toekomstplannen met de opleiding
10. Concluderende SWOT

Bijlage 2: onlinebevraging voortraject EDAS CBE

Bijlage 3: onlinebevraging beroepsopleiding EDAS CVO

Bijlage 4: digitale bevraging PBD

1. Welke ondersteuning bieden jullie aan de centra voor de EDAS-opleiding? Waar lagen de belangrijkste accenten? Waaruit bestond de ondersteuning? Hebben jullie centrum- en koepeloverschrijdend samengewerkt?
2. Hebben jullie een zicht op de effecten die jullie bereikt hebben met jullie ondersteuning? Zo ja, welke?
3. Wat zijn volgens jullie de sterke punten van de EDAS-opleiding?
4. Wat zijn nog werkpunten of knelpunten?
5. Waar geeft de overheid toekomstgericht best prioriteit aan?

Bijlage 5: overzicht van de gespreksitems werkbezoeken

Gespreksitems leraren (CVO en CBE)

- o kennismaking en gesprekspartners
- o instroom en verloop van het huidige traject
- o het alternatieve voortraject: voor- en nadelen
- o sterke-zwakte-analyse en prioriteiten

	sterk	Knelpunten en uitdagingen
Toeleiding en intake		
Opbouw traject		
Organisatie en omkadering		
Tandemwerking		
Beroepspraktijk		
Personeel en expertiseopbouw		
Cursistenbegeleiding		
Evaluatiepraktijk		
Onderlinge samenwerking		
Externe ondersteuning (VZW De Link en PBD)		
Interne kwaliteitszorg		

Gespreksitems cursisten

- o kennismaking en gesprekspartners
- o sterke-zwakte-analyse en prioriteiten

	sterk	Knelpunten en uitdagingen
Toeleiding en intake		
Voortraject		
Opbouw traject		
Tandemwerking en belang ervaringsdeskundige		
Beroepspraktijk		
Omgang leraren en inschatting expertise		
Begeleiding		
Evaluatiepraktijk		
Tevredenheidsmeting en zorg voor kwaliteit van de opleiding		

Gespreksitems ervaringsdeskundige

- o kennismaking en gesprekspartners
- o instroom en verloop van het huidige traject
- o specifieke plaats/erkenning in de opleidingsstructuur
- o betrokkenheid/participatie bij de vormgeving van de opleiding
- o rol in de cursistenbegeleiding
- o het alternatief voortraject: voor- en nadelen
- o sterke-zwakte-analyse en prioriteiten

	sterk	Knelpunten en uitdagingen
Toeleiding en intake		
Opbouw traject		
Tandemwerking en belang ervaringsdeskundige		
Beroepspraktijk		

Omgang leraren en inschatting expertise		
Begeleiding van de cursisten		
Evaluatiepraktijk		
Samenwerking VZW De Link		
Tevredenheidsmeting en zorg voor kwaliteit van de opleiding		

Bijlage 6: planning Brusselgesprek met alle aanbieders en vzw De Link

Wanneer	Wie	Gespreksitems
9.30u -11u	CBE	<p>resultaten bevraging</p> <p>alternatief voortraject: pro en contra</p> <p>samenwerking met VZW De Link</p> <p>...</p>
11.30u-12.30u	<p>CVO en CBE</p> <p>VZW De Link</p>	<p>onderlinge samenwerking</p> <p>ondersteuning</p> <p>inschakeling EDAS in de opleiding</p> <p>rendement en output van de opleiding</p> <p>...</p>
12.30-13u	<p>CVO en CBE</p> <p>VZW De Link</p>	broodjeslunch
13u-14.30u	<p>CVO</p> <p>VZW De Link</p>	resultaten bevraging en werkbezoeken

Lijst met gebruikte afkortingen

CBE	Centrum/centra voor basiseducatie
CVO	Centrum/centra voor volwassenenonderwijs
ED	Opgeleide ervaringsdeskundige
EDAS	Ervaringsdeskundige in de armoede en de sociale uitsluiting
DAVINCI	Cursus- en cursistenregistratiesysteem in het volwassenenonderwijs
JGZ	Jeugd- en gehandicaptenzorg
OD	Elders opgeleide deskundige
PBD	Pedagogische begeleidingsdienst(en)
VOCVO	Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs

Bronnenlijst

Advies over voorstellen van opleidingsprofielen voor het volwassenenonderwijs (februari 2008). Raad Levenslang en levensbreed leren, Vlaamse onderwijsraad.

Analyse cijfers tewerkstelling opgeleide ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. (2013). Vzw De Link.

Audit naar de werking van Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB's). (2015). Pwc.

Casman M., Vranken J., Dierckx D., Deflandre D. & Campaert G. (2010). Ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. Pioniers van innovatie in de Belgische Federale Openbare Diensten. Garant.

Wuytack F. Documentaire The Missing Link. Vzw de Link.

De G-coach. Geïntegreerde geletterdheidstraining in beroepsopleidingen. Rapport. In opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Werk en Sociale Economie. (2009)

Ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. Informatiebundel. (2012). Vzw De Link.

Evaluatierapport. Een antwoord op 58 onderzoeksvragen gesteld door de Vlaamse overheid. (2013). Vzw De Link.

Hattie J. & Yates G. (2014) Visible learning and the science of how we learn. Routledge.

[http://www.steunpuntgok.be/dmp/printflo/content/36/46/over_steunpunt_gelijke_onderwijskansen/search.aspx?src=co teaching](http://www.steunpuntgok.be/dmp/printflo/content/36/46/over_steunpunt_gelijke_onderwijskansen/search.aspx?src=co%20teaching)

Goris B., Moreels A. & Van Opstal W. (2010). Werken met en voor mensen in kansarmoede. Een evaluatie van het project TAO Limburg. Onderzoeksrapport in opdracht van vzw De Link.

Opleiding en tewerkstelling van ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. Krachtlijnen. (2005). Vzw De Link.

Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs: Studiegebied Bijzondere Educatieve Noden –Ervaringsdeskundige

in de armoede en sociale uitsluiting. Versie 1.0 – BVR. (2008).

Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs Basiseducatie -Leergebied Maatschappij –oriëntatie Voortraject Ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting. Versie 1.0 BVR (2008).

Roose I., Pulinx R. & Van Avermaet P. (2014). 'Kleine kinderen, grote kansen'. Omgaan met kinderarmoede en sociaal-culturele ongelijkheid. Voorwaarden voor de opleiding van (toekomstige) professionals. Steunpunt Diversiteit & Leren, Universiteit Gent.

Spiesschaert F., Trimbos D. & Vangertruyden M. (2008). De methodiek van ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting. Kennis uit het werkveld. Vzw De Link.

Spiesschaert F. (2005). Ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting. Een inleiding tot de methodiek.

Thys R., De Raedemaeker W. & Vranken J. (2004). Bruggen over woelig water. Is het mogelijk om uit de generatie-armoede te geraken? Acco.

Vandenbempt K. & Demeyer B. (2003). Beroepsprofiel ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting. HIVA - KULeuven.

Visie op armoede. (2012). Vzw de Link.

Vraag om uitleg over een meer gerichte aanpak van kansarmoede in scholen door de inzet van ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting (EDAS) van Steve Vandenberghe aan minister Hilde Crevits 2844. (donderdag 24 september 2015, 14.15u). Commissie voor Onderwijs, Vlaams Parlement.

